

הישיבה השלוש-מאות-ושמונים של הכנסת השתים-עשרה

יום שלישי, ל' בשבט התשנ"ב (4 בפברואר 1992)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:01

א. החלטה בדבר תיקון טעות בחוק כלי הירייה (תיקון מס' 7), התשנ"א — 1991 *

חברי הכנסת, שמעתם את תיקון הטעות. אני חושב שאין על זה ויכוח. אני מבקש להצביע על כך. מי בעד תיקון הטעות בחוק כלי הירייה, כפי שהביא יושב-ראש ועדת הפנים ואיכות הסביבה — נא להצביע. זו הצבעה מס' 1.

ה צ ב ע

12 —	בעד ההחלטה
אין —	נגד
אין —	נמנעים
ההחלטה בדבר תיקון טעות בחוק כלי הירייה (תיקון מס' 7), התשנ"א — 1991, נחקקה.	

היו"ר מ' וירשובסקי:

ברוב של 12, ללא התנגדות וללא הימנעות, אושר התיקון בחוק כלי הירייה, כפי שהביא אותו חבר הכנסת מצא, יושב-ראש ועדת הפנים ואיכות הסביבה.

ב. הצעת חוק התפזרות הכנסת השתים-עשרה, התשנ"ב — 1992 * (הצעת קבוצת חברי הכנסת)

לא הסתפקתם בכך, הוצאתם אף דיבת הארץ רעה, הן בפני ממשלת ארצות-הברית והן בפני העולים שזה עתה הגיעו. את כל הצעות האי-אמון דחינו, סילקנו אותן מדרכה של הממשלה, והעמיד בסכנה ובחשש את גורל שיחות השלום, החלטנו להתייצב ולהציג בפני הבוחר את מעלליכם חסרי האחריות, אנשי מפלגת העבודה ולווייני השמאל.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת גולדברג וחבר הכנסת שמאי, מדברים על התפזרותה של הכנסת. לפחות — — —

יהושע מצא (הליכוד):

ממשלה זו יכולה להמשיך את חייה ולפעול עד תום גם בהרכבה הנוכחי, ובוודאי עליי חיזוקה, עם שותף נוסף, שיכולנו להחזירו לשותפות הממשלתית. אך לא, עם פרישת השותפים מהתחיה וממולדת, וברגע שהוויכוח האמיתי פרץ והעמיד בסכנה ובחשש את גורל שיחות השלום, החלטנו להתייצב ולהציג בפני הבוחר את מעלליכם חסרי האחריות, אנשי מפלגת העבודה ולווייני השמאל.

דן תיכון (הליכוד):
הוא יתחרט.

יהושע מצא (הליכוד):

אנחנו לא ניתן שום סיכוי להתחרט.

אדוני היושב-ראש, הצעת החוק להקדמת הבחירות באה על-מנת להרחיקכם ארבע שנים נוספות מהשלטון, כי אינכם

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

הנושא הראשון בסדר-היום הדרמטי שלנו הוא החלטה בדבר תיקון טעות בחוק כלי הירייה, התש"ט — 1949. אני קורא ליושב-ראש ועדת הפנים ואיכות הסביבה להביא את תיקון הטעות. אני מקווה שזה לא סימבולי, שלפני שאנחנו נדים בחוק ההתפזרות של הכנסת מביאים את התיקון לחוק כלי הירייה. בבקשה, אדוני.

יהושע מצא (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה):
אני משוכנע ומקווה שלא. כל מה שבפנינו זאת טעות פורמליסטית גרידא, אדוני היושב-ראש, ששר המשפטים הפנה את תשומת לבנו אליה, ובמקום סעיף 53 צריך להיות כתוב סעיף 52, וכך זה בהצעת החוק שבפנינו. אני מציע להצביע על התיקון, שהוא ממש פורמלי גרידא, אבל קוצו של י"ד זה, "ב" או "ג", הוא משמעותי לחוק עצמו.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה ליושב-ראש ועדת הפנים ואיכות הסביבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו ניגשים לנושא השני בסדר-היום: הצעת חוק תחת-הר"ז, הצעת חוק התפזרות הכנסת השתים-עשרה, התשנ"ב — 1992, של קבוצת חברי הכנסת. נמקו את הצעת החוק חבר הכנסת יהושע מצא, במשך חמש דקות, ואחריו — חבר הכנסת חיים רמון, במשך חמש דקות.

חיים רמון (העבודה):

אנחנו רוצים לצרף את התשובה מראש.

היו"ר מ' וירשובסקי:

בסדר. חבר הכנסת יהושע מצא, בבקשה.

יהושע מצא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, עם לא מעט התרגשות אני ממלא היום שליחות ציבורית ומביא בפני הבית הצעת חוק להתפזרות הכנסת הנוכחית, זו הכנסת השתים-עשרה. זו הצעת חוק, אדוני היושב-ראש, הנתמכת עליי רוב סיעות הבית. משהגענו להבנה עם שותפינו הקואליציוניים בצורך להקדמת הבחירות, הגענו אף לסיכום על כך עם סיעת העבודה.

זהו סיכום המציג אחרות רעים על הקדמת הבחירות, אך כל כולו מעיד על מחלוקת אדירה בינינו לבין מפלגת העבודה ומפלגות הלווין מן השמאל. 54 הצעות אי-אמון הוגשו כנגד ממשלה זו במהלך שלוש השנים האחרונות. אחת לשלושה שבועות, כממוצע, אדוני היושב-ראש, נוצלה כמה זו בחוסר אחריות אופוזיציונית, להוציא דיבת הממשלה רעה.

לדבר, אבל עכשיו, כאשר חבר הכנסת יהושע מצא מביא את ההצעה, שיהיה שקט.

יהושע מצא (הליכוד):

אינכם ראויים לחזור לשלטון, כי גם בשעה גדולה זו של שיחות שלום עם מדינות ערב כולן ובנפרד, במקום לשבח, בתביעותיכם לויתורים ולפשרות מראש אתם מקשים ניהול משא ומתן מוצלח. אנחנו נמשיך בשיחות השלום, לא נפקיד בידים את גורל גבולותיה של ארץ-ישראל. אינכם ראויים לחזור לשלטון משום שלא השתניתם. נשאתם חברי אותה מפלגת עבודה מתנשאת, המחלקת את העם לרמות שונות של אזרחים. מפלגת העבודה דהיום, האומרת באמצעות מנהיגיה שעמנו פרס, כי אין שבת ואין חרבות אצל הציבור של הליכוד, היא אותה מפלגה שחצנית מאותם ימי מפא"י. זאת מפלגה שראויה לארבע שנות אופוזיציה נוספות.

אני מודה לך, אדוני היושב-ראש.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אני קורא לחבר הכנסת חיים רמון.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

נרשמו עשרה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני אסביר לך משהו. בהצעות חוק המוגשות על-ידי קבוצה של חברי כנסת, מחליטים מי מדבר. לא אני קובע בעניין זה. מודיעים על כך למזכירות.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

לא נאומים כאלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת חיים אורון, אם החוק הזה יעבור ויגיע לקריאה ראשונה בעוד זמן קצר, תוכל להתכבט ולהגיד את כל הדברים שאתה רוצה. יכולת גם לדרוש לדבר בקריאה הטרומית, אבל לא ביקשת. עכשיו אין אפשרות לבקש. אני לא אאפשר לאיש לדבר, מלבד שני המציעים. אחרי כן תהיה הצבעה. הצעת החוק תעבור לוועדה. הוועדה תחזיר את הצעת החוק לכאן, ויהיה דיון בקריאה ראשונה.

בבקשה, חבר הכנסת חיים רמון.

חיים רמון (העבודה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, האמת היא שחשבתני שאני עומד להסביר את החוק ואת המניעים הטכניים, מדוע צריך להקדים את הבחירות ומה היו השיקולים לקביעת התאריך 23 ביוני. אבל, חבר הכנסת יהושע מצא החליט לפתוח במערכת הבחירות בהקשר של חוק זה. לא נותרה לי ברירה אלא לנסות להשיב לו כמיטב יכולתי.

אני רוצה להגיד לך, חבר הכנסת יהושע מצא, את הבחירות האלה צריך להקדים, ולהקדים לא ל-23 ביוני, אלא ככל המוקדם, כי את ימיה של הממשלה הרעה הזאת, הרעה בתולדות כל ממשלות ישראל, יש לקצר ככל הניתן. לצערי, רציתם להאריך את חייה של הממשלה. רציתם להגיע לקץ, ליולי, לאוגוסט, ככל האפשר מאוחר יותר, כי פחדתם מסקדינו של הבחור, ובצדק.

לא דיכא אנחנו מוציאים עליכם, חבר הכנסת יהושע מצא, אפילו את כל האמת איננו אומרים, כי אנחנו קצת מתביישים לומר את כל האמת.

אני רוצה לשאול אותך, חבר הכנסת יהושע מצא, איזו דיכא יש באמירה שאתם הסגתם לאחור את החברה הישראלית,

ראויים לחזור אליו. אינכם ראויים לחזור לשלטון — לא בשל עמדותיכם הפוליטיות, אלא בשל פעילותכם האופוזיציונית חסרת האחריות.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

את זה אתה אומר מפני — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, קרוב לוודאי שתהיה עוד קריאה ראשונה, וכל אחד יוכל להרצות את דבריו.

יהושע מצא (הליכוד):

מי שחושש מהקדמת הבחירות, שלא יצביע.

אינכם ראויים לחזור לשלטון, כפי שאמרתי, בשל פעילותכם. לא הסתפקתם בהסברת עמדותיכם כנגד יישוב יהודה ושומרון ביהודים, אלא נהגתם לדווח לממשלת ארצות-הברית על כל בית חדש ולקוממה כנגד ממשלת ישראל.

תמר גוזינסקי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

חשבתני שדור לוי מדבר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני באמת מבקש, תהיה עוד הזדמנות לכל אחד להשמיע את דבריו בהמשך הדיון הארוך. למה להוציא את כל התחמושת עכשיו.

יהושע מצא (הליכוד):

אינכם ראויים לחזור לשלטון בשל ההסתה, הפירוד והשנאה שאתם מנסים להחזיר לבני השכונות כנגד יהודים ביהודה ובשומרון, אך לא יועיל לכם. בני השכונות הם חושבי יהודה ושומרון. צאו וראו מי גר במעלה-האדומים, באדם, בתקוע, באריאל, בגבעת-זאב וביתר היישובים, אם לא בני השכונות. ביהודה ובשומרון שיפרנו את איכות חיי בני השכונות. הענקנו לבני השכונות ולילדיהם ריאות-יירוקות וחיים משופרים.

אינכם ראויים לחזור לשלטון בשל כוס התרעלה כנגד הממשלה שאתם מגישים לעולים ברגע הגעתם לארץ. במקום לפאר את העשייה האדירה בהצלת מאות אלפי אחים, אתם מסיתים ומחזירים בלבבותיהם רפיון. אך מה נליץ עליכם? הרי אתם אותם קטני-אמונה שדיברו רק לפני שלוש שנים על הסכנה הדמוגרפית, ולא האמתם בעליית יהודים.

אלי דיין (העבודה):

כל זה קשור לחוק הבחירות?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, יש לי שאלה. גם אני בעד החוק. אני מבקש זכות לנאום כמו יושב-ראש הקואליציה ויושב-ראש האופוזיציה.

יהושע מצא (הליכוד):

בקריאה הראשונה תהיה לך הרשות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת אורון, קודם כול אנחנו נגמור לשמוע את דבריו של חבר הכנסת מצא, ואחר כך נתייחס לזה.

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

הוא עושה תעמולה — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת מצא, אני מבקש ממך לסיים.

חברי הכנסת, אני מבקש שיהיה שקט. נאפשר היום לכולם

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת דראושה, אני קורא אותך לסדר כפעם הראשונה. אני מבקש ממך להירגע, כי עוד דיון ארוך לפנינו.

יוסף גולדברג (הליכוד):

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת יוסף גולדברג.

עבדאללה דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

חיים רמון (העבודה):

חבר הכנסת דראושה, האם אני יכול לבקש ממך שלא להפריע לי?

עבדאללה דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

תפנה ליושב-ראש. מה אתה פונה אלי?

חיים רמון (העבודה):

אני פונה אליך בתור חבר.

אותם עשרות מיליונים ראו את האכזבה, את המרירות ואת הזעם של אותם עולים. האם יש כישלון גדול מזה? מי מוציא את דיבתכם?

חיים קורפו (הליכוד):

האם אפשר לשאול שאלה?

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא, לא אתך.

חיים רמון (העבודה):

חבר הכנסת יהושע מצא הודיע שאנחנו מוציאים דיבה. אני פשוט מספר את העובדות לאשורן, אחת לאחת.

לעומת זאת, יש דבר שאתם צריכים להתגאות בו — אתם אומרים שזה הדבר הכי חשוב. מה אתם מלינים, שאנחנו באים ומנסים לברר מה אתם עושים בשטחים, כאשר 20% — 25% מהתחלות הבנייה הם שם? אתם מכריחים את בני השכונות ללכת לשם.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אנחנו ממלאים אחר מצע המערך, כדי שלא תהיה מדינה פלשתנית.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ריבלין, אנא.

חיים רמון (העבודה):

רק לפני זמן קצר הבאתם לכאן תקציב מדינה. אתם הצעתם להעביר מסעף הכבישים של מדינת ישראל לסעיף הכבישים של התחלואות; מסעף חסרי דיור של מדינת ישראל לסעיף התחלואות. מסעף העולים האתיופים —

אליקים העצני (התחיה):

זו סתם השמצה.

חיים רמון (העבודה):

— מסעף העולים האתיופים, שאולי נמצאים כמצב הקשה ביותר, משם לקחתם 10 מיליון שקל תקציב המדינה. זה נייר שלכם, זה נייר של משרד האוצר. זה נחתם כאן קבל עם ועדה. 10 מיליון שקל ממחוסרי הדיור הקשים ביותר במדינת ישראל, מהעולים האתיופים, כדי לקנות

אל שנות ה-60? הגדלתם את הפער החברתי לרמה של אמצע שנות ה-60. הבאתם אותנו בנושא של מדד האי-שוויון מאמצע הדירוג של המדינות באירופה, ואנחנו מפגרים עכשיו אחרי ארצות-הברית.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

תשאיר את זה לבחירות.

חיים רמון (העבודה):

חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, אני רק משיב לחבר הכנסת יהושע מצא. לא התכוונתי לנאום כזה. לא התכוונתי לנאום הזה. תן לי לדבר, כי אני צריך עכשיו לחשוב מה לומר. אל תפריע לי.

קריאה:

חיים רמון (העבודה):

איוו דיבה היא, חבר הכנסת יהושע מצא, כאשר אנחנו מדברים על כך, שבתקציב המדינה הנוכחי לא הוספתם שקל אחד לתעסוקה? ולא אני אומר את זה. סגן ראש הממשלה משה נסים הודיע על כך בריש גלי. הוא הצביע נגד התקציב. האבטלה גואה, אנחנו מגיעים ל-250,000 מובטלים, ואתם יודעים שעוד מעט נגיע ל-300,000 — 350,000 מובטלים, ואתם לא עושים דבר, ולא חצי דבר.

הנורא מכול אולי הוא הכישלון בעלייה. לא אנחנו ערכנו אתמול את התוכנית "60 דקות" בטלוויזיה, בארצות-הברית. אוי לאותה בוש. עשרות מיליוני צופים בארצות-הברית

גדעון גדות (הליכוד):

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת גדעון גדות, אילו היית יושב פה ומנהל את הישיבה, לא היית מאפשר את הקריאות האלה.

גדעון גדות (הליכוד):

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת גדעון גדות, אני מבקש ממך באופן חברי להפסיק להפריע. כאשר אתה יושב פה, אתה לא נותן לאחרים לעשות זאת.

חיים רמון (העבודה):

עשרות מיליוני צופים ראו אתמול את התור של עשרות עולים שעומדים בשוק-הכרמל עם שקיות ריקות ומבקשים לקבל מזון.

עבדאללה דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

האם יש מושג — — —

חיים רמון (העבודה):

חבר הכנסת דראושה, למה אתה מפריע לי?

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מבקש שלא להפריע.

חיים רמון (העבודה):

חבר הכנסת דראושה, מילא הם, אבל למה אתה?

עבדאללה דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):

ראובן ריבלין (הליכוד):

די, באמת די, איזו השוואה זו.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ריבלין, אתה רק מאריך את הדין.

חיים רמון (העבודה):

— — — ממשלה אשר תעדיף את מדינת ישראל, ובמקום להשקיע 4 מיליוני שקל בשטחים, היא תשקיע אותם במדינת ישראל, כיוצאי הצבא, במובטלים, בחינוך, בתרבות, ותדאג לכך שמדינת ישראל תהיה מדינה עם רוב יהודי יציב, מדינה דמוקרטית שיש לה סיכוי לחיות בשלום ובביטחון.

נקדים את הבחירות על-מנת שקץ השלטון שלכם יגיע במהרה, וגם הקדמה בחודש ימים חשובה לנו כדי להציל את המעט שאתם השארתם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברי הכנסת — — —

צירלי ביטון (הפנתרים השחורים):

היתה הצעת חוק ואתם — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת צירלי ביטון, חבר הכנסת צירלי ביטון, אנא.

חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה. אף ששני חברי הכנסת המציעים לא אמרו זאת, שניהם, כנראה, מבקשים להעביר את הצעת החוק הזאת לוועדת החוקה, חוק ומשפט להכנתה לקריאה ראשונה. מרוב התרגשות הם לא אמרו את הדברים האלה, אבל יש להניח שלזה התכוונו. לכן אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעת חוק התפוזרות הכנסת השתיים-עשרה, התשנ"ב — 1992, לוועדת החוקה, חוק ומשפט להכנתה לקריאה ראשונה. נא להצביע. זו הצבעה מס' 2.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לדיון מוקדם בוועדה — 45

נגד — אין

נמנעים — אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק התפוזרות

הכנסת השתיים-עשרה, התשנ"ב — 1992,

לדיון מוקדם בוועדת החוקה, חוק ומשפט

נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ברוב של 45, ללא התנגדות וללא הימנעות, הועברה הצעת חוק התפוזרות הכנסת השתיים-עשרה לוועדת החוקה, חוק ומשפט להכנתה לקריאה ראשונה.

חברי הכנסת, אני מניח שאנחנו עוד ניתקל בחוק הזה בהמשך הדיונים.

בתים בסילוואן. זה מה שעשיתם רק לפני זמן-מה. האם זוהי דיבה? עשיתם זאת קבל עם ועדה.

אליקים העצני (התחיה):

— — —

חיים רמון (העבודה):

האם אפשר לדבר בלי הליווי הזה?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת העצני, האם אתה רוצה שאקרא אותך לסדר? אני אעשה זאת היום במהירות גדולה מאוד.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

מה עם קופת-חולים?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת אריאל ויינשטיין, עכשיו אין דיון על קופת-חולים.

חיים רמון (העבודה):

יש לי תחושה, שכאשר אתם מגיעים לקופת-חולים אתם בצרות.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

ומה עם "כוד"?

חיים רמון (העבודה):

מה המטרה של ההשקעות המסיביות האלה? להפוך את סיפוח השטחים 2-2 מיליוני פלשתינים לעובדה מוגמרת? להפוך את עזה לחלק בלתי נפרד ממדינת ישראל? לגרום לכך שהעומות בינינו לבין הפלשתינים יהפוך לעומות נצח, ולהפוך את תהליך השלום לתהליך פלסטר?

אינכם מנהלים תהליך שלום אמיתי. זהו תהליך שלום של פלסטיק, תהליך שלום מזויף. פעם בחודש אתם נפגשים, אינכם מדברים על דבר ועל חצי דבר. ממשלת ישראל שהיתה מנהלת משאומתן אמיתי היתה נשארת במרדיר ומנהלת את המשאומתן הזה יום ולילה. אבל אתם ברחתם משם, ומנסים לעשות הכול על-מנת שהוא לא יניב פרי.

ראובן ריבלין (הליכוד):

— — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

אתה צריך לגמור. נתתי לך כבר את כל התוספות.

חיים רמון (העבודה):

אני אסיים, אבל הם לא נתנו לי לדבר. חבר הכנסת ריבלין, יש לי דקה, אני מבקש שלא תפריע לי.

אין תהליך שלום. יש העמדת פנים, כי המדיניות שלכם, מדיניות ההתנחלות המסיבית, שרואה את ארץ-ישראל השלמה מעל לכל דבר — מעל העלייה, מעל הקליטה, מעל החברה, מעל המשק, מעל תהליך השלום, היא זו שמנחה אתכם.

לכן צריך להקדים את הבחירות, ואנחנו מציעים: מהר ככל האפשר. ועוד יש הזדמנות להקדים את הבחירות לחודש מאי, וחשוב שלעם ישראל תינתן אפשרות לבחור ממשלה חדשה, שתשים קץ לחרפת האבטלה, שתחדש את העלייה. אתם פוגעתם בעלייה יותר מאשר סדאם חוסיין עם ה"סקאדים". בתקופת ה"סקאדים" היו יותר עולים מכפי שיש היום.

ג. הצעה לסדר-היום

המתרחש במחלקת בריאות הנפש בצבא-הגנה לישראל

ב־18 בדצמבר התפרסמה בעיתון "במחנה" כתבה גדולה, שבה רואיינו הקרפ"ר — קצין רפואה ראשי — תת-אלוף ד"ר מיקי ויינר, וראש המחלקה לבריאות הנפש, אלוף-משנה ד"ר אבי בלייך. על שאלה שנשאל הקרפ"ר, מדוע מרבית הקבילות בצה"ל הן בנושאי רפואה, ענה, שמרבית הפניות הן בטענות מניעת טיפול, והדגיש את חשיבות שיתוף הפעולה של מפקדים ברמות השונות לאפשר לחייל להגיע לטיפול.

מנתונים שמסר בריאיון ד"ר אבי בלייך עולה, שחמישית מהמועמדים לשירות ביטחון הם בעלי סעיפי ליקוי על רקע נפשי, או סובלים מקשיי הסתגלות. לרבע מהמועמדים היה מגע עם גורמי בריאות הנפש טרם גיוסם. 1.5% מהמועמדים שוחררו עקב בעיות נפשיות. 10% פונים אל קצין בריאות הנפש במהלך הטירויות.

מדי חודש מתבצעים עשרות אשפוזים פסיכיאטריים. יש לציין, אגב, שהתופעה הזאת היא בירידה. אין ספק שחודשי השירות הראשונים הם תקופה קריטית, ובה ניתן למצוא שיעור גבוה במיוחד של אשפוזים, פגיעות עצמיות, התאבדויות, פניות לקצין בריאות הנפש והורדת פרופיל. לכן, משום רגישות הנושא, חובה עלינו לעשות את כל הניתן על-מנת למנוע מקרים שהם בכחית טרגדיות.

דוח-לפידות, שהתפרסם לפני כשנה ודנו בו רבות, עסק בבעיות ההתאבדויות. הוא מסר גם נתונים, שכעשור נוסחתיים במרס 1990 התאבדו 304 חיילים וחיילות. רק לפני שבוע שמענו נתונים קשים מאוד מהוועדה לחינוך בצה"ל על מקרי התאבדויות. אינני רוצה לקשור מקרה למקרה. בוודאי יש סיבות לכל מקרה. בכל זאת, אנחנו — ההורים — לא יכולים להסתכל על המקרים האלה דרך הנתונים הסטטיסטיים. כל מי שחייו נקפדו הוא מאה אחוז של עולם ומלואו למשפחתו, לחבריו, והוא מאה אחוז שיש למשפחה להציע לצה"ל, למדינה. כל מי שמקשה שלא לצורך על חיים כאלה — צריך להיענש. אני רוצה לקוות, שמסקנות הדוח של לפידות מיושמות במלואן.

אני רוצה גם לקרוא כאן דברים שאמר האלוף שגיא לקצינים צעירים, שהיו צריכים להדריך בטירויות ב־1990. אני חושבת שלדברים שלו יש משמעות. הוא אמר לקצינים, למדריכי הטירויות, שהם צריכים לראות כבר לרגליהם שלושה דברים: את הנשק, המשמעת, הכושר. הוא אמר להם שהוא איננו נבהל מזה שמבקשים משמעת, אבל הוא נבהל מזה שהדבר נעשה ללא תכלית, כאשר גם אותו מפקד מחלקה או סמל ש"מטרט" את החיילים לא מבין למה הוא עושה את זה. הוא אמר לקצינים: תוציאו מהוויגון שלכם את המלים "לכסח", "לשכור אותם", "להקשיח אותם"; תחת זה תכנו אותם על גאות יחידה.

נוסף על הדברים האלה אמר האלוף שגיא, שיותר מ־70% מפניות החיילים לקציני בריאות הנפש עניינם בעיות, שמפקדו הישיר של החייל או מפקד אחר יכולים לפתור. חייל שהולך לקב"ן — קצין בריאות הנפש — משרד מצוקה, ואח המצוקה הזאת המפקד שלו צריך לראות, לבחון, ולטפל בה.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
המפקד בן 20 או בן 21.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף ג' — הצעה לסדר-היום מס' 4622 בנושא: המתרחש במחלקת בריאות הנפש בצבא-הגנה לישראל. את ההצעה תביא חברת הכנסת עדנה סולודר. בבקשה.

חגי מירום (העבודה):

סליחה, אדוני, בסדר-היום יש סעיף — חוק לימוד חובה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

נכון, אבל זה סעיף ד'.

חברי הכנסת, אני מבקש להירגע. אנחנו עוברים לסדר-היום שלנו, המתייחס לנושאים שוטפים, כלא התרגשות כמו זו שהיתה קודם לכן, אבל הם חשובים לא פחות. בבקשה.

עדנה סולודר (העבודה):

כבוד הושב-ראש, חברי הכנסת, בראשית חודש ינואר הופיעו בעיתונות כתבות על חקירה מסועפת המתנהלת על-ידי מצ"ח — משטרה צבאית חוקרת — במחלקת בריאות הנפש בצה"ל, ושבמהלכה אוימו קציני בריאות הנפש שחשפו ליקויים בטיפול בחיילים שהתאבדו. בין התלונות הנחקרות היתה גם תלונה, שקצין בריאות הנפש אויס, שאם לא ישתוק ביחס למסמכים שגילה, הוא עצמו יאושפו ככלתי שפוי. בין החשדות היו גם חשדות בפלילים על שימוש שנעשה בכספי מחקר שניתנו על-ידי קרן "ייל" לבחינת נושא המתבגרים תחת לחץ בצה"ל.

חברי הכנסת, אינני בין אלה הנוזקים אחרי כל כתבה עיתונאית. במשך כל השנים אני יודעת, שהמחלקה לבריאות הנפש בצה"ל ידועה כמחלקה מעולה. נקייה מכל רכב, העוסקת בדיני נפשות, בפיקוח נפש, במקרי התאבדות של חיילים ובטיפול נפשיים שיכולים לגרום נכות לכל החיים עקב טיפול כושל, או אי-טיפול, או אי-התייחסות בזמן.

כבוד הושב-ראש, זה זמן מגיעות אלי תלונות של חיילים, ולאחרונה תלונות של קבוצה הקוראת לעצמה "העמותה לנפגעי צה"ל", המונה 70 חיילים ומטפלת, לדבריה, ב־400, הטוענים שהם שוחררו מצה"ל עקב הורדת פרופיל, בלי שצה"ל הודיע להם את סיבת שחרורם, ורק לאחר שנים נודע להם שהם חולים במחלת נפש, שאולי ניתן היה, בטיפול נכון ובזמן, לרפאה, או לפחות לאפשר להם תפקוד תקין. אף שהמחלה נתגלתה בהיותם בצה"ל, הם אינם מוכרים כנכים, וצה"ל מתנער מהטיפול בהם ומנוע מהם גמלת נכות ומענק שחרור.

חברי הכנסת, אני מאלה שרואים במשך כל השנים, או לפחות ראיתי בצה"ל צבא ללא רכב, צבא שלא רק עוסק בהכשרת בנינו להגן על קיומנו, אלא הוא כור היתוך המחנך לערכים את אזרחי העתיד שלנו ושומר על טוהר מידות והתנהגות ללא רכב. וודאי שאי-אפשר להטיל דופי בצבא כולו אם מתגלות חריגות פה ושם. אך כאן, כפי שאמרתי, מדובר בפיקוח נפש, בחיי אדם, שאסור לזלזל בהם.

פרשת התאונות הקורות בצה"ל, פרשת ההתאבדויות, חיי אנשים צעירים שהם והוריהם הפקידו עצמם בידי של צה"ל, ואת קיפוד חייהם ניתן היה אולי למנוע — מקרים אלה אינם נותנים מנוח. אי-אפשר לעבור לסדר-היום על "רטורים", על רשלנות, על זלזול בחיי אדם.

על כן — אני מבקשת את הקשבתך, אדוני סגן שר הביטחון — אני מסכמת: צה"ל בנוי על איכות של חיילים, הנכנסים בשעריו לידם. בנושא חיי אדם אי-אפשר לוותר ואי-אפשר להתפשר. אם אנחנו רוצים שתימשך המוטיבציה הגבוהה לשרת בצה"ל — אי-אפשר לקבל תירוצים. אנחנו חייבים לדעת, שכל רכב של חשד — נבדק; שכל מה שניתן לעשות להבטחת חיי אדם — נעשה; שכל טיפול המונע נזק לחייו של החייל כאזרח בעתיד — ניתן. אין גוף במדינה שחייב להצדיק את האמון הניתן בו בצה"ל.

על כן, על הכנסת לדון בנושא שהעליתי ולתת לכולנו את הביטחון, שהיי האדם הם ערך עליון במקום שתובע את הקרבתם. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחברת הכנסת סולודר. אני קורא לסגן שר הביטחון, חבר הכנסת עובדיה עלי, להשיב על ההצעה לסדר-היום.

סגן שר הביטחון ע' עלי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, החקירה המתנהלת בימים אלה על המתרחש במחלקת בריאות הנפש בצה"ל ממקדת בנושאים הקשורים בחריגה מכללי המינהל התקין ובחשד לשימוש בכספי קרן מחקר לצרכים אישיים ולקבלת טובות הנאה אישיות.

חקירת המשטרה הצבאית טרם הסתיימה, ועל כן מנועים אנו מלהגיב בנושא על-מנת שלא לפגוע במהלכן התקין של החקירות ובזכויותיהם של הנחקרים. בסיום החקירה יועברו הממצאים לחוות דעת הפרקליטות הצבאית.

עד כאן אשר לפן הצר בנושא שהעלתה חברת הכנסת עדנה סולודר, אותו פן המתמקד במתרחש במחלקה לבריאות הנפש בצה"ל ונתחם בנושאים המצויים בחקירה המתנהלת בהקשר זה.

אך בהצעתה וכן בדבריה הרחיבה חברת הכנסת סולודר את הנושא, ובצדק נגחה, שכן נושא כאוב זה של התאבדויות חיילים ראוי לו שידון ויבדק באורח יסודי בתוך צה"ל, כשם שראוי לו שיעלה לדיון ציבורי בכל הכמות, ובאורח ממוקד יותר בכנסת ישראל.

אדוני היושב-ראש, צה"ל, כמו עם ישראל כולו, מצטיין בכל הכרוך בשמירה על כבוד האדם וקדושת החיים. על-מנת ליישם ערכים חשובים ומקודשים אלה קבע צה"ל נהלים ותקנות מחייבים, המכוונים כולם אל תכלית אחת, והיא שמירה על חיי החיילים והקפדה על צלמם ככני אדם.

צה"ל כואב את כאב המשפחות שכניהן שולחים יד בנפשם. ובכל פעם שמתרחשת טרגדיה מעין זו, הצבא כותן את המקרה, מסיק מסקנות, מפיק לקחים ועושה ליישומם מתוך מגמה למזער את התופעה ככל האפשר.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, באחרונה פורסמו נתונים שונים על מספר ההתאבדויות בצה"ל, והיו גם ניסיונות לנתח את התופעה בעינות ומעל במות אחרות, ואף הועלו הצעות וכיוצא באלה. לא אכנס לנושא בכיוון זה ולא אעיר את הערותי לאשר פורסם. לעומת זאת, אשתדל להיות נאמן לנתונים כפי שצה"ל מכיר אותם, להתייחסות אליהם ולניתוח העובדות בהווייתן.

נקודה ראשונה, שאני מבקש לפתוח בה, תחייס לנתונים. אדוני היושב-ראש, ממוצע ההתאבדויות בישראל, בסטטיסטיקה רבי-שנתית, נמוך מזה של העולם המערבי.

עדנה סולודר (העבודה):

גם אם המפקד, הקצין, בן 21, אפשר לדרוש רגישות. לכן אנחנו מעלים כאן את הדברים האלה.

כבוד היושב-ראש, סגן שר הביטחון, צה"ל מקפיד מאוד בבדיקת בריאותם של הבאים בשעריו, ובצדק. הסתרת מידע רפואי מהווה עבירה על חוק השיפוט הצבאי ועל חוק שירות ביטחון. כדי להבטיח אבחנה רפואית נכונה, צה"ל מבקש במכתב מן ההורים ומהרופא המטפל של החייל ליידע אותו בדבר בעיות רפואיות, והמועמד לשירות ביטחון חותם במהלך הבדיקה הרפואית שמסר את כל המידע.

אנחנו יודעים את הדילמה של אדם צעיר שעושה מאמצים, ועל-פי רוב בהצלחה, להתגבר על כל קושי, כיוון שהוא רואה בשירות לא רק חובה אלא גם זכות, שאינו מוכן לוותר עליה. זוהי דילמה אמיתית, וצה"ל, בצדק, לא "רודף" חיילים אלה.

אבל כשם שצה"ל תובע מידע, הוא גם חייב במידע. הזכרתי בראשית דברי את עמותת הנפגעים מצה"ל. בחודש לפני האחרון התפרסמו שתי כתבות קשות: אחת בסוף דצמבר, בעיתון "חדשות" — "שירות קצר וטראומטי"; והאחרת גם היא בעיתון "חדשות", ב-3 בינואר — "אודי אברהם מסרב להשתחרר". שתי הכתבות עוסקות בעניינים של חיילים, שתוך כדי השירות נתגלו אצלם בעיות נפשיות. החיילים שוחררו מצה"ל בלא שנמסר להם מידע על בעיותיהם. על-ידי כך נמנע מהם טיפול, שהיה מונע הידרדרותם הקשה ומסכת ייסורים. צה"ל אינו מכיר בהם ככני, והם מהלכים עם אות קין על מצחם, נדחים מכל מקום, ללא אפשרות של השתלבות מחודשת בחיים האזרחיים.

החוק היבש, חוק שירות ביטחון, אומר: "מצאה ועדה רפואית כי יוצא-צבא הוא כשר לשירות, או בלתי כשר לשירות — — — תמסור הוועדה הודעה בכתב על החלטתה ליוצא-הצבא ולפוקד, והם רשאים, כתנאים שנקבעו בתקנות, לבקש כי הוועדה הרפואית או הוועדה הרפואית העליונה, לפי העניין, תבדוק את יוצא-הצבא בדיקה נוספת ותקבע את כושרו לשירות".

במשפט של זהר נדלר, יושב-ראש העמותה שהזכרתי, אומרת השופטת שטרנברג: "במדינתנו, שבה חלה חובת שירות צבאי על אזרח במשך חלק ניכר מחייו, מייחסים חשיבות רבה לפטור משירות צבאי מטעמי בריאות, ועל אחת כמה וכמה כגין מחלת נפש. אזרח המקבל פטור מהשירות עקב מחלת נפש נושא על גבו חטוטרט שממה יתמודד כמעט בכל תחום בחייו כאזרח. הפטור ימשיך ללוותו לכל אשר יפנה, הן בתחום יחסי העבודה והן בתחום האיש. מידע מדויק על האבחנה שנקבעה על-ידי ועדה רפואית על-פי החוק, חשוב לתכנון החיים האזרחיים של כל צעיר העומד בראשית דרכו".

תשובת דובר צה"ל על טענת אותם חיילים אומרת, שאם מבקשים את המידע — מקבלים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברת הכנסת סולודר, את חייבת לסיים.

עדנה סולודר (העבודה):

אני כבר מסיימת.

אבל אנחנו הרי עוסקים באנשים בעייתיים, שצריך לחשוב — אולי יש להם בעיה לבקש, אולי יש להם בעיה לשאול, אולי צריך להדריך אותם ולסייע להם שיוכלו לקבל את הטיפול הדרוש.

שאמרת, אלא, כאמור, חוברים יחד משתנים וסיבות שונות, המביאים לאסונות שעליהם אנו מדברים.

לפני כשנה הגיש האלוף במילואים יעקב לפידות, שהיה יושב-ראש צוות לבחינה ולהמלצות בעניין תאונות והתאבדויות בצה"ל, את המלצותיו, והדברים מהיישמים אחד לאחר. אני מקווה שהתוצאה אומנם תהיה חיובית.

חברי הכנסת, אני יכול לומר בבטחה מוחלטת, שהעירנות של המערכת כולה, ובכלל זה משרד הביטחון, הולכת ומתחדדת בעקבות האירועים האחרונים.

אסיים בכך שאני שם את מבטחי, כמובן, בסייעתא דשמיא, אבל גם בצה"ל ובמפקדיו, שידעו להתמודד גם עם כעיה כאובה זו ביתר הצלחה.

אני מציע להעביר את הצעתה של חברת הכנסת עדנה סולודר לוועדת החוץ והביטחון, שם בוודאי גם תוכלי לראות את הדוח של האלוף במילואים יעקב לפידות, שהוא דוח מפורט מאוד, מקיף מאוד, רציני מאוד, ותוכלי לראות את המלצותיו.

דן תיכון (הליכוד):

היא לא תוכל לראות את הדוח. היא לא תזמן לשיבה.

היור' מ' וירשובסקי:

זו אחת הבעיות שיש לנו.

סגן שר הביטחון ע' עלי:

אני מבין שחברת הכנסת עדנה סולודר היא חברת ועדת החוץ והביטחון.

עדנה סולודר (העבודה):

תקציב הביטחון.

סגן שר הביטחון ע' עלי:

אם היא לא תראה, הרי חברי ועדת החוץ והביטחון יראו את הדוח, ילמדו את הנתונים, ואני חושב שהם יגלו שזה דוח רציני ויסודי מאוד, ואני משוכנע שבעקבות הדוח הזה, שכפי שאמרת, פרטיו מיושמים הלכה למעשה, ילך ויצטמצם היקף הבעיה.

היור' מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת אלי דיין ביקש רשות לשאול שאלה. בבקשה.

עדנה סולודר (העבודה):

גם אני מבקשת רשות לשאלה.

דן תיכון (הליכוד):

כל הכבוד לחברת הכנסת סולודר, היא העלתה נושא חשוב ביותר.

אלי דיין (העבודה):

אדוני היושב-ראש, אין לי צל צלו של ספק, שצה"ל רגיש לנושא. אני נפגשתי עם משפחות, שבניהן היקרים שמו קץ לחייהם בצה"ל. סגן השר אמר שיש כאלה, שהרקע להתאבדותם הוא נפשי, והוא רקע של שנים מספר. האם יודע צה"ל את כל הרקע הנפשי הזה כעת שהוא משבץ את החייל, כדי שיוכל לעמוד בתנאי הלחץ שאדם רגיל יכול לעמוד בהם? אני שמח שהאחוז אצלנו נמוך יחסית לאירופה, אבל לדעתי זה לא מנחם, ואולי עלינו לנקוט יותר אמצעים, כי הזעקה בנושא הזה היא קשה מאוד.

סגן שר הביטחון ע' עלי:

חבר הכנסת אלי דיין, כפי שאמרת, זו אכן אחת הסיבות

וממוצע ההתאבדויות בצה"ל אינו עולה על שיעור התופעה בארצות המערב. מן האמור ניתן להבין, כי שיעור ההתאבדויות בצה"ל גבוה מהממוצע הארצי — —

אלי דיין (העבודה):

מהו השיעור?

סגן שר הביטחון ע' עלי:

— אולם הגיל 15 — 24 הינו גיל, שבכל העולם ממוצע ההתאבדויות בו גבוה מזה של כלל האוכלוסייה. ממוצע ההתאבדויות בצה"ל נמוך יחסית לעולם בתחומי של גיל בעייתי זה.

בדיקה הנתונים הצה"לית מורה, כי שליש מן המתאבדים שמים קץ לחייהם עקב תחלואה נפשית שרקעה פרוס על פני שנים, ועל רקע התרחשויות שאינן קשורות בשירות.

אלי דיין (העבודה):

אין יודעים את זה כשמגייסים?

סגן שר הביטחון ע' עלי:

שליש — עקב סיבות חיצוניות, כמו אהבה נכזבת ועוד. לגבי כשליש מהמתאבדים ניתן לאבחן קשר וזיקות אל השירות הצבאי שלהם.

מבחינת נתונים של השנים האחרונות ניתן ללמוד, כי מרבית ההתאבדויות נבעו ממשבר הסתגלות, ואחרות — בשל הדחקה וכישלון, ומעט גם בקשר למשמעת ולמשפט.

ונתון נוסף: יותר מרבע מהמתאבדים הם אנשי מילואים.

שאל חבר הכנסת אלי דיין, כיצד יודעים מה הרקע ומה הסיבות להתאבדויות. כאן אני רוצה לומר לך, שאחת הפעולות הננקטות עליידי צה"ל בעקבות כל מקרה של התאבדות היא הקמת ועדת חקירה, שבוחנת ובודקת ולומדת היטב את הסיבות ואת המניעים, מתחקרת ושואלת כל מי שהכיר את החייל המתאבד, ולומדת מה היו הסיבות לכך. כמובן, בכל מקרה של התאבדות ממנים צוות של מצ"ח, שבדוק את העניין בקפדנות. בעקבות הבדיקות האלה יש, אם כן, דוחות שבהם מעורבים, בין היתר, המניעים והסיבות, ואנו יכולים כהחלט, בעקבות הדוחות האלה, ללמוד מה היו הסיבות, וכמרוצת השנה יש מעקב של צוות מומחים בעניין זה, כך שאם אני עומד כאן היום, אני יכול לומר לך את העובדות כמעט בביטחון. עד כמה שבדיקות כאלה הן יסודיות, ואני חושב שהן בהחלט יסודיות.

אלי דיין (העבודה):

אדוני היושב-ראש, האם אני יכול לשאול את סגן השר שאלה?

היור' מ' וירשובסקי:

אני מציע שסגן השר יגמור את דבריו, ואז אפשר לך לשאול את השאלה.

סגן שר הביטחון ע' עלי:

בעקבות האירועים האחרונים רענן צה"ל וחדד את הנהלים וההוראות אל המפקדים בשדה, עלימנת שייתנו את דעתם ויגלו יתר פתיחות והבנה לבעיות הפרט, תוך רגישות למצוקותיו. וכל זה מתוך כוונה לצמצם את היקף האסונות הללו.

למרכה הצער, אין ספק שהבעיה לא תיפתר במלואה, משום שבעיות החיילים אינן פועל יוצא מן השירות בלבד, כפי

היו"ר מ' וירשובסקי:

מה את מבקשת, חברת הכנסת סולודר?

עדנה סולודר (העבודה):

אדוני סגן השר, אני פשוט רוצה להעיר את תשומת לבך לכך שבהצעתו היו שני נושאים. הנושא השני אינו עוסק בהתאבדויות, אבל הוא עוסק בחיים, שלפעמים הם מרים ממוות, וזה הנושא של נפגעי נפש, שצה"ל אינו מכיר בהם. אעביר אליך גם את החומר, אם תמצא איוו דרך להתייחס לנושא הזה. תודה.

סגן שר הביטחון ע' עלי:

אדוני היושב-ראש, אני מבקש להתייחס לפרוצדורה ולנוהג בנושאים הנדונים כאן בכית הזה. אתם מכירים את הפתק הזה, שבו מודיעים חברי הכנסת על הנושא שהם מבקשים להעלות, ומפרטים את דברי ההסבר. בדברי ההסבר שהעברת, חברת הכנסת סולודר, הדברים האלה לא הופיעו. הופיעו דברים אחרים, ותוך כדי הדיון הרחבת את הנושא ודיברת גם על כל נושא ההתאבדויות.

עדנה סולודר (העבודה):

אין לי טענות.

סגן שר הביטחון ע' עלי:

לכן, תוך כדי דברייך כאן, הרחבתי את דברי התשובה שלי, והתייחסתי לדברים שאמרת. יש נושאים שלא התייחסתי אליהם. אני לא חושב שיש דברים כאלה, אבל אם יש איזה נושא ספציפי, אנא ממך, העבירי את הנתונים ותקבלי תשובה מפורטת בכתב. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברת הכנסת סולודר, את מסכימה שהנושא יועבר לוועדת החוץ והביטחון?

עדנה סולודר (העבודה):

מסכימה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, יש לפנינו הצעה אחת בלבד: להעביר את ההצעה של חברת הכנסת עדנה סולודר על הנעשה במחלקת בריאות הנפש בצבא-הגנה לישראל לוועדת החוץ והביטחון. כהצעת סגן שר הביטחון. נא להצביע. זו הצבעה מס' 3.

ה צ ב ע

כעד ההצעה להעביר את

הנושא לוועדה 12 —

נגד — אין

נמנעים — אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החוץ

והביטחון נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

כרוב של 12, ללא התנגדות וללא הימנעות, הועברה הצעתה של חברת הכנסת סולודר לוועדת החוץ והביטחון של הכנסת.

למקרים אחרים שאירעו. צה"ל עושה כל שביכולתו כדי לברר עם כל מתגייס את הרקע האישי שלו, את הרקע הבריאותי ואת הרקע הנפשי. לאחרונה גם הכנסנו נתון נוסף במסגרת השיקולים של המיון והאבחון, וזה הנושא של קשיי הסתגלות שבהם נתקלים החיילים. בלשון המקצועית שלנו אנחנו קוראים לזה קה"ס — קשיי הסתגלות. ויש איזה שקלול של הנתונים. אחד הנתונים הוא קשיי הסתגלות שהחייל יכול לעמוד בהם בעקבות הגיוס שלו והשירות בצבא. על הנושא הזה ניתנת הדעת בצורה יסודית.

עם זאת, אנחנו בהחלט נראה בברכה כל יוזמה וכל מידע שיגיעו אלינו, ללשכות הגיוס, לצה"ל, על בעיות שונות שבהן נתקלו או נתקלים אלה הצומדים להתגייס. וכל מידע כזה בוודאי ישרת גם את צה"ל, וגם יסייע לכך שהחייל ישרת בצבא ביתר הצלחה וללא קשיים נוספים.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אדוני סגן השר — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא, אין עוד שאלות.

ראובן ריבלין (הליכוד):

לא שאלה. הערה, ברשותך.

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא, אנחנו צריכים לסיים את הנושא. היתה הצעה לסדר-היום, השר מציע — — —

עדנה סולודר (העבודה):

ביקשתי שאלה אחת, אדוני היושב-ראש.

ראובן ריבלין (הליכוד):

רק משפט אחד.

היו"ר מ' וירשובסקי:

מה המשפט האחר?

ראובן ריבלין (הליכוד):

רק השבוע דנו בנושא בצורה מפורטת ביותר ועדת המשנה של ועדת החוץ והביטחון, בהרכב ראש אכ"א — אגף כוח-אדם — וכל הגורמים בעלי הדרגות הגבוהות ביותר בצה"ל. לצערי הרב, חברת הכנסת סולודר חברה בוועדת הכספים, היא לא חברה בוועדת החוץ והביטחון, אבל הדבר הזה ראוי שיידון בוועדה ולא במליאה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

לכן סגן השר הציע, חבר הכנסת ריבלין, הבעיה היא שחברת הכנסת סולודר לא יכולה להשתתף בדיון בוועדת החוץ והביטחון.

ראובן ריבלין (הליכוד):

יכולה, יכולה.

סגן שר הביטחון ע' עלי:

חבר הכנסת רובי ריבלין, אני כיוונתי לדעת גדולים, ולכן מתוך עירנות ומתוך ידיעה של מה שאמרת כאן, ביקשתי להעביר את הנושא לוועדת החוץ והביטחון, ושם יידונו הדברים בצורה מעמיקה הרבה יותר.

— הצעת חוק-יסוד: השפיטה (תיקון) — בית-משפט לעניינים תחיקתיים);
הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון) — עתירה לבית-משפט לעניינים תחיקתיים) —

ד. הצעת חוק-יסוד: השפיטה (תיקון) — בית-משפט לעניינים תחיקתיים), התשנ"ב — 1991; *

הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון) — עתירה לבית-משפט לעניינים תחיקתיים), התשנ"ב — 1991 **
(הצעות חבר הכנסת מ' שחל)

היו"ר מ' וירשובסקי:

בבקשה, זאת היתה הצעת חוק לפי יוזמתך.
סתכל לי, חבר הכנסת שחל, זה חלק מהעבודה השוטפת.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אדוני היושב-ראש, אומנם מדובר בהצעת חוק פרטית שלי, ואני חושב שכל יום שעובר ואנחנו לא מחילים אותה גורם נזק ממשי לילדים הנמצאים בבתי-הספר. אני לא מבין איך יושב-ראש הכנסת קבע קביעה מעין זו, כאשר אנחנו רואים בכל יום שממלאי-מקום של יושב-ראש הוועדות מביאים חוקים, כאשר היושב-ראש הקבועים נמצאים בחוץ-לארץ ונבצר מהם להגיע לכנסת.

אני מבקש מאדוני היושב-ראש להעביר עכשיו ליושב-ראש הכנסת בקשה לכלול את ההצעה עוד היום בסדר-היום. עם כל הכבוד לחבר הכנסת בר-זהר, שאני מאוד מעריך ומקיר אותו, אני לא יודע מדוע מכניסים דבר לסדר-היום וכרגע האחרון דוחים אותו רק משום שיושב-ראש הוועדה איננו.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת לוי, תודה.

אני אפנה בבקשה ליושב-ראש, כי אני חושב שגם חבר הכנסת מירום וגם חבר הכנסת לוי צודקים.

עם זאת, הייתי מציע לשניהם, כיוון החוק וכממלא-מקום יושב-ראש ועדת החינוך והתרבות, להיכנס אל יושב-ראש הכנסת, להסביר לו את העניין, ואשמח להחזיר את הסעיף זה לסדר-היום. כרגע אני יכול רק להעביר את הבקשה, אבל נבצר ממני לשנות.

חברי הכנסת, אנחנו גישים עכשיו לנושא —

חיים רמון (העבודה):

אני רוצה להגן על חבר הכנסת בר-זהר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

— שמביא חבר הכנסת שחל: הצעת חוק תתקפ"ח, הצעת חוק-יסוד: השפיטה (תיקון) — בית-משפט לעניינים תחיקתיים), התשנ"ב — 1991 — — —

ראובן ריבלין (הליכוד):

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אפשר לבקש שקט?

יש שתי הצעות חוק שמביא חבר הכנסת שחל. הוא יביא אותן ביחד והשר ישיב ביחד. ההצבעה, כמוכן, תהיה נפרדת. האחת — הצעת חוק-יסוד: השפיטה (תיקון) — בית-משפט לעניינים תחיקתיים), התשנ"ב — 1991; והשנייה — הצעת חוק תתקפ"ח, הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון) — עתירה לבית-משפט לעניינים תחיקתיים), התשנ"ב — 1991.

אני חושב, שלפי הסדר צריך היה לקבוע קודם את זו ולא את השנייה, אבל זה לא משנה, כי אתה מדבר על שתי ההצעות יחד.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אני קורא לחבר הכנסת משה שחל. חבר הכנסת שחל, בוא בבקשה; אבל בינתיים אני צריך להודיע — רק רגע, חבר הכנסת מירום — שלפי הוראת היושב-ראש נמחק מסדר-היום סעיף ד', שהיה צריך להיות: הצעת חוק לימוד חובה, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. אני אאפשר לך, חבר הכנסת חגי מירום, דקה להתייחס.

חגי מירום (העבודה):

— — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

זה בהוראתו של היושב-ראש.

אלי דיין (העבודה):

עוד פעם יש בעיות עם המשכנתאות?

חגי מירום (העבודה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני המום ומופתע מן העובדה, שהצעת חוק לימוד חובה, הצעת חוק שיום חבר הכנסת יצחק לוי, לא עולה עכשיו לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, אף שהיתה מונחת על סדר-יומה של הכנסת. אני יודע שחבר הכנסת מיכאל בר-זהר, שהוא היושב-ראש הקבוע של ועדת החינוך והתרבות, נמצא עתה בחוץ-לארץ, ואני מבין שהוא רצה מאוד לבוא ולנמק את הצעת החוק הזאת. אבל דרכה של הכנסת ודרכו של הנהג, שכאשר הצעת חוק עולה על סדר-היום, ובהעדר יושב-ראש הוועדה, מביא אותה ממלא-מקומו, ואין מלאכת חקיקה מהסוג הזה נפסקת. אני חושב שזה חוסר אחריות וגם חוסר קולגיאיות מצד חבר הכנסת בר-זהר, שאינו מאפשר להעלות הצעת חוק שעניינה זכויות ילדים. לפי דעתי, כל יום שעובר והצעת החוק הזו אינה נחקקת, הדבר לרעת זכויות הילדים.

דן תיכון (הליכוד):

הוא צודק.

חגי מירום (העבודה):

אני מוחה על החלטת יושב-ראש הכנסת, על התנהגות חבר הכנסת בר-זהר, ואני מקווה שבמקומות אחרים לא נראה דוגמה מעין זו. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה.

קריאות:

— — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

אין על זה ויכוח.

חבר הכנסת מירום, אני ראיתי את זה בסדר-היום, עמדתי לקרוא וקיבלתי הוראה מהאיש היחיד הקובע את סדר-היום. אני מציע לך לגשת אליו ולהגיד לו את הדברים האלה, אולי עדיין אפשר להכניס את זה לסדר-היום, כי אני מסכים אתך לגופו של עניין.

יצחק לוי (המפלגה הדתית הלאומית):

אדוני היושב-ראש, אפשר להוסיף מלה אחת?

— הצעת חוק-יסוד: השיפוט (תיקון — בית-משפט לעניינים תחיקתיים):
— הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון — עתירה לבית-משפט לעניינים תחיקתיים) —

משה שחל (העבודה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני אכן מנמק את שתי הצעות החוק יחד. מפני שיש ביניהן זיקה וקשר. האחת באה לקבוע את העיקרון, והשנייה באה לקבוע את הפרוצדורה.

לא מעט שיחות קיימתי עם שר המשפטים בעת כינון של ממשלות האחדות הלאומית, ואם יש החמצה, הרי היא, לצערי הרב, שלא השכלנו יחדיו, שתי המפלגות הגדולות בבית, לערוך כמה רפורמות דרושות ומבוקשות, שמדברים עליהן הרבה שנים, אבל נכנעים בסופו של דבר, כל אחת מאתנו ושתינו ביחד, לסירובן של מפלגות קטנות להביא לשינוי, שלדעתי איננו בא לפגוע בהן כהוא זה, ולעומת זה הוא דרוש ונחוץ למשטר דמוקרטי תקין.

הצעת חוק זו איננה חדשה. אדוני היושב-ראש, הצעות חוק דומות הועלו עליידי שרי משפטים ועליידי חברי כנסת בכנסות קודמות. לפני פחות מחודש העלה שר המשפטים הנוכחי את ההצעה, שבציקרה באה לקבוע עיקרון שאני מציע גם כן בהצעה שלי. אבל, ככל הידוע לי, גם כאן נתקל שר המשפטים באותה התנגדות של חלק מהקואליציה לקבלת חוק זה.

אני אומר לשר המשפטים: מניסיוני אני יודע, שדווקא עיתוי מסוג זה, שבו הכנסת מחליטה על פיזור, הוא העיתוי הנכון והטוב להביא לחיקונים עקרוניים מאוד. בתקופה זו, אימת נפילת הממשלה בגלל עיקשות והתנגדות שלא לגופו של עניין איננה קיימת, ולכן העיתוי מתאים לביצוע שינויים, ואכן, מאז 1977 ועד היום נתקבלו כמה תיקונים חשובים דווקא בעיתוי כזה. על כן מצאתי לנכון להביא את שתי הצעות החוק בפני הכנסת, מתוך תקווה שנדע להתעלות מעל למחלוקות פוליטיות ולקבל אותן.

הצעת החוק הבסיסית באה לקבוע, כי יקום בית-משפט לחוקה במדינת ישראל. שיהיה מותב מיוחד של בית-המשפט העליון, כאשר ישב בבית-משפט לעניינים חוקתיים. בשבחו כאמור הוא ידון בהרכב של תשעה שופטים, או במספר בלתי זוגי גדול יותר, כפי שיוורה נשיא בית-המשפט העליון. זאת, כדי שאפשר יהיה לאותו בית-משפט לדון בכמה נושאים.

האחד, אפשר יהיה להשיג לפני בית-משפט לחוקה על תוקפו של חוק או על תוקפה של הוראה שבחוק, מן הטעם שהחוק או ההוראה לא נתקבלו ברוב הדרוש לקבלתם, או שלא נתקיימו בהם הוראותיו של חוק-יסוד: זכויות האזרח.

אומנם יש כאן פגם, מכיוון שחוק-יסוד: זכויות האדם לא נתקבל עדיין. אבל, אם הצעת החוק שלי תגיע לקריאה ראשונה, כוונתי לקבוע שבמידה שבחוק רגיל של הכנסת יש כדי לפגוע בעקרונות יסוד של חופש האדם והאזרח, בלי לקבוע את החקיקה או המסגרת החקיקתית, יש לסמוך על בית-המשפט, שבמקרה כזה יוכל לפסול חוק רגיל.

בשיטות משפט שבהן מקובלת הדוקטרינה של ביקורת שיפוטית על חקיקה ראשית יכול בית-משפט להחליט, שהסדר ספציפי סותר עיקרון חוקתי בצורה כה חריפה, עד שאין לו קיום במערכת המשפט.

השקפה שנתקבלה בבית-המשפט בישראל היא, שאין להכריז על בטלותו של חוק רגיל בשל היותו עומד בסתירה בולט לעיקרון חוקתי, אם כי יש חריג לעמדה זו לגבי אותם סעיפים בחוק-היסוד שזכו לשריון מיוחד.

הפעלת חוק בית-משפט מיוחד לחוקה תאפשר למעשה קבלתה של חוקה בישראל, והיא תהיה נדבך חשוב וחיוני מאוד

לערכתה של חוקה, כאשר אנחנו נודקק אולי לחוק אחד נוסף, חוק-יסוד: זכויות האדם. אני מחייך אל ידידי השר שאק, כי כמעט הצלחנו להגיע להסכמה, אבל, לצערי הרב, שוב בגלל ויכוחים, לא עלה בידנו להביא לידי גמר חקיקה מן הסוג הזה.

דבר נוסף שאפשר יהיה לקבוע — הסדר נורמטיבי עדיף לחוק-היסוד. עד היום אין למעשה בחוק-היסוד במדינת ישראל נורמה עדיפה. הם אומנם נקראים חוק-יסוד, אבל הכוונה היא שהם יהיו פרוקים בחוקה עתידית. ועד לרגע זה לא נקבע מעמדם העדיף, המשווין והנורמטיבי הגבוה יותר לעומת חקיקה רגילה.

אדוני היושב-ראש, אגע רק בקצרה בשאלה שעשויה להתעורר בוויכוח הקיים בין מלומדים, בין חברי כנסת ואולי גם בציבור: האם מנגנון הביקורת השיפוטית הוא מנגנון יאה למשטר דמוקרטי? ואכן, יש גם המתווכחים, יש טוענים נגד, כי שיטת הבקרה המשפטית הנונת לבית המשפט סמכות לפסול חוק של הפרלמנט היא שיטה בלתי דמוקרטית. לביקורת הזאת יש בסיס ויסוד. אצטט אולי בקצרה מספר חשוב: The Least Dangerous Branch, הנחשב למחקר הקלסי בנושא הביקורת השיפוטית בארצות-הברית. פרופסור אלכסנדר בייקל סוקר את מעלותיו ומגרעותיו של מנגנון הביקורת השיפוטית, והוא רואה בהחלט מגרעות, שגם אני אמנה אותן בקצרה, כי ביקורת שיפוטית נוגדת את התפיסה הדמוקרטית, כאשר הריבון הנבחר עליידי העם אמור לדעת ולהיות לא מוגבל. טוענים כי לטווח ארוך עלולה הביקורת השיפוטית להחליש את ההליך הדמוקרטי.

לרעיון הזה הצטרפו בעבר מדינות באירופה, אשר התנגדו לכל הגבלה של הגוף הנבחר. טוענים כי מנגנון הביקורת השיפוטית לא הוכיח את עצמו בעתות משבר. ואכן, בזמנים שבהם קם דיקטטור, לא הועיל המנגנון של הביקורת השיפוטית. אבל הציר שסביבו מתמקדת ההגנה על הביקורת השיפוטית, והמכריע את הכף לטובתה, גלום בעצם מושג הדמוקרטיה. דמוקרטיה אין פירושה רק שלטון הרוב. היא מניחה גם הגבלה על שלטון הרוב, שלא יחרוג מעקרונות ומערכי יסוד. הדין בנושא הביקורת השיפוטית מכליל את מקומה החשוב בשמירה על המסגרת החוקתית של משטר דמוקרטי.

אולם, הדיון גם מנחה אותנו למסקנה עמוקה יותר: עצם קיומה של הביקורת השיפוטית מבוסס על היותה השומר היעיל ביותר של החוקה. תפקידה הוא להגן על מערכת העקרונות, לא לפקח על היעילות והתבונה שבהסדר ספציפי זה או אחר.

קיומו של מנגנון הביקורת השיפוטית חשוב במיוחד בנושא ההגנה על זכויות האדם והאזרח. קרל פרידריך, שערך מחקר המשווה את מעמדן של זכויות האדם והאזרח בעולם המערבי, הגיע למסקנה כי יותר ממכלל מדינה אחת נשמרו זכויות האדם והאזרח בארצות-הברית, וזאת משום העובדה, ששם הונהג מלכתחילה המנגנון של ביקורת שיפוטית. קרל פרידריך מציין עובדה חשובה: עד מלחמת-העולם השנייה התנגדו מדינות אירופה לפעולת הביקורת השיפוטית בשיטותיהן המשפטיות, וזאת משום היותה סותרת את רעיון הדמוקרטיה הייצוגית. רק לאחר הפגיעה הכוונה בזכויות האדם במחצית הראשונה של המאה ה-20 הגיעו גם מדינות אלה למסקנה, שאין טעם במגילת זכויות ללא מנגנון של ביקורת שיפוטית.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש לשאול בתום דבריו של חבר הכנסת שחל.

— הצעת חוק־יסוד: השיטה (תיקון) — בית־משפט לעניינים תחיקתיים):
— הצעת חוק בתי־המשפט (תיקון) — עתירה לבית־משפט לעניינים תחיקתיים) —

של מדינת ישראל? האם זה לא יפתור במידה רבה את הבעיה?
אני רוצה לשאול גם את השר את השאלה הזאת, מפני שהיא
מטרידה אותי. אני חושב שזה נותן לפחות איזו דריסת־רגל
לעקרונות מסוימים.

שר המשפטים ד' מרדור:

יגאל הורביץ (הליכוד):
לאור ההיגיון.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת שחל, תשיב רק במסגרת של דקה.

משה שחל (העבודה):

אשיב ראשון ראשון ואחרון אחרון. חבר הכנסת ריבלין,
אני חייב לומר לזכותי לפחות דבר אחד, שהחוק הגוש עוד לפני
שנה, והכוונה שלי היתה לסייע בידי שר המשפטים.

עכשיו אני רוצה לומר לך כך, והייתי רוצה ששר
המשפטים יטה אוזן: אני לעולם לא מעביר ביקורת על ממלא
תפקיד לפני שאני מנסה לבדוק מה הייתי עושה במקומו. קיימת
מציאות — ואי־אפשר להתעלם ממנה — ששר המשפטים,
הנוכחי במקרה זה, ניסה פעמיים, בכנות, ועשה מאמץ רב מאוד
בממשלה שישבנו בה יחדיו, להעביר את החקיקה הזאת,
שהיתה מביאה לנו למעשה חוקה, ולא עלה בידו. מאחר שאני
מניח שלו הייתי במקומו הייתי נתקל באותה בעיה, הגעתי
למסקנה שהעיתוי היום מתאים כדי לסייע בידו.

הבעיה איננה רק להביע מחאה, אלא לעשות ניסיון, אם
שר המשפטים ירצה, להתגבר על הבעיה של המחסום
הקואליציוני על־ידי השימוש בכלי הזה של הצעת חוק פרטית.
הרי הקואליציה אינה יכולה למנוע ממני הגשת הצעת החוק,
ואם תהיה הסכמה עניינית בוועדת החוקה, חוק ומשפט, אני
מקווה שנוכל להגיע להבאת הצעת החוק לקריאה ראשונה,
לקריאה שנייה ולקריאה שלישית עוד לפני שהכנסת תתפזר.
הדבר הזה אפשרי, כלומר, אני בא ואומר כאן מראש ששר
המשפטים — וכבר אמרתי זאת בדברי — שאינני מתבצר
מאחורי הנוסחה הזאת. אני מוכן בהחלט לקבל הצעות אחרות,
ובלבד שאסייע.

אשר לשאלה של היושב־ראש, אני בהחלט מקבל את
ההצעה. אני חושב שההצעה הזאת, לפתור את הבעיה
החוקתית של הלקונה הקיימת בהעדר חוק־יסוד, וזכויות האדם,
היינו שנבוא ונאמר: על בסיס עקרונות מגילת העצמאות —
מצדי הצעה זו יכולה בהחלט להיות פתרון הולם.

כמובן, אינני חושב שחקיקה מן הסוג הזה יכולה להתקבל
על־ידי כיפוף ידיים, אם לא תהיה הסכמה רחבה בבית, יהיה
קשה מאוד להביא חוקים כאלה לידי גמל. השעה היא שעה של
רצון טוב, הדבר אפשרי, שוב אין איום שהממשלה תיפול,
ואלה מאתנו שמאמינים בצורך בחקיקה, נדמה לי שזו שעת
המבחן שלהם. את זה אני מעמיד למעשה כשירות לוועדה של
הכנסת, ואני מקווה שההצעה אכן תתקבל.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת שחל, התשובה היתה ברורה. אדוני שר
המשפטים, נא להשיב על שתי הצעות החוק.

שר המשפטים ד' מרדור:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, כיצד יכול אני להתנגד
לשתי הצעות החוק שהגיש חבר הכנסת שחל, כשידי —
בכל הצניעות — היתה בניסוחן? הן לקוחות מתוך הצעות
שאני הגשתי לממשלה בזמנה, כמעט מלה במלה, ולמען

היו"ר מ' וירשובסקי:

בסדר, אני אאפשר לך.

משה שחל (העבודה):

אדוני היושב־ראש, כולי תקווה שאכן נוכל לסיים את
החקיקה הזאת. אני אומר מראש, שאין לי לגבי החקיקה הזאת
מה שנקרא גישה נוקשה, אם כי אני מעדיף שהביקורת
השיפוטית תלווה כל מהלך וכל ערכאה. טענתי פעם, כי ניתן
יהיה לאמץ את הפרוצדורה הנהוגה בארצות־הברית, שכל
בית־משפט יוכל לפסוק לגבי תוקפם של חוקים, אבל קיבלתי
והסכמתי, כי אין במדינת ישראל היום נכונות להעניק סמכות זו
לכל ערכאה שיפוטית, וכי עדיף יהיה, כדי לשמור על אחידות
השיטה, למסור את ההכרעה לבית־משפט אחד, שהוא
בית־המשפט העליון, שישב כמותב מיוחד לעניינים תחיקתיים.

אני יודע כי יטען מי שיטען, שאין אפשרות להקדים את
החוק הזה בלי לקבל את חוק־יסוד: זכויות האדם והאזרח. אבל
אם להיות כן ואמיתי, וגם מציאותי, נדמה לי שכנסת ישראל
עדיין לא ערוכה לקבל את חוק־יסוד: זכויות האדם והאזרח.
חבר הכנסת אמנון רובינשטיין עשה ניסיון בפירוק חוק־יסוד:
זכויות האדם וקבלת חלקים ממנו. יכול להיות שהשיטה הזאת
תעקוף את הבעיות, שלא ידענו להתגבר עליהן עד עתה.

לי ברור דבר אחד: יש צורך במדינת ישראל של 1992
בקביעה ובהענקת של סמכות שיפוטית, כדי לבדוק את
עקרונות החקיקה שאנחנו מקבלים על בסיס עקרונות יסוד
שהתבררנו בהם וצריך לשמור עליהם.

אדוני היושב־ראש, אני מציע להעביר את שתי הצעות
החוק האלו לוועדת החוקה, חוק ומשפט להכנתן לקריאה
ראשונה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חבר הכנסת ריבלין רצה לשאול אותך שאלה, וגם
אני רוצה לשאול אותך לאחר מכן שאלה קצרה מאוד.

בבקשה, חבר הכנסת ראובן ריבלין.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, אני מודה לך על שאפשרת לי לשאול
את השר לשעבר חבר הכנסת שחל את השאלה הבאה:

אני מכיר ברציונות הרבה, ואני מתכוון גם להצביע,
לפחות בקריאה זו, בעד העברת הצעות החוק להכנתן לקריאה
ראשונה בוועדה. אבל הייתי רוצה לדעת, האם אין בהצעות אלו
משום הבעת מחאה על כך שאין התקדמות לגבי חוק־היסוד?
שהרי ידוע לך בוודאי, ואני לא אחדש לך, ששר המשפטים
הניח על שולחן הכנסת את חוק־יסוד: החקיקה, שבו, במסגרת
הכוללת, נמצאים גם אותם סעיפים שאתה מציע היום במסגרת
תיקונים או חוקים נפרדים.

אם תאמר לי שאתה עושה זאת כמחאה, אולי אצטרך
להצטרף אליך במחאה שקטה ולצאת מן האולם, אבל לא
אצביע נגד הממשלה. אם חושב אתה באמת, כמלומד וכבקיא
וכאדם שאני חושב אותו למורה דרך ביסודות החקיקה — אם
אתה חושב שחוקים אלה יכולים להתקיים בפני עצמם, אודה
לך מאוד אם תסכים לי מדוע, ואז אשקול, כפי שאני חושב
עתה, אם להצטרף להצעה להעביר את הצעות החוק לוועדה
להכנתן לקריאה ראשונה. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת שחל, האם בית־המשפט התחוקתי יכול לומר
שהוא יפרש את חוקי הכנסת לאור עקרונות מגילת העצמאות

— הצעת חוק-יסוד: השפיטה (תיקון — בית-משפט לעניינים תחיקתיים);
— הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון — עתירה לבית-משפט לעניינים תחיקתיים) —

פונדמנטליסטיים אסלאמיים. זאת דמוקרטיה? זאת איננה דמוקרטיה. בחירות הן תנאי הכרחי לדמוקרטיה, הן לא תנאי מספיק לדמוקרטיה.

לפי דעתי, דמוקרטיה פירושה לא רק איך קובעים את החוקים, דהיינו על-פי הרוב, בבחירות, אלא גם מה אסור לרוב לעשות, מהן המגבלות של הרוב. מה אסור לכנסת הזאת, גם כרוב לחוק. איך קובעים שיטה שתבטיח שלא תהיינה סטיות חמורות כאלה, שתפוכנה את המשטר למשטר של רוב, אבל לא משטר דמוקרטי? בין היתר, על-ידי תורת האזוונים, שלא כל הכוח נמצא במקום אחד, אפילו לא בכנסת.

השיטה המקובלת היום בעולם היא, שהפרלמנט אינם בלתי מוגבלים בחקיקתם. נדמה לי שאין עוד פרלמנט אחד בעולם שאני מכיר, פרט לכנסת הזאת, שאין הגבלה על כוח חקיקתו. בכל מקום יש או חוקה, שהיא מעל הפרלמנט ומגבילה אותו, או כמו בכריסטינה, יש היום בית-דין אירופי לזכויות האדם, וכריסטינה חתומה על האמנה הזאת, והיא נשפטה בפני בית-הדין האירופי. היא כבר לא בלתי מוגבלת, זכויות האדם כבר מוגנות שם בנורמה שמעל הפרלמנט. רק אנחנו נשארו כאי אנטרוניסטי בעולם המתפתח, שבו עדיין משקיפים על הדמוקרטיה השקפה טכנית, שמתאימה לימים עברו. אכן, בימים עברו קמה הדמוקרטיה נגד שלטונות של מיעוט, שלטונות עריצות. לכן אמרו, בצדק, הרוב, ולא המיעוט, ישלוט. זה נכון, אבל זה לא הכול. מרגע שהרוב שולט נגמר העניין? יש כבר דמוקרטיה? אין.

דמוקרטיה תהיה כאשר יהיה איוון בין הרשויות. האיוון הזה מצריך פיקוח גם על הכנסת, גם על חקיקתה, לעומת חוקה, לעומת חוקי-יסוד, או כפי שאמר חבר הכנסת שחל, כפי שהמשלה הציעה בהצעת חוקי-יסוד: החקיקה — מול עקרונות היסוד של השיטה או של המדינה, בין שהם מגולמים במגילת העצמאות, ובין שהם מגולמים בדרך אחרת. אני לא רוצה להיכנס לעניין הזה עכשיו.

לכן, לא אתנגד להעביר את ההצעה הזאת לוועדה. רק אמרתי: המשלה לא מביעה עמדה, מפני שההצעה איננה מושלמת — יסלח לי חבר הכנסת שחל — יש בה פגמים כי היא לקוחה מתוך מסכת רחבה יותר. כפי שהיא — לבד, קשה לה לעבור, צריך להשלים אותה. כפי שכבר הצביע חבר הכנסת שחל, בהצעה שהוא הביא כאן נאמר, שאדם רשאי להשיג על תוקפו של חוק, מן הטעם שלא התקיימו בו כל הוראותיו של סעיף 2 לחוקי-יסוד: זכויות היסוד של האדם. זה לקוח מתוך ההצעה הזאת, אבל התוקף הוא עוד לא התקבל. לפי זה הוא לא יכול לעמוד, כמובן. לכן, אגב, בחוקי-יסוד: החקיקה הוספתי את הביטוי "עקרונות היסוד של המדינה". מפני שעדיין אין לנו, לצערי, חוקי-יסוד: זכויות יסוד האדם, אבל יש לנו פסיקת בית-המשפט העליון, שקבע את הזכויות האלה כחלק מעקרונות היסוד של המדינה, כמו הדמוקרטיה, חופש הביטוי, חופש האספה וכן הלאה.

הערה שנייה. חבר הכנסת שחל, תראה, בסעיף 1(ט) להצעתך כתוב: "אין משיגים על תוקפם של חוק או על תוקפם של הוראה מן הטעמים ובדרכים האמורים בסעיף זה". חסרה המלה "אלא" — "אין משיגים על תוקפם של חוק או על תוקפם של הוראה אלא מן הטעמים ובדרכים האמורים בסעיף זה". אחרת המשמעות מתהפכת, וזאת איננה כוונתך, כמובן.

יצחק נבון (העבודה):

זה נשמט מההצעה המקורית שלך?

הבדיחה אומר: עם כמה השמטות מוטעות, למשל, פעם אחת הפכה שלילה לחיוב בגלל השמטה של מלה, ותיכף אצביע על זה. אבל ברור שאינני יכול להתנגד, ולכן גם לא אתנגד שהעניין יועבר לוועדה. כל חבר יצביע לפי הבנתו, והוועדה תדון.

הייתי רוצה רק להעיר כמה הערות על העניין העקרוני והחשוב שחבר הכנסת שחל העלה כאן. אני חושב שאנחנו צריכים להתבייש בכך שהכנסת איננה ממלאת את תפקידה הראשון במעלה. אלה דברים קשים, אני מאמין בהם בכל לבי. הכנסת איננה מחוקקת את חוק זכויות האדם, אפילו לא לגבי אחת מהן: הכנסת איננה קובעת נורמת-על משוריינת לחוקי-יסוד, ואחר כך אנשים עוד מעזים, מתוך טיפשות או מתוך תכונה אחרת, לבוא בטענות שמישהו אחר, דהיינו בית-המשפט העליון, ממלא את החלל שהכנסת משאירה.

ברוך השם, בית-המשפט העליון קבע את זכויות האדם אחת לאחת בפסקי-הדין שלו. מי שאינו רוצה בהתערבות כזאת של בית-המשפט יואיל לחוקק בעצמו. אילו קבענו בחקיקה מאז שנת 1948 ועד היום את חופש הביטוי, חופש ההתאגדות, חופש האספה וחירות האדם, על כל היבטיהם, לא היה בית-המשפט צריך לקבוע אותם. אנחנו מתחמקים מהחקיקה בגלל שיקולים כאלה ואחרים. ברוך השם, עומד לנו בית-המשפט העליון — לא לנו, לאורחים, לתושבים במדינה הזאת — והוא קבע מגילת זכויות מפוארת והוא מגן עליה, והאורחים מוגנים מפני שלילת זכויותיהם על-ידי המשלה, אבל לא בגלל הנבחרים היושבים כאן. הנבחרים, נציגי העם, הריבון, ההיבט הדמוקרטי של הריבונות, הכנסת — לא עשו ולא כלום כמעט בעניין זה. מי שעשו הם שופטי בית-המשפט העליון. ואני חושב, כאחד מ-20 הנציגים בבית הזה, שעלינו, בשמנו ובכשם קודמינו, להתבייש בכך שלא הגענו לחקיקה האלמנטרית, שבשבילה בעצם נשלחנו הנה, להגן על האורחים, בין יתר השליחויות המוטלות עלינו.

כפי שאמרתי, שני דברים חסרים: קביעת מגילת זכויות האדם, ויחד אתה שריון חוקי-היסוד, לרבות חוקי-יסוד כזה, על-ידי רוב, לא רוב רגיל — 61, 70, 80, כל רוב שייקבע — כדי לדאוג לכך שחוקים רגילים, המתקבלים לעתים לא מתוך חשבון מספיק, או בהיסתחלות, או מתוך הרוגז או הכעס של הרגע, לא יפגעו בעקרונות יסוד של השיטה שלנו ובערכי יסוד של המוסר שלנו מפני שנוצר רוב רגעי בכנסת, כי הרי המצב היום הוא כמעט אבסורד מוחלט. בכנסת הזאת אפשר בשלושה קולות נגד שניים לבטל את מוסד נשיא המדינה. פשוט, שלושה יצביעו כעד ביטול חוקי-יסוד: נשיא המדינה, ולא יהיה נשיא. בארבעה קולות נגד שלושה יכולים לבטל את בתי-המשפט. הרי זה דבר בלתי הגיוני לחלוטין.

לכן, אני בדעה שצריך לעשות שני דברים: גם להגן על זכויות האדם בחקיקת יסוד וגם לקבוע הוראת שריון לכל חוקי-היסוד, או לרוב הסעיפים בחוקי-היסוד, לפי העניין. אינני רוצה לקבוע קביעה מקיפה. ייתכן שיש סעיפים מסוימים שאינם כל כך חשובים, שלא צריך להגן עליהם בהוראה משריינת. משנעשה את הדברים האלה נצטרך לקבוע את האיוון הנכון, בדרך הביקורת השיפוטית.

אולי מלה אחת על המשטר, על הדמוקרטיה והפילוסופיה שמאחורי השיטה שלנו. יש שמשווים, בטעות, דמוקרטיה לבחירות. בלי בחירות אין דמוקרטיה. בוודאי, אבל מי שמקיים בחירות עדיין איננו בהכרח דמוקרטי. באלג'יר היו בחירות. 80% מהבחרים הצביעו בעד שיטה אנטי-דמוקרטית מוחלטת, השוללת את כל זכויות האדם, או מרביתן, כשל עקרונות

— הצעת חוק־יסוד: השפיטה (תיקון) — בית־משפט לעניינים תחוקתיים): הצעת חוק
בתי־המשפט (תיקון) — עתירה לבית־משפט לעניינים תחוקתיים): הצעה לסדר־היום —

קבע קביעות כאלה נגד חוקי הכנסת? מוטב שגם את זה תעשה
הכנסת לבדה ותקבע מה שהיא צריכה לקבוע, ולא תשאיר חלל
ריק, כפי שהיא עושה כל כך הרבה שנים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מבין שאנחנו יכולים לגשת להצבעה. אנחנו, כמובן,
נצביע בנפרד על שתי הצעות החוק. לפי הסדר המספרי —
קודם הצעת חוק בתי־המשפט (תיקון) — עתירה לבית־משפט
לעניינים תחוקתיים), התשנ"ב — 1992. מי בעד העברת הצעת
החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט, להכנתה לקריאה ראשונה?
נא להצביע. זו הצבעה מס' 4.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לדיון מוקדם בוועדה — 11

נגד — אין

נמנעים — אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק בתי־המשפט
(תיקון) — עתירה לבית־משפט לעניינים
תחוקתיים), התשנ"ב — 1992, לדיון מוקדם
בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו ניגשים להצבעה על הצעת החוק השנייה — הצעת
חוק־יסוד: השפיטה (תיקון) — בית־משפט לעניינים
תחוקתיים), התשנ"ב — 1992. נא להצביע. גם הצעה זו —
העברה לוועדת החוקה, חוק ומשפט. זו הצבעה מס' 5.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לדיון מוקדם בוועדה — 11

נגד — אין

נמנעים — אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק־יסוד:
השפיטה (תיקון) — בית־משפט לעניינים
תחוקתיים), התשנ"ב — 1992, לדיון מוקדם
בוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

גם הצעת חוק זו הועברה לוועדת החוקה, חוק ומשפט
להכנתה לקריאה ראשונה.

שר המשפטים ד' מרידור:

לא. זה נשמט בהעתקה. בהצעה המקורית זה היה כתוב.

אני מבקש להעיר עוד הערה אחת. כיוון שאני חושב
שצריך איוון בין הרשויות, ואני מאמין, כמו רבים מאתנו,
באיכותו, ביושרו, בהגינותו ובכוחותיו של בית־המשפט העליון,
כגוף מופלא עד היום הזה, ואני חושב שהוא הגוף הראוי להיות
הגוף המאזן, אני בכל זאת מציע הצעה שחבר הכנסת שחל
חוזר עליה פה, שאם באמת בית־המשפט מגיע למסקנה שחוק
איננו עומד בקריטריון הנדרש, למשל שהוא סותר חוק־יסוד
שוררין, שזה לא ייעשה לא רק על־ידי כל בית־משפט,
גם לא על־ידי בית־המשפט העליון בהרכב אחד של שלושה
שופטים.

לכן הצעתי, שאם תיקבע קביעה מרחיקה־לכת כזאת,
שחוק סותר חוק־יסוד משוררין, או שחוק סותר את עקרונות
היסוד של השיטה כגון זכויות האדם היסודיות, שקביעה כזאת
תיעשה רק על־ידי בית־המשפט העליון בשבתו כמעט
במליאתו. כתבנו: חשעה שופטים או יותר, כי לא תמיד יש 12
שופטים, לפעמים חסר אחד או משהו חולה. זאת קביעה
מרחיקה־לכת. בכל זאת, העם בחר את הכנסת והיא המחוקקת.
היא לא בלתי מוגבלת; חס וחלילה שתהיה בלתי מוגבלת. אין
פרלמנט בלתי מוגבל; אל נשכח לאן הגיעו פרלמנטרים
שחוקקו חוקים שאביו לאדם המחוקק אותם, במדינות אחרות,
כשלא היתה הגבלה. אבל לא בקלות ולא בהרכבים משתנים,
אלא רק בשיקול דעת רחב מאוד, במנגנון קצת מסורבל כפי
שהצענו כאן, עד שמגיעים למליאת בית־המשפט העליון, ורק
במליאה ההיא, אפשר יהיה לקבוע קביעה כזאת, שחוק הוא
בלתי חוקתי.

מכאן, אדוני היושב־ראש, שלא אתנגד להעברת
ההצעות לוועדה. אני רק מבקש מן הוועדה, אולי בזמן הנותר
לנו, אולי־זה זמן טוב, לנסות להעביר בקריאה ראשונה הצעה
שלמה יותר מזאת. למשל, היא צריכה לכלול הוראה כללית
המשריינת את חוק־היסוד כולם, והיא צריכה לכלול עוד דבר
אחד: כל עוד לא חוקקנו חוק־יסוד: זכויות היסוד של האדם,
ואם לא נצליח לחוקק אותו עכשיו, צריך להיזהר מלנעול את
הדלת בפני בית־המשפט העליון מדיון בשאלות האלה
שהעליתי עכשיו, של חוק הסותר את זכויות היסוד של האדם,
על־ידי קביעה שאי־אפשר לחקוף אותה אלא ככתוב פה. כל
עוד אין חוק כמו שהצעתי או בכל נוסח אחר, צריך להיזהר. כי
השאלה הזאת נשארה פתוחה.

בגנ"ץ־לאור, שנפסק לפני זמן לא רב, עלתה השאלה,
האם בית־המשפט מוסמך לקבוע, שחוק סותר את עקרונות
היסוד של השיטה, והיא הושארה שם בלי הכרעה סופית,
בניתוח מעניין מאוד, שלא אכנס אליו כאן, בצד התיאורטי
ובצד המעשי. כעצם נאמר על־ידי השופט שכתב את פסק־
הדין ביטוי שאפשר לתרגם אותו לארמית "לא איכשר דרא" —
עדוין לא כשר הדור — אבל סמכות תיאורטית קיימת. לא
טוב שהכנסת תתעורר בוקר אחד ותגיד, מה זה בית־המשפט

ה. הצעה לסדר־היום

החלטת בית־המשפט הגבוה לצדק, המחייבת הבאת חוק־יסוד

לקריאה שנייה ולקריאה שלישית בתאריך קבוע

היו"ר מ' וירשובסקי:

בית־המשפט הגבוה לצדק, המחייבת הבאת חוק־יסוד לקריאה
שנייה ולקריאה שלישית בתאריך קבוע.

סיימנו את הפרק הזה. אני קורא לחבר הכנסת אוריאל לין
להעלות הצעה לסדר־היום מס' 6327, בדבר החלטת

לכם, ללא שום ספק, שלפי דעתי נעשו שגיאות קשות, שאני מקווה שלא נחזור עליהן בעתיד. שגיאות אלה נולדו, לדעתי, כתוצאה מהליכים לא-נכונים, אשר עליהם מקבל יושב-ראש הכנסת נוסח התחייבות, התחייבות זו לא נבדקה בקפידה על-ידי היועצים המשפטיים המנוסים של כנסת ישראל, פרקליטות המדינה לוקחת את ההתחייבות כפי שנוסחה ומעבירה אותה לבית-המשפט הגבוה לצדק, ובית-המשפט הגבוה לצדק, לדאבוני הרב, נותן להתחייבות כזאת, שלא על-פי סמכות, חוקף של פסק-דין, אסביר את הדברים בקצרה.

על-פי התקנון, סמכותו וחובתו של יושב-ראש הכנסת היא להביא הצעת חוק שהושלמה בוועדה, להניחה על שולחן הכנסת ולהעמידה על סדר-יומה. אין לו סמכות להביא בקריאה שנייה ושלישית בפני מליאת הכנסת. סמכות זו נתונה על-פי התקנון, סעיף 126, ליושב-ראש הוועדה שמטעמה הוכן החוק. אם יושב-ראש הכנסת מתחייב להביא הצעת חוק בקריאה שנייה ושלישית עד לתאריך מסוים — הוא לא יכול לקבל התחייבות כזאת, שכן התקנון נותן סמכויות מפורשות למשנות את לוח הזמנים של החקיקה.

סמכות אחת סמכות חקיקתית מובהקת על-פי סעיף 124 לתקנון הבית, זוהי סמכות של כל ועדת כנסת להחזיר את החוק מן המליאה לוועדה אם טרם התחיל הדין בקריאה השנייה. זוהי סמכותה של ועדת כנסת על-פי התקנון. אנחנו הפעלנו סמכות זו בכמה מקרים, ומשום שהפעלנו סמכות זו העברנו חוקים טובים בסופו של דבר, ולא יכול בית-המשפט הגבוה לצדק לשלול סמכות זאת.

אני רוצה להדגיש: אילו היה בית-המשפט הגבוה לצדק אומר, שהוא פוסל החלטת ועדה על שום שהזימן נעשה שלא כראוי, הייתי אומר שאין לי ויכוח עם קביעה זו. אבל לא אלה היו הטעמים להחלטה. הטעמים להחלטה היו נעוצים במה שאני אומר לכם עכשיו, בראיית התחייבות של יושב-ראש הכנסת, שניתנה שלא על-פי סמכותו, בראיית התחייבות כזו כהתחייבות המחייבת את כנסת ישראל כולה, וכאן אני רואה את מקור השגיאה.

יש סעיף נוסף בתקנון, סעיף 127, הנותן סמכות למליאת הכנסת בכל שלב במהלך הקריאה להחזיר את החוק לוועדה. איך יכול יושב-ראש הכנסת להתחייב להביא את הצעת החוק בקריאה שנייה ושלישית עד לתאריך מסוים? הרי משמעות הדבר, שזה בניגוד לסמכות מליאת הכנסת על-פי סעיף 127 לתקנון.

יש סעיף נוסף, סעיף 130, הקובע שאם מתקבלת הסתייגות, אוטומטית חוזר החוק לוועדה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

האם הסמכות הזאת של הכנסת לפי סעיף 127 איננה תלויה בבקשתו של יושב-ראש הוועדה, או הממשלה?

אוריאל לין (הליכוד):

זה לא חשוב בבקשתו של מי היא תלויה. כרגע שיש סמכות, יש סמכות לגוף.

ראובן ריבלין (הליכוד):

האם כל חבר כנסת יכול להעלות?

אוריאל לין (הליכוד):

לא, לא כל חבר כנסת יכול. מה שאני רוצה לומר הוא, שיש הליכי חקיקה בכנסת ישראל, בהליכים אלה נקבעו סמכויות שונות לוועדה, למליאה וליושב-ראש הכנסת.

אוריאל לין (הליכוד):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, שלוש החלטות עקרוניות ומרחיקות-לכת של בית-המשפט הגבוה לצדק, אשר ניתנו במהלך חודש דצמבר, יוצרות, לדעתי, מפנה מדאיג ביחסי בית-המשפט הגבוה לצדק וכנסת ישראל.

ההחלטות שאליהן אני מתייחס הן: ההחלטה הראשונה ניתנה ב-11 בדצמבר 1991, ובה ניתן חוקף של פסק-דין להתחייבות של יושב-ראש הכנסת להביא חוק-יסוד: משק המדינה לדיון ולהצבעה בקריאה שנייה ושלישית. אני מדגיש, מתן חוקף של פסק-דין להתחייבותו של יושב-ראש הכנסת להביא בקריאה שנייה ושלישית חוק-יסוד בפני הכנסת.

ההחלטה השנייה ניתנה ב-17 בדצמבר 1991, וגם בה ניתן חוקף של פסק-דין להתחייבות יושב-ראש הכנסת להבאת חוק-יסוד: הממשלה, הידוע בשם חוק לבחירה ישירה, לקריאה שנייה ושלישית בפני הכנסת.

ההחלטה השלישית היא ההחלטה האחרונה של בג"ץ, מיום 22 בדצמבר 1991, ובה נקבע, שהתחייבותו של יושב-ראש הכנסת, שלה ניתן חוקף של פסק-דין, להביא את חוק-יסוד: משק המדינה, מחייבת את כנסת ישראל כולה.

אני רוצה להדגיש, חברי הכנסת, התחייבות של יושב-ראש הכנסת, שקיבלה חוקף של פסק-דין, נחפרשה כהחלטה של בית-המשפט הגבוה לצדק כהחלטה המחייבת את כנסת ישראל כולה, ואם תרצו, במלים שנכתבו בגוף ההחלטה נאמר מפורשות כך: "אשר על כן החלטנו להפוך את הצו להחלטי כמובן זה שאנחנו מצהירים, כי לאור פסק-הדין בבג"ץ 4804/91, לא ניתן היה להחזיר את הצעת החוק הנ"ל מן המליאה לוועדה". רבותי, עם כל הכבוד ובצער רב אני רוצה לומר, ניתן גם ניתן היה להחזיר את הצעת החוק מן המליאה לוועדה. קביעה כזו משמעותה סתירת הוראות מפורשות בתקנון הכנסת. לפי דעתי, אנחנו חייבים להתייחס בכובד ראש לעניין זה, לא מתוך זווית הראייה הפוליטית, האם החלטה זו משרתת אותי או היא נגדי, אלא היום, לאחר ששקטו הרוחות, מתוך ראייה אחת ויחידה: האם נשמר האיוון הנחוץ בין הרשות השופטת לבין הרשות המחוקקת.

אני סבור ששלוש החלטות אלה הביאו להפרת האיוון, והן הביאו לפגיעה כריבונות כנסת ישראל. ושוב אני אומר זאת — עם כל יחס הכבוד שיש לי, ואין צורך בנושא זה להעלות מס שפתיים, כי תחושתי זו היא אמיתית — בית-המשפט הגבוה לצדק נתפס לארבע שגיאות יסוד:

הראשונה — הוא נתן חוקף של פסק-דין להתחייבות שניתנה שלא על-פי סמכות; התחייבות שניתנה בניגוד לסמכות על-פי תקנון הכנסת.

השנייה — הוא שינה את חלוקת הסמכויות הקבועה על-פי תקנון הכנסת בין ועדות הית' למליאת הכנסת ויושב-ראש הכנסת.

השלישית — הוא העניק בפועל ליושב-ראש הכנסת סמכויות שאין לו על-פי התקנון.

הרביעית, ובעיני היא החמורה ביותר — הוא הביא לתוצאה, שעל-פיה בית-המשפט הגבוה לצדק שולל סמכות חקיקה מכנסת ישראל. בעיני, זו השגיאה החמורה ביותר.

רבותי, הייתי מעורב אישית בנושאים האלה, ומשום כך אולי גם השקעתי יותר זמן בלימודם, ומשום כך אולי גם העמקתי יותר בצדדים המשפטיים של נושא זה. אני יכול לומר

לגבי ההחלטה של בית-המשפט הגבוה לצדק — ואני חושב שלא אנהג נכון אם אשתתף כאן בוויכוח, שהוא מעין ערעור, באופן מהותי ולא באופן פורמלי, על החלטת בית-המשפט הגבוה לצדק בנושא מאוד ספציפי.

דן תיכון (הליכוד):

זו בסך הכול הצעה לסדר-היום. לא צריך להגזים.

שר המשפטים ד' מרידור:

מותר. חבר הכנסת דן תיכון, לא אמרתי שאסור להגיש, אני רק לא חושב שזאת היא הדרך הנכונה, אני רק רוצה להעיר הערות מספר לגבי תוכן הדברים, ולומר כמה דברים כלליים.

בפסק-הדין של בית-המשפט הגבוה לצדק, בבג"ץ 5711/91, שניתן ביום 22 בדצמבר 1991, ואשר עליו עיקר ההשגה של חבר הכנסת לין, כותב הנשיא שמגר כך: "השאלה המשפטית המרכזית הניצבת בפנינו, עניינה במהות כוחו המחייב של פסק-הדין הנ"ל של בית-המשפט הגבוה לצדק".

במלים אחרות, השאלה שעמדה כאן, ביסודה איננה האם להתערב או לא להתערב, האם לתת פסק-דין או לא לתת פסק-דין. השאלה הזאת עמדה פעמיים לפני בית-המשפט. באו שני הצדדים לפניו, כפי שציין חבר הכנסת לין, ואמרו: הגענו להסכמה, אנחנו העותרים, אנחנו המשיכים, הנה ההסכמה כתובה, אנחנו מבקשים ממך לאשר אותה, ליתן לה תוקף של פסק-דין. ניתן תוקף של פסק-דין בהסכמת כל הצדדים לכאורה.

אוריאל לין (הליכוד):

— — —

שר המשפטים ד' מרידור:

מיד, תיכף אגיע.

אחר כך אומר מי שאומר: אינני מקיים את ההסכמה ההיא. אומר בית-המשפט: פה אני לא שואל את עצמי האם הייתי צריך להתערב או לא. ביקשתם ביחד ממני לתת פסק-דין — נתתי. עכשיו אומר מי שאומר באותה עתירה שאני מזכיר עכשיו: התחייבנו, יש פסק-דין, אבל איננו חייבים לקיים אותו.

אם כך, השאלה איננה האם להתערב או לא, השאלה היא האם לכבד פסק-דין שניתן או לא. זו שאלה ממין אחר, וקבע השופט הנשיא שמגר, בהסכמת השופטים ברק וגולדברג, שפסק-הדין ההוא שניתן בהסכמה, צריך שיכובד.

חלק עיקרי מטענותיו של חבר הכנסת לין, שלא אגיב עליהן עכשיו, מפני שעניינן לא עכשיו ולא כאן, נוגע להסכמה שניתנה על-ידי יושב-ראש הכנסת, ולכאורה גם מטעמו של חבר הכנסת לין, שהיה משיב פורמלי אבל הוא לא ידע, לפי דבריו, מה שנאמר שם, הוא רק היה משיב, והפרקליטות השיבה לכאורה גם בשמו, שההסכמה הזאת ניתנה שלא בגדר סמכות, אולי גם לא מתוך ידיעה — ייתכן, אינני רוצה לפסוק, האם בסמכות אם לא בסמכות, אבל זאת לא השאלה שבג"ץ שאל את עצמו. כאשר בא יושב-ראש הכנסת ואומר: אני מתחייב כך וכך, ולכאורה גם בשם יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, דבר אחד ודאי, גם אם אין סמכות לחייב את הכנסת, יש סמכות לחייב אותם לעשות הכול כדי שההתחייבות תתקיים, לא לעשות שום דבר כדי לסכל את ההתחייבות, גם אם חבר הכנסת נכון או חבר הכנסת פורז או חבר הכנסת ביטון שיושבים כאן לא התחייבו, ואותם לכאורה פסק-הדין לא מחייב, את העותרים והמשיכים שהיו צד לעתירה ולהסכם שנחתם הוא בוודאי מחייב, ואומר בית-המשפט: לא ייתכן

השאלה היא לא שאלה, מי מביא את ההצעה. מי שמוסמך להביא הצעה רשאי להעלות את ההצעה. מי שלא מוסמך להתחייב שהוא יגמור חוק בקריאה שנייה ושלישית בתאריך מסוים, זה יושב-ראש הכנסת. הוא לא יכול להתחייב לזאת. ובית-המשפט הגבוה לצדק, עם כל הכבוד, לא יכול להעניק לו סמכות שאין לו.

וראו מה קרה לנו כאן בכנסת כתוצאה מההתערבות הזאת. הרי מה הוא מקור השגיאה? מנסחים התחייבות שלא על-פי סמכות, מעבירים אותה כדוורים. פרקליטות המדינה פועלת כדוור ומעבירה זאת לבית-המשפט הגבוה לצדק, ובית-המשפט הגבוה לצדק, לצערי, נתפס לטעות ונותן לזה תוקף של פסק-דין, בלי שייבדק מספיק האם התחייבות זו ניתנה על-פי סמכות.

וכאן נגרמו כל השגיאות ונולדו כל השגיאות המיותרות, שכפי שאמרתי, החמורה שבהן היא שלילת סמכות מכנסת ישראל. משום שוועדות הבית הן הוועדות המחוקקות, וסמכות של ועדה לחדש דיונים בהצעת חוק, לאחר שהועברה למליאה, בטרם החל הדיון בקריאה שנייה — זה חלק מסמכות חקיקתית. ואפילו אם אפשר לומר שאני, יושב-ראש ועדה, התחייבתי להביא חוק, אין זה שולל סמכותה של ועדה. ואפילו אם אני התחייבתי, אין ערך להתחייבותי, משום שאני לא יכול להתחייב בניגוד לסמכותי על-פי התקנון.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת לין, אתה צריך לסיים.

אוריאל לין (הליכוד):

משום כך אני מסיים ואומר, ראו מה קרה כאן, איזו שגיאה מצערת. יושב-ראש הכנסת לא ביצע דבר פשוט, בעל אופי טכני, שהוא לא רק בתחום סמכותו אלא הוא גם חובתו, להניח על השולחן ולהעלות על סדר-יומה של הכנסת, כשהוא אומר "אני מוכן לבצע את חובתי", נותנים לזה תוקף של פסק-דין, וזה הופך להיות דבר ששולל מסמכויות החקיקה של הכנסת ומשבש את כל מערך חלוקת הסמכויות בכנסת ישראל.

רבותי, אני מקווה שנפיק את הלקחים משגיאות אלה, שכולנו היינו עדים להן, ונציב את הגבול המתאים, שבג"ץ יבין גם כן את שגיאתו, ושלא יהיה צורך בחקיקה מיוחדת כדי לקבוע את תחומי ההתערבות המותרים של בית-המשפט הגבוה לצדק בכנסת ישראל. תודה רבה.

אני הייתי מבקש שיתקיים דיון במליאת הכנסת בנושא עקרוני חשוב זה, משום שלפי דעתי הוא שייך ליסודות המשטר הקונסטיטוציוני שלנו.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת לין, מה דעתך, לו היה לכנסת יועץ משפטי עצמאי, היינו חוסכים שגיאות כאלה שאתה הזכרת?

אוריאל לין (הליכוד):

לו היה יועץ משפטי לכנסת והיו נועצים בו לפני ניסוח תוכן ההחלטה, כל פרשנות השגיאות הזאת היתה נמנעת. אבל אם לא נועצים בו, כאן עולה הבעיה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אני קורא לשר המשפטים להשיב על ההצעה, בבקשה.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שאלתי את עצמי, האם עלי להשיב אחת לאחת על טענותיו של חבר הכנסת לין

איננה רשאית לקבוע, האם גוף מסוים — לרבות הכנסת עצמה, הפועלת במסגרת סמכותה על-פי חוק — פועל במסגרת הסמכות על-פי חוק. זו שאלה שרק בית-המשפט יכול לתת עליה תשובה, אין גוף אחר שמישיב עליה, האם שר פועל במסגרת סמכותו, האם הכנסת פועלת במסגרת סמכותה, האם רשות אחרת פועלת במסגרת סמכותה, זו שאלה מובהקת שבית-המשפט דן בה, רק הוא, אף אחד אחר לא יכול לדון בה.

מכיוון שאמרנו כך, אנחנו בעצם קובעים, בסגנונו ובלשונו של השופט ברק — את העיקרון של שלטון החוק במחוקק. גם המחוקק כפוף לחוקים. זה נכון בדרך כלל.

אוריאל לין (הליכוד):

על זה אין מחלוקת.

שר המשפטים ד' מרידור:

אני לא אומר שיש מחלוקת, חבר הכנסת לין, אני רוצה להסביר את הדברים. זה נכון באופן מיוחד ומסוים לעניין תקנון הכנסת. תקנון הכנסת איננו חוק במובנו הפורמלי, אבל הוא מעין חוק, גם מפני שמי שתיקנה את התקנון זוהי הכנסת, שהיא המחוקק הראשי של המדינה, ומסיבה נוספת, והיא חשובה באופן מהותי. תקנון הכנסת הוא קובץ כללי המשחק של הפרלמנט הישראלי. על מי נועדים להגן כללי המשחק? בין היתר על המיעוט, על הסיעה שאין לה רוב, על חבר הכנסת הכבוד. בדרך כלל, הייתי אומר, שהרוב איננו צריך תקנון, הרוב יש לו רוב. הממשלה, בפרלמנט רגיל, יש לה רוב והיא לא צריכה תקנונים. תקנון זה רק עניין טכני אצלה. נכון, לתקנון יש גם משמעות טכנית, זמנים, מועדים, תהליכים, אבל יש לו חשיבות גדולה, שדרכה נכנס בית-המשפט לתמונה.

מה קורה אם הכנסת, או הגופים השונים של הכנסת, מפירים את התקנון? — —

אוריאל לין (הליכוד):

שר המשפטים ד' מרידור:

בסדר. אני לא אומר שאין הסכמה. אני בכלל לא מתווכח על זה. אני רק מציינ את העניין.

— — האם בית-המשפט צריך להתערב? האם משהו אחר צריך להתערב? אני חושב שברוך כלל בית-המשפט לא התערב בענייני הכנסת, לא מפני שאין לו סמכות, אלא מפני שגם סמכות שיש לו הוא אינו מפעיל אלא על-פי שיקול דעת קפדני מאוד. מפני הנימוס, הריחוק וההפרדה שבין הרשויות השונות. לכן, גם כאשר יש הפרה שאיננה מהותית של התקנות, הפרה שאיננה פוגעת בזכות רצינית ועמוקה, בית-המשפט לא מתערב. תיכף אצטט דוגמה אחת או שתיים לכך.

אבל מה יהיה כאשר יושב-ראש הכנסת, במקרה כלשהו, יחליט: אינני מביא הצעה לדיון? לא כתוב מועד; אם אתם זוכרים, בסעיף 125 לתקנון — —

אוריאל לין (הליכוד):

כתוב שהוא חייב להביא זאת למחרת.

שר המשפטים ד' מרידור:

— — כתוב שהקריאה השנייה תיערך למחרת ההנחה על שולחן הכנסת או באחת הישיבות לאחר מכן.

נחאר לעצמנו שהיושב-ראש מפרש, שאחת הישיבות לאחר מכן — זה שנה לאחר מכן. אני חושב שזה פירוש בלתי סביר, פוגע בהגייון. ההקשר מחייב אותו להביא את זה בזמן

שאלה שהיו צד להסכם יאמרו עכשיו: אבל אנחנו לא נעשה כדי לקיים, או נעשה כדי שלא יקרים.

אוריאל לין (הליכוד):
אפשר לשאול שאלה?

שר המשפטים ד' מרידור:
אם היושב-ראש מסכים, אני תמיד מסכים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני לא מתנגד. אנחנו מקיימים כאן דיון.

אוריאל לין (הליכוד):

— — אני מקבל את זה שהחלטת בג"ץ פועלת באופן אישי כלפי מי שצריך לבצע את הפעולה. אני חולק על כך שיושב-ראש הכנסת יכול לחייב את כל הכנסת. זו המשמעות שניתנה להחלטה, ועל זה אני חולק.

שר המשפטים ד' מרידור:

לא הייתי רוצה להיכנס לפירוש ההחלטה, הייתי רק רוצה לומר כך: יושב-ראש הכנסת הוא הקובע את סדר הדיונים של הכנסת על-פי התקנון. יושב-ראש הכנסת, למשל איננו רשאי, לפי תפיסתי, לעכב דיון עד זמן בלתי סביר. יושב-ראש הכנסת קובע מתי יהיה הדיון בקריאה שנייה, אף שכתוב בסעיף 126 לתקנון, שהדיון בקריאה השנייה יתחיל בהצעה מטעם הוועדה מפי יושב-ראש הוועדה או חבר הוועדה. אבל יושב-ראש הוועדה איננו קובע מתי תובא הצעת החוק לדיון. הוא הניח את ההצעה על שולחן הכנסת, מאותו רגע, היושב-ראש הוא הקובע מתי היא תובא לדיון.

לכן, אם הוא התחייב שזה יובא לדיון, בסמכותו לפעול שזה יובא לדיון. הוא לא יכול להתחייב, למשל, שתהיה קריאה שלישית, כי אולי הכנסת בקריאה שנייה תרחיק את החוק, ודאי שאי-אפשר להתחייב על קריאה שלישית, כאילו משהו יכול לחייב את הכנסת כיצד להצביע, ודאי שלא. אבל לא זו היתה הכוונה.

אוריאל לין (הליכוד):

שר המשפטים ד' מרידור:

עם זאת, אומר פסק-הדין, ואני לא מצטט עכשיו, אם יושב-ראש הוועדה היה משיב פורמלי — אני לא נכנס לזה עכשיו — והוא צד לפסק-הדין, לא יכול יושב-ראש הוועדה, שהוא צד להסכם, שקיבל תוקף בפסק-הדין, והתחייבו בו להביא את החוק עד יום מסוים, להפעיל סמכות על-פי סעיף אחר ולקחת אותו חזרה לוועדה עכשיו, מפני שבו הוא משבש או מונע את קיום פסק-הדין שהוא צד לו. לכן, השאלה פה איננה כל כך התערבות בעבודת הכנסת ובהליכיה. השאלה היא יותר קיום פסק-דין שניתן בהסכמה על דעת כל הצדדים.

ומכאן אני רוצה, ברשותך, אדוני היושב-ראש, לעבור להיבט קצת יותר רחב של הדברים שנאמרו, והם דברים רציניים מאוד, והנושא הוא רציני מאוד — האם יש כאן פגיעה בריבונות הכנסת, האם יש כאן הפרת האזיון.

אמרת בדיון קודם, שהיה כאן לפני חצי שעה, שאני מאמין מאוד בתורת האזיון בין הכנסת לבין הרשויות האחרות, ובין לבין עצמן. הכנסת היא המחוקקת, זו סמכותה שלה בלבד, רק היא מחוקקת. ייתכן שגם בית-המשפט יכול לקבוע דינים, אבל לא בדרך של חקיקה. אבל לכנסת אין שום סמכות לפרש חוקים. את זה רק בית-המשפט מוסמך לעשות. הכנסת

מידה נוקשות. מקום שאין הכרח לעשות כן מבחינת חוקיו שלו: הנטייה שלא לבקר את סבירות החלטותיו של הגוף אשר מחוקק את חוקי המדינה; הרצון שלא להכתיב לכנסת את הנליה וסדריה הפנימיים — — —

זאת הנטייה בדרך כלל, אבל אצטט גם מבג"ץ 761/86, מיעארי נגד יושב-ראש הכנסת, מפי השופט ברק: "מן הראוי הוא להבחין בין שתי שאלות: האחת, אם מוסמך בית-המשפט הגבוה לצדק להתערב באחד משלבי החקיקה, מקום שנטענה טענה כי לא נתקיימו בשלב זה הנוראות החוק; השנייה, אם מן הראוי כי בית-המשפט יפעיל את סמכותו בשלב זה, או שמא מן הראוי הוא להמתין לסיום הליך החקיקה". אלה שתי שאלות נפרדות.

במלים אחרות, הוא מוסיף: "סמכות לחוד ושיקול דעת בהפעלת הסמכות לחוד". ודאי שיש סמכות להתערב, על-פי סעיף 15 לחוק-יסוד: השפיטה. גם הכנסת כפופה לחוקים ולתקנותיה. שיקול הדעת שלו הוא זה, שבדרך כלל הוא איננו מתערב. הוא מתערב בהליכים פנים-פרלמנטריים רק כאשר נטענת פגיעה ניכרת, שיש בה פגיעה בערכים מהותיים של משטרנו החוקתי.

ועוד הוא מוסיף: "ריסון עצמי הוא לעולם פרי איוון בין שיקולים נוגדים: מחד גיסא, עומדים השיקולים של ריבונות המחוקק ושל חוסר רצון הרשות השופטת לנקוט עמדה בעניינים הרוויים מטען פוליטי כדי למנוע פוליטיזציה של השפיטה". אחר-כך הוא אומר: "תוצאתו של איוון זה הינה לרוב זו, כי בכל הנוגע לחקיקה הראשית, מן הראוי הוא להמתין עד לסיום כל שלבי החקיקה".

לא אוסיף לצטט, רק אומר את הדברים הבאים: רבותי חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, בית-המשפט הגבוה לצדק איננו מתערב בדרך כלל בענייני הכנסת, אבל אם רוצים למנוע התערבות כלשהי, ראוי לכנסת ולכל המכהנים בתוכה לקיים את החוקים והתקנות שעל-פיהם הם פועלים, גם בעניין שעבר לאחרונה תחת שבת ביקורתו של בית-המשפט. זאת השאלה שעמדה. ככל שנרכה לקיים את החוקים והתקנות שלנו, כן ימעט הצורך בהתערבותו של בית-המשפט. הוא איננו מתערב ברצון. הוא נמנע מהתערבות ככל הניתן.

לאור חשיבותו של הנושא, אינני מתנגד, אדוני היושב-ראש, שהעניין יעבור לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הבית.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אני מבין שיש הצעה להסיר את ההצעה. חבר הכנסת אברהם פורז, בבקשה, כמסגרת של דקה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, מאחר שאני מעורב בעניין הזה, אני מבקש קצת יותר מדקה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא, לא יותר מדקה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

שתי עתירות שהוגשו לבג"ץ היו עתירות שהייתי צד להן, ביחד עם חבר הכנסת שבח וויס. שר המשפטים, הייתי אומר, היה עדין מאוד. הוא אמר שבאופן תיאורטי יכול להיות מקרה, שבו יושב-ראש הכנסת מעכב, שלא כדין, הבאת חוק לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

סביר, באחת הישיבות שלאחר מכן. אני לא בא לקבוע את המועד. ואם יושב-ראש הכנסת, שבדרך כלל נמנה עם הרוב — אגב, לא תמיד — יחליט מטעמים שלו, ולא זה המקרה שלפנינו, חס וחלילה, שהוא מעכב, מה האפשרויות העומדות לפני חברי כנסת שרוצים לדאוג לכך שהפרלמנט יוכל לתפקד?

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

זה בדיוק המקרה. ממש זה המקרה.

שר המשפטים ד' מרידור:

אני לא רוצה לקבוע שזה המקרה, חבר הכנסת אברהם פורז. אני לא חושב שכך קרה כאן. גם בג"ץ לא קבע שכך קרה כאן. אני לא חושב שהיושב-ראש חרג מסמכותו. אני מדבר על המקרה התיאורטי שאותו אני מנתח. זה מקרה אחד מני רבים. מישו צריך לתת תרופה למחלה הזאת, או לפגוע בה.

כנסת המכבדת את עצמה לא מגיעה למצבים כאלה, גם לא רצים כל כך מהר לבג"ץ על כל עניין. פותרים את הבעיות בתוך הבית. אבל, הסמכות להתערב כאשר יש פגיעה חמורה, קשה ובלתי ניתנת לתקון בכללי המשחק של הפרלמנט הישראלי, של כל פרלמנט, הסמכות הזאת קיימת, ברוך השם, היא קיימת, אחרת באמת הרוב יעשה ככל העולה על רוחו ואין פרלמנטריזם.

מה אומר בית-המשפט על הסוגיות האלה? אקרא דברים מספר בקצרה, לעיונם ולחשומת לבם של חברי הכנסת. בבג"ץ של חבר הכנסת שריד נגד יושב-ראש הכנסת, בג"ץ 652/81, אומר השופט ברק — — —

דן חייכון (הליכוד):

באיזה נושא?

שר המשפטים ד' מרידור:

בבג"ץ של חבר הכנסת שריד נגד יושב-ראש הכנסת. אני לא זוכר את הפרטים. אני לא רוצה לטעות עכשיו.

השופט ברק אומר את הדברים הבאים: "סדרי עבודתו של בית-הנבחרים הם עניין פנימי שלו, השייך מבחינת הפרדת הרשויות לרשות המחוקקת עצמה, אשר בידה גם הכלים לבחינה עצמית ולבדיקה עצמית של החלטותיה שלה. מן הראוי הוא, על כן, כי הרשות השופטת תכבד את ענייניו של הגוף המחוקק ולא תתערב בהם". זאת הגישה.

הנשיא שמגר, בבג"ץ 306/81, של פלאטו-שרון נגד ועדת הכנסת, אומר: "המגמה האמורה של איוון בין הרשויות מוליכה, בין היתר, את הקו המנחה, לפיו נוהגת הרשות השופטת בריסון עצמי, ככל שהדבר נוגע למידת התערבותה בפעולתו של המחוקק ולהיקפה — — — כך לא התערב בית-משפט זה, בדרך כלל, בהליכים הפנים-פרלמנטריים, בין אם אלה שהותקנו כתקנותיו ובתקנותיו של המחוקק, ובין אם אלה שהם בגדר נהלים ונהלים".

ואומר הנשיא שמגר, בבג"ץ כהנא נגד יושב-ראש הכנסת, בג"ץ 669/85: "בית-משפט זה הבהיר בעבר, כי בסוגיות שעניינן הסדרים פנים-פרלמנטריים, וכאלה הן הנוראות התקנון בדבר סדרי עבודתה של הכנסת, נטייתו של בית-משפט זה היא שלא להתערב בהחלטות של רשויות הכנסת אלא בנסיבות חריגות".

וציטוט אחרון מדבריו של הנשיא שמגר, בבג"ץ 620/85, מיעארי נגד יושב-ראש הכנסת: " — — — ההכרה במורכבות פעולתו של גוף פוליטי נבחר וחוסר הנכונות לכפות עליו אמות

אולי לדון בהצעה לסדר-היום על החלטת בית-המשפט הגבוה לצדק, המחייבת הבאת חוק-יסוד לקריאה שנייה ולקריאה שלישית בתאריך קבוע, אלא שנדמה לי שהעניין שבו אנו מדברים אינו נחוץ לנו כדי להביא איזו הצעה לדיון בכל פורום של הכנסת.

נדמה לי שאין לחבר הכנסת לין אלא להלין על נציגיו, יהיו אלה פרקליטי המדינה או מישהו אחר, שהתחייבו או טענו שהתחייבו בשמו. נראה לי שבית-המשפט העליון, בדיון, כאשר היתה התחייבות של הממשלה או של יושב-ראש הוועדה, על מנת לבוא ולקבוע שחוק מסוים יובא לדיון בתאריך קבוע — אין כאן הפקעה של כל סמכות של הכנסת. משום שהכנסת יכולה לדון, לפי תקנה 127, רק כאשר מובא הדבר אליה על-ידי יושב-ראש הוועדה, או על-ידי הממשלה. ושניהם יכולים להתחייב גם להתחייב לגבי מועד קבוע. אין בכך משום שלילת סמכותה של הכנסת.

לכן, אינני חושב שהעלאת נושא כזה בדרך-כלל יש בה משום ביוזי בית-המשפט, אבל בעניין זה אני בהחלט חושב, שהדבר מיותר, משום שאנחנו נקלענו כאן בסך הכול לאי-הבנות ותו לא.

היו"ר ד' תיכון:
תודה.

חבר הכנסת אוריאל לין, האם אתה מסכים להעביר את ההצעה לוועדת החוקה, חוק ומשפט?

אוריאל לין (הליכוד):
כן.

היו"ר ד' תיכון:
תודה.

אנחנו עוברים להצבעה. מי בעד העברת ההצעה לסדר-היום לוועדת החוקה, חוק ומשפט? אפשר להצביע. זו הצבעה מס' 6.

ה צ כ ה

בעד ההצעה להעביר את
הנושא לוועדה — 10

בעד ההצעה שלא לכלול
את הנושא בסדר-היום — 3

נמנעים — 1

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החוקה,
חוק ומשפט נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:
ההצעה עוברת לליבון בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ו. הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 15), התשנ"ב — 1992* (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

(תיקון מס' 15), התשנ"ב — 1992, קריאה שנייה וקריאה שלישית. יציג את החוק יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, חבר הכנסת אוריאל לין.

זה לא באופן תיאורטי, רבותי חברי הכנסת. במקרה שבפנינו, מ-15 ביולי בשנה שעברה ועד תחילת דצמבר, יושב-ראש הכנסת דב שילנסקי, שלא כדין ובלא שום סמכות חוקית, עיכב חוק, רק משום שהופעלו עליו לחצים מטעם מפלגתו משום חשש שהחוק יעבור.

לכן היה צורך בעתירה לבג"ץ. עלי-מנת שיושב-ראש הכנסת ימלא את חובתו לפי התקנון ויביא את החוק להצבעה.

עצוב מאוד שצריך לערב את בתי-המשפט בענייני הכנסת, בעיקר כאשר מדובר ביושב-ראש הכנסת, אבל המצב היה בלתי נסבל.

אשר להתפתחות האחרת, היתה באמת תקלה אמיתית, שחבר הכנסת אוריאל לין היה מעורב בה. התקלה היתה בקשר לשאלה, עד כמה חבר הכנסת אוריאל לין, בתור יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, היה מחויב להסכם הפרשה שפרקליטתו חתמה אותו. בית-המשפט העליון פסק בעניין זה, ולדעתי פסק-הדין ברור.

רבותי חברי הכנסת, אני מבקש שלא נטעה. בית-המשפט העליון איננו מתערב בענייני הכנסת, וגם לא התערב בענייני הכנסת. גם במקרה זה הוא לא עשה כך.

בית-המשפט העליון קבע את מה שאמר שר המשפטים, שגם בכנסת עצמה צריך לנהוג לפי התקנון, ולפיכך —

היו"ר ד' תיכון:
לסיים.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
— — כאשר יושב-ראש הכנסת, ולמרבית הצער גם יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט לא נהגו לפי התקנון, אם כי החומרה שבהתנהגותו של יושב-ראש הכנסת עולה בהרבה; כיוון שיושב-ראש הכנסת עיכב חוק במשך שישה חודשים, לא היה מנוס לבית-המשפט אלא להתערב.
מסיבות אלה, אדוני היושב-ראש — — —

היו"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת פורז, אתה מסיים. תסתכל איזו דקה ארוכה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
אני כבר מסיים.

בנסיבות אלה אני רוצה לומר, שאין כל צורך בדיון בכנסת בעניין הזה. מיצינו את העניין, והכבוד שאנחנו רוחשים לבית-המשפט העליון, וצריכים לרחוש לבית-המשפט העליון, צריך להביא אותנו לכך שנימנע מדיון כזה, שמשמעותו יכולה להיות ביוזי בית-המשפט והחלטותיו.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. חבר הכנסת ריבלין, דקה אחת ולא יותר.

ראובן ריבלין (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, אדוני השר, נדמה לי שמן הראוי היה

המשפטי בדרך המסורבלת והממושכת של הבאת עדויות וכו' וכו'. ואכן, במרבית המקרים השופטים יכולים להתרשם נכונה מהמקרה שלפניהם, ולהגיע להחלטת הפשרה הנכונה.

דבר נוסף הוא במתן סמכות לבית-המשפט, ושבו, בהסכמת הצדדים, להעביר נושא לבוררות, כאשר כל חוקי דיני הבוררות יחולו על עניין זה.

מוסד נוסף, מוסד חשוב ביותר, הוא מוסד הפישור, מוסד המאפשר להעביר את הנושא מחוץ לבית-המשפט, למפשר, שהוא יכול לדון עם הצדדים, לנסות להביא אותם לעמק השווה. המפשר יוכל לשבת עם כל צד בנפרד, אין הוא חייב לשבת עם שני הצדדים ביחד, ויכול הוא גם לשבת עם הצדדים בלי נוכחותם של עורכי-דין.

היור' ד' תיכון:

המפשר חייב להיות עורך-דין?

אוריאל לין (יור' ועדת החוקה, חוק ומשפט):

לא, לא חייב להיות עורך-דין. ייתכן שבנושא מסוים יתאים אדם שהוא מאוד מאוד טוב והוא לא עורך-דין. אנחנו מעולם לא חשבנו שעורכי-דין מתאימים לכל תפקיד במדינת ישראל. יש תפקידים שאפשר למסור לאנשים בעלי כישורים אחרים.

אני צריך להדגיש פה, שבנושא הזה יש שתי גרסאות שיובאו להכרעת המליאה. גרסה אחת אומרת, שהדין שלא בנוכחות עורכי-הדין יוכל להיעשות בהסכמת בעלי הדין. הגרסה האחרת אומרת: בהסכמת בעלי הדין, רק אם היא ניתנה בכתב כאשר התקבלה ההחלטה על פישור בבית-המשפט עצמו. אלה הבדלי הגרסאות. יש לזה חשיבות, והדבר יובא כמובן לכאן להכרעת המליאה.

החלטה נוספת נוגעת למינוי מנהל בתי-משפט. היום הדרישה היא שמנהל בתי-המשפט יהיה שופט מחוזי. על-פי השינוי כאן, אין הוא חייב להיות שופט מחוזי, הוא צריך להיות בעל השכלה משפטית. השינוי הזה הוא רבי-חשיבות, שכן לא תמיד מוצאים אותו שופט מחוזי שהוא גם בעל כישורים וגם יש לו הרצון לקבל את תפקיד מנהל בתי-המשפט.

משום כך חשוב להרחיב את מסגרת האישים שממנה ניתן לבחור את מנהל בתי-המשפט. התפקיד הוא בעיקרו תפקיד בעל אופי מינהלי, מובן שהוא דורש הבנה בעניינים משפטיים.

יש בחוק זה גם עניינים בעלי חשיבות רבה, שאינם נוגעים לייעול מערכת בתי-המשפט, כמו, למשל — מינוי סגן נשיא בבית-משפט לא ייעשה עוד רק בהתייעצות עם נשיא בית-המשפט העליון. ההחלטה היא החלטה של שר המשפטים. היום נדרשת התייעצות עם נשיא בית-המשפט העליון: בעתיד יתדרש גם הסכמת נשיא בית-המשפט העליון.

כאן אני מוכרח לשבח את שר המשפטים, אם מותר לי, שהנה הוא מוכן לעשות שינויים במערכת, שהוא מאמין שהם שינויים חשובים וטובים, גם אם הם שינויים שכאילו מצמצמים את סמכותו. אני שמח שהוא רואה את הדברים כראייה רחבה יותר, ולא רק בראיית הסמכות האישית.

נושא חשוב נוסף הוא נושא של פסילת שופט, לאפשר בחוק הליך ברור אם צד סבור שיתכן שקיים סיכוי ממשי למשוא פנים, שהוא יוכל להעלות טענות פסלות, השופט חייב לדון בה מייד. אפשר גם לערער על החלטה כזו. הנושא החשוב האחרון הוא כאשר אין רוב דעות להחלטה

אוריאל לין (יור' ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 15). התשנ"ב — 1992. החוק הוגש, בצירוף הסתייגויות, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית ביום 20 בינואר 1992.

אני חייב להדגיש, שזה אחד החוקים החשובים והמקיפים ביותר שהועברו בשנים האחרונות הקשורים בעבודתה של מערכת בתי-המשפט. היוזמה לחוק חשוב זה באה ממשרד המשפטים, בהשראתו של שר המשפטים, ואני רוצה קודם כול לבקר את שר המשפטים ואת עובדי משרדו על הצעת חוק כה חשובה, שאין לי שום ספק שהיא תתרום במידה רבה ביותר לכל ציבור המתיינים ולכל אלה הנוזקים לשירותי הצדק במדינת ישראל.

במקום להמשיך ולרתק את הכוחות בוויתור, האם לעשות שינוי במבנה מערכת בתי-המשפט, בוודאי עדיף לפעול על מנת לשפר הליכים במסגרת המבנה הקיים. והצעת החוק בעצם נותנת ביטוי לתפיסה זו, שאפשר לשפר הרבה במבנה הקיים.

אנחנו חייבים להבין, שמערכת בתי-המשפט עומדת כל הזמן תחת לחץ בלתי פוסק של ריכוז וגידול מהירים במספר הסכסוכים המשפטיים והתביעות הפליליות המובאים בפניה. אי-אפשר להדביר את הגידול הזה בגידול יחסי במשאבים, הווי אומר: בגידול במספר השופטים, במינוי שופטים נוספים או בהשקעה באולמות בתי-המשפט. הדרך להתמודד עם הגידול, ועם זאת גם להשיג שיפור בהליכים, היא בניסיון להחזיר מוסדות חדשים, המסייעים לבתי-המשפט לסיים וליישב סכסוכים משפטיים. זו הדרך שאנו הולכים בה היום.

עיקרי השינויים, חברי הבית: סיום כהונתו של שופט קורה לפעמים שיש צורך, בכל אופן, עם כל הכבוד שאנו רוחשים לבתי-המשפט, להביא לסיום תקופת כהונתו של שופט מתוך הבנה, הדבר ייעשה בוועדה למינוי שופטים. תמונה ועדת משנה, ייקבעו תנאי הגמלה. קורה וגם מי שמנה כשופט קשה לו לעמוד בעומס שהתפקיד מחייב.

דבר שני: פישוט החלטות, או ערעורים על החלטות ביניים של בית-המשפט המחוזי, או החלטות שבית-המשפט המחוזי נותן כדי יחיד בערעורים על פסקת בית-משפט השלום. ערעורים כאלה יוכלו להיות נדונים בבית-המשפט העליון בפני דן יחיד.

תיקון נוסף חשוב הוא הרחבת סמכותו של בית-משפט השלום בנושאים פליליים. במקום שהוא יוכל לדון בעבירות אשר העונש עליהן הוא עד חמש שנות מאסר, סמכותו תהיה לדון בעבירות אשר העונש עליהן הוא עד שבע שנות מאסר, להוציא כמה עבירות מורכבות, שאנחנו קוראים להן עבירות של צווארון לבן, או עבירות קשות על-פי פקודת הסמים המסוכנים.

על כל פנים, מערכת בתי-משפט השלום היא המערכת היסודית, היא בעצם הכוח העיקרי שקולט היום את עיקר התביעות האזרחיות והתביעות הפליליות, והכוונה היא להרחיב את סמכותו ולהגדיל גם את יכולתו של בית-משפט זה.

התיקון הנוסף הוא, שבית-המשפט שבפניו נמצא סכסוך או עניין, יוכל — בהסכמת הצדדים — לקבל החלטה בדרך של פשרה. הווי אומר: הצדדים יגידו לבית-המשפט, בשלב מסוים: אנחנו מוכנים שאתה תפסוק בעניין זה בדרך של פשרה, תהיה הפשרה אשר תהיה, ואין צורך בהמשך הביור

חוברת י"ח, ישיבה ש"פ

— הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 15): מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת:
הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 15) —

אעריך זאת מאוד אם תאשרו אותו היום בקריאה שנייה ובקריאה שלישית, וכמובן — שגם נחליט לגבי שאלת שתי הגרסאות, שאחת מהן תוצג עליידי שר המשפטים והשנייה תוצג עליידי תודה רבה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה לחבר הכנסת אוריאל לין. אני אקרא בשמות המסתייגים, ואני מקווה שהם ינמקו את כל ההסתייגויות כמקבץ. חבר הכנסת יצחק לוי — איננו נוכח באולם. חבר הכנסת שמעון שטרית — איננו. חבר הכנסת אמנון רובינשטיין, בבקשה, לסעיף 9.

בבית-משפט, כיצד תיעשה ההכרעה. בעניין אזרחי — תקבע דעתו של אב בית-הדין; בעניין פלילי — הכרעת הדין אם הוא חייב או זכאי תיעשה על-פי צירוף הסכמת הרוב באשר ליסודות העבירה. מה שנוגע לגור-הדין — ייקחו את הדעה המחמירה ביותר ויצרפו אליה את הדעה המקילה הקרובה אליה. כדי להיות מובן: אם, למשל, יש שלוש דרגות עונש, אחת חמורה מאוד, אחת חמורה ואחת מקילה — החמורה תהיה זו שתקבע. כך בעצם תיקבע הכרעה משפטית.

חברי הבית, החוק הובא עם הסתייגויות מעטות, ואני

ז. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, מתי יובא החוק להצבעה?

היו"ר ד' תיכון:

לאחר שנגמור לאשר, אם נגמור, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית את החוק שבו אנחנו דנים עכשיו.

עדנה סולודר (העבודה):

החוק עוד לא הונח על שולחן.

היו"ר ד' תיכון:

חברת הכנסת עדנה סולודר, החוק הונח על שולחן הכנסת, מונח על שולחן, והיתה הכרזה של סגן מזכיר הכנסת.

היו"ר ד' תיכון:

לפני כן, כדי שנוכל לפזר את הכנסת — הדועה לסגן מזכיר הכנסת, בבקשה.

סגן מזכיר הכנסת ד' לב:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת —

לקריאה ראשונה, מטעם חברי הכנסת: הצעת חוק התפוזות הכנסת השתיים-עשרה, התשנ"ב — 1992, של חברי הכנסת י' מצא, ח' רמון וקבוצת חברי הכנסת.

עוד הונחה על שולחן הכנסת החלטת ועדת הכספים המאשרת הוראות בצו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 48) (תיקון), התשנ"ב — 1992. תודה.

ח. הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 15), התשנ"ב — 1992

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת אמנון רובינשטיין, בבקשה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מבקש מחברי הכנסת לשים לב להסתייגות שלי, משום שהיא נראית לי הסתייגות טכנית, אבל היא עניין מהותי ביותר, שנוגע לאורחות המשפט הפלילי בישראל.

רבותי חברי הכנסת, בישראל אין לנו המוסדות הפליליים הרגילים המקובלים בדמוקרטיות מערביות. אין לנו מושבעים; אגב, אני לא מבקש שיהיו לנו מושבעים. אין לנו חקירה מוקדמת, כמקובל ברוב המדינות הדמוקרטיות. אין לנו פרוצדורות לגבי העמדה לדין. אין לנו חובת שימוע של נאשמים. יש לנו שחיקה מתמדת בהגנות על זכויות נאשמים בכל הנוגע לדיני הראיות וההוראות הפרוצדורליות.

כעת בא החוק הזה, שהוא חלק מסדרה של חוקים שבאה לייעל את המשפט הפלילי, תוך הקרבת העקרונות של המשפט הפלילי, ואומר דבר כזה: שופט שלום יחיד יוכל לשפוט אדם על עבירה שדינה שבע שנות מאסר, על עבירה אחת. ואם הוא עומד לדין על שורה של עבירות, יוכל שופט השלום היחיד הזה, שיתכן שהוא מונה לתפקידו רק אמש, לדון אדם לעשרות שנות מאסר.

שימו לב מה עבר על המשפט הפלילי הישראלי. סמכותו של שופט שלום בעבר היתה שלוש שנות מאסר. אחר-כך, לשם

הייעול, הכול לשם הייעול, הועלתה הסמכות הזו לחמש שנות מאסר. כעת היא עולה לשבע שנות מאסר. שופט, שאינו חייב להיות בעל ניסיון, רבותי, הוא יכול להיות אדם שהתמנה אתמול, בשכתו לדין יחיד יכול לשלוח אנשים לשנות מאסר, דהפקטו יכול לשלוח אנשים למאסר עולם, אם מובאות בפניו עבירות מספר.

אדוני שר המשפטים, אדוני יושב-ראש הוועדה חבר הכנסת אוריאל לין, אני מעריך את הרצון לייעל ולפשט, ואני אומר לכם במלוא האחריות: אינני מכיר שום שיטה משפטית בעולם שיכולה לשלול חירות מאזרח, לשלוח אותו לבית-סוהר בתהליך כזה, תהליך של צי"ק-צ'ק.

נכון, יש ערעור, כולנו יודעים, אבל, רבותי, בערעור הדבר העיקרי, הממצאים העובדתיים אינם ניתנים לבדיקה מחדש אלא במקרה אחד יוצא דופן שאני מכיר. כלומר, הקביעה העובדתית, האם אני גנבתי, האם הוא רצח, האם יש לו טענת הגנה, האם להאמין לטענת האליכזבי שלו, כל העניינים האלה, שבמדינות אחרות מסורים להכרעתם של גופים רכי-משפטיים, ושיש לגביהם הכרעה ברוב מיוחד או פה-אחד, ואין זה קל שם לחרוץ את דינו של אדם למאסר — כאן יוכרעו עליידי שופט שלום. בעצם לא נותרה לנו אותה ערכאה המקובלת בכל שיטות המשפט הפלילי של שופטי שלום, או שופטים בערכאה ראשונה, שיש להם סמכות מוגבלת מאוד במשפט פלילי, והם יושבים, ולפעמים בלי הפורמליות הגדולה, והם מוגבלים בסמכות הענישה שלהם. בישראל נמחק

לדעתי, ההליכה לכיוון הזה מוטעית, ובסופו של דבר היא תגרום נזק לשם הטוב של מערכת בתי-המשפט ותפגע ביכולתה לתפקד.

לכן אני מציע לבטל את הסעיף הזה ולהשאיר את המצב כפי שהוא היום. אני מוכרח להגיד שאילו יכולתי, הייתי מצמצם גם את האפשרות להטיל עונש מאסר של שלוש שנים; הנה, גם עם יוזמת משרד המשפטים וגם עם הדברים כפי פוליטי, הוא גם עולה בקנה אחד עם כוונת המחוקק בעניין זה, כי בסופו של דבר, אם תהיה לנו מערכת משפט שלמעשה מעמסים עליה אחריות, יכולת הכרעה גדולה ורחבה מדי, אני חושב שבזה אנחנו מזיקים למערכת הזאת.

לכן, אני מציע למחוקק את סעיף 9 ולהשאיר את המצב כפי שהוא היום. אם לא — לקבל את ההסתייגות האלטרנטיבית שלנו, אם כי היא טובה פחות ממחזיקת הסעיף.

היו"ר ד' תיכון:

תודה לחבר הכנסת וירשובסקי. חבר הכנסת משה שחל, שיש לו כמה הסתייגויות, איננו. אדוני שר המשפטים, בבקשה.

שר המשפטים ד' מרידור:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, אני רשמתי שתי הסתייגויות, האחת לסעיף 79, והשנייה בסעיף 82(א). אני מוותר על הסתייגויות לסעיף 79, ואין צורך שיושב-ראש הוועדה ישיב עליה, כי לא אעלה אותה להצבעה. יש בעניין זה שתי גרסאות, עליהן נדבר בנפרד. הסתייגויות זו לסעיף 79 יורדת.

לגבי סעיף 82(א), אני רוצה לומר משהו, ואני רוצה להבהיר את הצעתי, למעשה הסתייגויות בסעיף 82(א) מבקשת להחזיר את המצב לקדמותו, במובן זה שזאת הצעה שהגשנו במשרד המשפטים והיא עברה כאן בקריאה ראשונה, והוועדה שינתה אותה שינוי שאיננו מקובל עלי.

בסעיף 82(א) מדובר במינוי מנהל בתי-המשפט. למעלה משלוש שנים אני עוסק בתפקיד החשוב והקשה הזה. ואתם יודעים, ואני יודע אולי טוב עוד יותר, שאחת הבעיות הקשות שאנחנו נתקלים בהן היא עיניו הדק, חבר הכנסת רובינשטיין דיבר על יעילות וצדק. אל נשכח שכאשר המערכת אינה יעילה היא גם לא עושה צדק, ואם תשאלו אותי היכן נקודות הכשל של המערכת, אומר לכם.

נקודת הכשל איננה איכותה של המערכת. השופטים מצוינים. נקודת הכשל איננה הגינותה של המערכת. המערכת היא הגונה מאוד, ישרה מאוד, בעלת אמינות גבוהה, הרבה שנים המערכת הזאת לא נוהלה כפי שצריך. נקודת הכשל היא במינהל. ברוך השם, מצאנו עכשיו מנהל בתי-משפט טוב. לא בשבילו אני מציע את התיקון הזה, אבל האמינו לי שקשה מאוד למצוא מנהל בתי-משפט שהוא מינהלן מובהק וגם שופט היום. הבעיה היא מינהלית. זה ניהול של מערכת שיש בה מאות אלפי תיקים בשנה, מאות שופטים, אלפי דיונים ומתדיינים. צריך לנהל אותה בצורה מקצועית מאוד.

לכן ביקשתי שאפשר יהיה לבחור את מנהל בתי-המשפט לאו דווקא מקרב השופטים. ואני אומר: לאו דווקא בעל השכלה משפטית. אני הצעתי, וציין זאת בחלק מדבריו יושב-ראש הוועדה, שמינוי מנהל בתי-המשפט, שהיום הוא בסמכות שר המשפטים לבדו, לא יהיה עוד בסמכות שר המשפטים לבדו, אלא ייעשה רק בהסכמת נשיא בתי-המשפט

ההבדל בין בתי-משפט השלום לבין בתי-המשפט המחוזי בנושא הפלילי, וניתנת סמכות אדירה לשופטי שלום, שמשמעותה חריפה ביותר על רקע הדברים שהזכרתי. תזכרו, אין חקירה מוקדמת, אין חובת שימוע, כללי הראיות הולכים ונשחקים, אין דין מושבעים, שנועד להגן בראש ובראשונה על זכויות נאשמים, וכך אדם יכול ללכת ישר לשיפוט בפני שופט יחיד על עבירות שעונשן שבע שנות מאסר.

אני מוכן ליעול בתחום המשפט האזרחי, אם כי יש לי דעות משלי על הרפורמה הנדרשת בבתי-משפט. אני מקבל את החוק הזה, אדוני יושב-ראש הוועדה, כצעד חשוב לקראת הרפורמה הזאת. אבל תעצרו את מכונית היעול הזאת כאשר אתם עוסקים בזכויות אדם ובזכויות האזרח, ואל תקראו לזה זכויות נאשמים, תקראו לזה זכויות של אנשים שטרם הוכרע דינם והם באים וגורלם נחרץ ועומדים לשלול את חירותם.

בהצעה הראשונה שלנו, יש חבר הכנסת וירשובסקי, של חבר הכנסת שטרית ושל, אני אומר לבטל את ההוראה הזאת. די בחמש שנות מאסר. גם זה חוק דרסטי ביותר.

אבל, אם הכנסת לא תקבל את ההסתייגות שלנו, אנחנו מבקשים לפחות דבר זה, שכאשר שולחים אדם לשבע שנות מאסר על עבירה אחת, שיכולה להיות עבירה אחת מני רבות, לפחות ישבו שלושה שופטי שלום כדי לדון אותו.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. אני מבין שנימקת גם את ההסתייגות השנייה שלך.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

כן. לפי בקשתך.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, בבקשה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, יש לי שתי הסתייגויות, אבל לא אנצל את כל הזמן העומד לרשותי, כי מביית הדברים נאמרו עליידי חבר הכנסת רובינשטיין. אנחנו הסתייגנו והיה לנו דיון עקרוני.

אדוני, אני חושב שאם אנחנו עושים ליברליזציה של מערכת המשפט במדינת ישראל, צריך לחשוב על יעילות. אבל יעילות, אדוני היושב-ראש ואדוני יושב-ראש ועדת החוקה, יעילות אינה הכול. יש גם זכויות בסיסיות. אני מעריך את בתי-המשפט. כל מערכת בתי-המשפט בישראל היא מערכת משפט טובה ואמינה. אם פה ושם יש תקלה, זה איננו כלל לגבי המערכת כולה. אבל בתי-משפט השלום במדינת ישראל הוא, בסופו של דבר, הדרגה הנמוכה ביותר של בתי-המשפט במדינת ישראל. אני חושב שהאפשרות ששופט צעיר, שופט לא מנוסה, שופט שלומד קודם-כול את הסוג הזה של העבירות או הדברים שהוא דן בהם, יוכל לשבת כדי יחיד ולשלוח אדם לביטחון לשבע שנים — זה מעביר בי חלחלה.

אני חושב, שאילו היתה מדינת ישראל משופעת באמצעים, לא רק כדי לשלם מסכורות אלא גם כדי להושיב את השופטים בצורה מכובדת בבתי-משפט, אני הייתי לוחם על כך שכמעט כל מאסר שיעולה על שנה לא ייקבע בפני שופט אחד. אבל אני יודע שיש מציאות, יש אילוצים, יש קשיים. עם זאת, בחוק שצריך לקרב את מערכת המשפט האזרחי ולעשות אותה טובה יותר — וטוב זה לא בהכרח יעיל — לאפשר לשופטים של בתי-משפט השלום, הערכאה הנמוכה ביותר, לדון על לשבע שנות מאסר, לדעתי זו טעות חמורה מאין כמוה. אני חושב שזאת גם הטלת אחריות יותר מדי גדולה על האדם הזה.

אני רוצה להתייחס קודם-כול לשאלות שנגע בהן שר המשפטים: מנהל בתי-משפט, האם הוא צריך להיות בעל השכלה משפטית, כן או לא? אין לנו שום ספק שניהול בתי-משפט זה תפקיד בעל אופי אדמיניסטרטיבי, ואין לנו שום ספק שאדם בעל יכולת וכישורים אדמיניסטרטיביים ברמה גבוהה יוכל לבצע תפקיד זה היטב. אנחנו גם היינו ערים מאוד לכך, שהמגבלה שנקבעה בחוק, שלפיה מנהל בתי-המשפט חייב להיות שופט מחוזי, פוגעת ביכולת לגייס אנשים טובים מהמדרגה הראשונה לתפקיד זה, לא משום שאין שופטים מחוזיים בעלי כושר ניהולי מצוי — ואני יכול בהודמנות זו לחלק את כל השבחים למנהל הנוכחי של בתי-המשפט, גם מבחינת המרץ, הראייה של הדברים והכושר הניהולי שלו, ואין צורך להפליג בניסיון הרב שהוא צבר — אבל הוועדה סברה, שיש כאן שאלה מרכזיות לא קלה, והיא, שמנהל בתי-המשפט עוסק עם שופטים, עוסק עם מערכת רגישה, ומשום כך חשוב שתהיה לו השכלה משפטית.

הדבר השני, חבר הכנסת ריבלין, לענין הגרסאות בנושא הפישור: הוועדה סברה שרצוי מאוד וחשוב, שבענין הפישור לא יתקיים מגע בלי נוכחות עורכי-הדין, אלא אם כן הסכימו במפורש ומראש בפני בית-המשפט, משום שדבר כזה יכול לאחר מכן להעכיר את היחסים בין הלקוח לבין עורך-דינו.

אבל הדבר המרכזי הוא ההסתייגות של חברי הכנסת רובינשטיין וירושובסקי, ואני רוצה לבקש מהם שישירו את ההסתייגות, משום שללא שום סיבה טובה, היא פוגעת בתשתית הרפורמה המוצעת. חברי הבית, חוק זה הוכן בוהירות רבה מאוד ובמעורבות אישית עמוקה. לנשיא בית-המשפט העליון היתה מעורבות עמוקה מאוד בהצעת החוק שלפניכם, שקלנו היטב את כל המרכיבים הקשורים בנושא הזה, ואי-אפשר עד כדי כך להנמיך את בית-משפט השלום. האם הפער בין בית-משפט השלום לבין בית-המשפט המחוזי הוא כל כך אדיר, עד שבית-משפט מחוזי יכול לפסוק מאסר עולם, ולשופט שלום אומרים שגם שלוש שנות מאסר זה יותר מדי?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
לא, חמש.

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

רבותי, אנחנו נותנים סמכות לבתי-המשפט לגזור עונש, אי-אפשר להימנע מכך, ובתי-משפט השלום מאוישים בשופטים בעלי ניסיון, נכון שיש בהם גם כאלה שמתחילים את תקופת כהונתם, האם הם מייד מקבלים את המשפטים הקשים ביותר והכבדים ביותר? הרי יש תיעול של תיקים בבית המשפט. הנשיא קובע איזה תיק יועבר לאיזה שופט, וחוקה על הנשיא שהוא לא מתעל מייד את התיקים הכבדים לשופטים שרק התחילו בעבודתם.

רבותי, מה שחשוב יותר: מה החלק החשוב באמת בהכרעת השופט? זו הכרעת הדין — חייב או זכאי.

מרדכי וירושובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
לא, לא.

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

חבר הכנסת וירושובסקי, אם השופט מחליט שאדם הוא חייב בדין, החוק מודד לו.

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):

למה נגביל אותו לשבע שנות מאסר בכלל? תן לו שיקבע מאסר עולם, תן לו סמכות כמו לשופט מחוזי.

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת צ'רלי ביטון.

העליון. אבל, מגד אני מבקש שלא יחייבו אותנו למנות דווקא שופט לענין זה. בפועל התוצאה תהיה — או שלא נמצא אדם מתאים, מפני שאולי לא יהיה שופט טוב מספיק שהוא גם מנהל מעולה, וזה מה שאנחנו צריכים במערכת, מנהל מעולה; או שניתן דרגת שופט לאדם שאיננו מתכוונים שישפוט. כי אדם בעל השכלה משפטית כמעט תמיד יכול להיות שופט, ולא כתוב היום דווקא שופט מחוזי. אבל מה יהיה אחרי ארבע שנים, כשהוא יגמור את הקדנציה שלו? הוא יהיה במערכת עד סוף חייו שופט, בלי שום צורך.

לכן אני מבקש לקבל את ההסתייגות ולמחוק בסעיף 82(א) את המלים "בעל השכלה משפטית אף — —", לא אמשיך בהנמקת ההסתייגות הזאת, כי את עיקרה אמרת.

לגבי סעיף אחד יש לנו שתי גרסאות, אני אגמק אחת, וירושביאש הוועדה יגמק את השנייה. מדובר על סעיף 179. בסעיף זה מדובר על עניין הפישור.

פישור הוא הליך שבו המפטר, אדם זה, אחר, נועד עם בעלי הדין כדי להביא אותם לידי הסכמה ליישוב הסכסוך, בלי שיש בידו סמכות להכריע. ואנחנו מדברים על ניסיון שבאמריקה עשו אותו לא מעט. לפעמים מדובר על רב הקהילה, שלשני האנשים יש אמון בו, בעניין מסחרי לפעמים מדובר על סוחר ששניהם מאמינים בו, על אדם ששני הצדדים חושבים שהוא מתאים להם. לפעמים בדיני אישות, עסקי כזה, הרכה אנשים שנפגשים עם בני הזוג, לא מן הצד המשפטי, דווקא עם כל צד לבד, בניסיון להוריד את המתח.

השאלה הנשאלת היא, מה עם השתתפות עורכי-דין בתהליך? יש שתי אלטרנטיבות: הצעה אחת אומרת, שאפשר יהיה להיפגש עם בעל דין בלי עורך-דין, אם בעל הדין מסכים — זו הצעה; הצעה היושביאש אומרת, שאפשר יהיה להיפגש בלי עורך-דין, רק אם בעלי הדין הסכימו בכתב לפני בית-המשפט, כמעמד העברת העניין לפישור, שאפשר יהיה להיפגש בלי עורכי-הדין שלהם.

אני חושב, ככל הכבוד, שגרסה ב' שלפניכם מכבידה יתר על המידה. לפעמים כל הטעם בפישור הוא, שהצד מסכים שזה יהיה בלי עורך-הדין כדי שלא להכביר טענות משפטיות. לא נעשה את זה אף פעם בלי הסכמתו. אבל איני חושב שנוכן הוא, שאם הצד לא הסכים בתחילה, אבל במהלך הפישור הוא מסכים, שבכל זאת לא יהיה אפשר לעשות את זה כי הוא לא הסכים כמועד הקודם. אני חושב שצריך להשאיר יותר מקום לגמישות, לכן אני מציע, אדוני היושביאש, לקבל את גרסה א'.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה. יושביאש ועדת החוקה, חוק ומשפט, אתה רוצה להשיב לשר? בבקשה.

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אני לא כל כך רוצה לענות לשר המשפטים, אני רוצה יותר להשיב לחברי הכנסת אמנון רובינשטיין ומרדכי וירושובסקי.

קודם כול, אני רוצה להתייחס, ברשותכם, לשאלות שהעלה שר המשפטים, כי הן בעלות ערך משני יותר להחלטה המרכזית. ההחלטה המרכזית, הכוונה היא להסתייגות של חברי הכנסת רובינשטיין וירושובסקי, פוגעת ביסוד הרפורמה המוצעת, והייתי אומר אפילו שהיא פוגעת פגיעה אנושה ביסוד הרפורמה המוצעת. אני חושב, שעל אף כוונותיהם הטובות, הם מחטיאים את המטרה הפעם הזאת, וללא סיבה טובה, ואני אסביר את זה.

נגד — 27

נמנעים — 2

התיקון של חבר הכנסת יצ' לוי לסעיף 6
לא נתקבל.

היו"ר נ' מסאלחה:

אחד בעד, 27 נגד, שני נמנעים. אני קובע שההסתייגות
לא נתקבלה.

מי בעד סעיף 6, כהצעת הוועדה? זו הצבעה מס' 9.

ה צ ב ע

בעד סעיף 6, כהצעת הוועדה — 27

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיף 6, כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר נ' מסאלחה:

27 בעד, אין נגד, אין נמנעים. אני קובע שסעיף 6 נתקבל
לפי הצעת הוועדה.

לסעיף 7 הסתייגות של חבר הכנסת שמעון שטרית.
מי בעדה? זו הצבעה מס' 10.

ה צ ב ע

בעד ההצעה של חבר הכנסת

ש' שטרית לסעיף 7 — 3

נגד — 25

נמנעים — אין

ההצעה של חבר הכנסת ש' שטרית לסעיף 7
לא נתקבלה.

היו"ר נ' מסאלחה:

שלושה בעד, 25 נגד, אין נמנעים. אני קובע שההסתייגות
של חבר הכנסת שמעון שטרית לא נתקבלה.

חברי הכנסת, מי בעד סעיף 7, לפי הצעת הוועדה?
זו הצבעה מס' 11.

ה צ ב ע

בעד סעיף 7, כהצעת הוועדה — 29

נגד — 1

נמנעים — אין

סעיף 7, כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר נ' מסאלחה:

29 בעד, אחד נגד, אין נמנעים. אני קובע שסעיף 7 נתקבל.

לסעיף 8 אין הסתייגויות. מי בעדו, לפי הצעת הוועדה?
זו הצבעה מס' 12.

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
הטיעון שלך, חבר הכנסת ביטון, הוא לא טיעון.

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):
למה?

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
החוק קובע את מסגרת העונש: לא השופט. במרחב שיש
לו לשיקול דעת, אלא החוק קובע את העונש המקסימלי, החוק
קובע זאת, ואם שופט הכריע בדינו של אדם וקבע שהוא חייב,
הוא חייב לגזור את העונש כפי שמתבקש מחומרת המעשה,
בהתאם לקביעה בחוק, וזוהי ההכרעה הקשה, הכרעת הדין.
אנחנו באים ואומרים: מה, אנחנו נותנים לשופט שלום סמכות
לפסוק שבע שנים? היום יש לו סמכות לפסוק חמש שנים. לא
כל כך ממהרים למצות עם אדם את מירב העונש.

משום כך הרפורמה הזאת, לפי דעתי, היא נכונה, היא
במקומה, ואני מבקש שלא לקבל את ההסתייגויות.

אני רואה טעם רב בהסתייגותו של שר המשפטים, אבל
לראבוני הוועדה החליטה בניגוד לדעתו, שכן חשוב שתהיה
השכלה משפטית למנהל בתייהמשפט. תודה רבה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה רבה.

לסעיף 12 הסתייגויות של חברי הכנסת משה שחל ואלי
דיין — אינם. אני מבין ששר המשפטים מיצה את הזכות שלו.

שר המשפטים ד' מרידור:

כן.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה, אדוני.

חבר הכנסת ליכאי, איננו. חבר הכנסת שטרית, איננו.

חברי הכנסת, אנחנו עוברים להצבעות, ואני מבקש שכל
אחד ישב במקומו. חברי הכנסת, אנחנו מצביעים בקריאה
שנייה על הצעת חוק בתייהמשפט (תיקון מס' 15),
התשנ"ב—1992. לסעיפים 1 עד 5 אין הסתייגויות. מי בעד
אישור הסעיפים, לפי הצעת הוועדה, בקריאה שנייה?
זו הצבעה מס' 7.

ה צ ב ע

בעד סעיפים 1—5 — 26

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיפים 1—5 נתקבלו.

היו"ר נ' מסאלחה:

26 בעד, אין נגד, אין נמנעים. אני קובע, שהסעיפים 1 עד 5
נתקבלו, לפי הצעת הוועדה.

חברי הכנסת, בסעיף 6 הסתייגות של חבר הכנסת יצחק
לוי. מי בעד? מי נגד? זו הצבעה מס' 8.

ה צ ב ע

בעד התיקון של חבר הכנסת

יצ' לוי לסעיף 6 — 1

ה צ ב ע ה

31 —	בעד סעיף 10
1 —	נגד
אין —	נמנעים
סעיף 10 נתקבל.	

היו"ר נ' מסאלחה:

חברי הכנסת, אני מבקש שלא לדבר בשעת ההצבעה. חבר הכנסת צירלי ביטון, אני מבקש לא מדברים גם בהודמנויות אחרות, אבל בוודאי לא בשעת הצבעה.

בעד סעיף 10 — 31, נגד — אחד, נמנעים אין. סעיף 10, כהצעת הוועדה, נתקבל.

חברי הכנסת, לסעיף 11, סעיפים 79 ו-79ב, אין הסתייגויות. מי בעד סעיפים אלה, לפי הצעת הוועדה? זו הצבעה מס' 16.

ה צ ב ע ה

32 —	בעד סעיף 11, סעיפים 79 ו-79ב
1 —	נגד
אין —	נמנעים
סעיף 11, סעיפים 79 ו-79ב, נתקבלו.	

היו"ר נ' מסאלחה:

32 בעד, אחד נגד, אין נמנעים. אני קובע שסעיפים 79 ו-79ב בסעיף 11 נתקבלו, לפי הצעת הוועדה.

לסעיף 79, לסעיף קטן (ג) יש הסתייגות של חבר הכנסת שחל. מי בעדה? זו הצבעה מס' 17.

ה צ ב ע ה

4 —	בעד ההצעה של חבר הכנסת מ' שחל לסעיף 11, סעיף 79(ג)
19 —	נגד
10 —	נמנעים
ההצעה של חבר הכנסת מ' שחל לסעיף 11, סעיף 79(ג) לא נתקבלה.	

היו"ר נ' מסאלחה:

ארבעה בעד, 19 נגד, 10 נמנעים. אני קובע שההסתייגות לא נתקבלה.

לסעיף קטן (ג) יש שתי גרסאות. חברי הכנסת, הואיל ויש אפשרות ששתי הגרסאות יתקבלו, צריך להצביע ידנית. מי בעד גרסה א'?

אליקים העצני (התחיה):

קודם כול צריך להצביע מי בעד גרסה א', ואחר כך — מי בעד גרסה ב'.

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אדוני היושב-ראש, אני מציע להצביע מי בעד גרסת שר המשפטים ומי בעד גרסת הוועדה.

ה צ ב ע ה

28 —	בעד סעיף 8
1 —	נגד
אין —	נמנעים
סעיף 8 נתקבל.	

היו"ר נ' מסאלחה:

28 בעד, אחד נגד, אין נמנעים. סעיף 8, כהצעת הוועדה, נתקבל.

חברי הכנסת, מי בעד ההסתייגות של חברי הכנסת אמנון רובינשטיין, מרדכי וירשובסקי ושמעון שטרית לסעיף 9? זו הצבעה מס' 13.

ה צ ב ע ה

16 —	בעד ההצעה של חברי הכנסת א' רובינשטיין, מ' וירשובסקי וש' שטרית לסעיף 9
14 —	נגד
אין —	נמנעים
ההצעה של חברי הכנסת א' רובינשטיין, מ' וירשובסקי וש' שטרית לסעיף 9 נתקבלה.	

היו"ר נ' מסאלחה:

16 בעד, 14 נגד, אין נמנעים — — —

יעקב שמאי (הליכוד):

— — —

היו"ר נ' מסאלחה:

16 בעד, 15 נגד — אני מוסיף את קולו של חבר הכנסת שמאי. ההסתייגות של חברי הכנסת רובינשטיין, וירשובסקי ושטרית לסעיף 9 נתקבלה.

חברי הכנסת, מי בעד סעיף 9 לפי הצעת הוועדה, עם ההסתייגות שנתקבלה? זו הצבעה מס' 14.

ה צ ב ע ה

24 —	בעד סעיף 9, כהצעת הוועדה ועם ההצעה שנתקבלה
3 —	נגד
אין —	נמנעים
סעיף 9, כהצעת הוועדה ועם ההצעה שנתקבלה, נתקבל.	

היו"ר נ' מסאלחה:

24 בעד, נגד — שלושה, אין נמנעים. סעיף 9 נתקבל עם ההסתייגות.

חברי הכנסת, לסעיף 10 אין הסתייגויות. מי בעדו, לפי הצעת הוועדה? זו הצבעה מס' 15.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של חברי הכנסת	
מ' שחל וא' דיין לסעיף 12	— 5
נגד	— 19
נמנעים	— 8
התיקון של חברי הכנסת מ' שחל וא' דיין	
לסעיף 12 לא נתקבל.	

היו"ר נ' מסאלחה:

חמישה בעד, 19 נגד, שמונה נמנעים. אני קובע שההסתייגות לא נתקבלה.

מי בעד סעיף 12, לפי הצעת הוועדה? זו הצבעה מס' 20.

ה צ ב ע ה

בעד סעיף 12, כהצעת הוועדה	— 29
נגד	— 1
נמנעים	— אין
סעיף 12, כהצעת הוועדה, נתקבל.	

היו"ר נ' מסאלחה:

29 בעד, אחד נגד, אין נמנעים. אני קובע שסעיף 12 נתקבל.

חברי הכנסת, בסעיף 13 יש הסתייגות של שר המשפטים. מי בעדה? זו הצבעה מס' 21.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של שר המשפטים	
לסעיף 13	— 14
נגד	— 10
נמנעים	— 2
התיקון של שר המשפטים לסעיף 13 נתקבל.	

היו"ר נ' מסאלחה:

14 בעד, 10 נגד, שני נמנעים. אני קובע שההסתייגות של שר המשפטים נתקבלה.

חברי הכנסת, לסעיף זה יש גם הסתייגות של חבר הכנסת רוד ליבאי. מי בעדה? זו הצבעה מס' 22.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של חבר הכנסת	
ד' ליבאי לסעיף 13	— 7
נגד	— 16
נמנעים	— 10
התיקון של חבר הכנסת ד' ליבאי לסעיף 13	
לא נתקבל.	

היו"ר נ' מסאלחה:

שבעה בעד, נגד — 16, 10 נמנעים. אני קובע שההסתייגות של חבר הכנסת רוד ליבאי לא נתקבלה.

היו"ר נ' מסאלחה:

גרסה א' היא גרסת שר המשפטים? אני החלפתי את חבר הכנסת דן תיכון כיושב-ראש, ולכן אני רוצה לעיין. בעמוד 4 כתוב: "(ג) בהליך הפישור רשאי מפשר להיוועד עם בעלי הדין — — —" אני מבין שזו גרסת שר המשפטים, ומולה קיימת הצעת הוועדה.

חברי הכנסת, אני מבקש להצביע ידנית, ואני ממנה שני מונים, אם יהיה צורך בכך — את חבר הכנסת האשם מחאמיד ואת חבר הכנסת רובי ריבלין.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אפשר פשוט להצביע בעד ונגד.

היו"ר נ' מסאלחה:

אין תצביע בעד ונגד? מה יהיה אם יתקבלו שתי הגרסאות? לא, אני לא מסכים. חברי הכנסת יצביעו פעם אחת על גרסה א', ולאחר מכן על גרסה ב'. אם יהיה צורך, ימנו את הקולות חברי הכנסת האשם מחאמיד ורובי ריבלין.

תחילה נצביע על גרסה א', על גרסתו של שר המשפטים. אולי אוכל למנות לבד.

ה צ ב ע ה

בעד גרסה א'	— 22
בעד גרסה ב'	— 2
גרסה א' לסעיף 179(ג) נתקבלה.	

היו"ר נ' מסאלחה:

אני קובע שגרסה א' — — —

רוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אולי כדאי בכל זאת למנות את הקולות?

היו"ר נ' מסאלחה:

22 היו בעד גרסה א' ושניים בעד גרסה ב'. אני מגיח. אם טעיח באחד — לדעתי לא טעיח, אני מגיח. אני קובע שגרסה א' נתקבלה.

חברי הכנסת, אנחנו חוזרים לסעיף 11. מי בעד סעיף 11 לפי הצעת הוועדה, עם גרסה א' של שר המשפטים שנתקבלה? זו הצבעה מס' 18.

ה צ ב ע ה

בעד סעיף 11, כהצעת הוועדה	
ועם גרסה א' לסעיף 179(ג)	— 32
נגד	— אין
נמנעים	— אין
סעיף 11, כהצעת הוועדה ועם גרסה א' לסעיף	
179(ג), נתקבל.	

היו"ר נ' מסאלחה:

32 בעד, אין נגד, אין נמנעים. אני קובע שסעיף 11 נתקבל, כהצעת הוועדה ועם גרסה א' לסעיף 179(ג).

בסעיף 12 יש הסתייגות של חברי הכנסת משה שחל ואל דיין. מי בעד? זו הצבעה מס' 19.

ההצעה של חבר הכנסת ש' שטרית לסעיף 16
לא נתקבלה.

היו"ר נ' מסאלחה:

בעד — 16, נגד — 17, נמנעים — 7. אני קובע
שההסתייגות של חבר הכנסת שמעון שטרית לא נתקבלה.

חברי הכנסת, מי בעד סעיף 16, לפי הצעת הוועדה? זו
הצבעה מס' 27.

ה צ ב ע ה

בעד סעיף 16, כהצעת הוועדה — 31

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיף 16, כהצעת הוועדה, נתקבל.

היו"ר נ' מסאלחה:

בעד — 31, אין מתנגדים ואין נמנעים. אני קובע שסעיף
16, כהצעת הוועדה, נתקבל.

חברי הכנסת, סעיף 17 נמחק. יש כאן הערה: "אם
התקבלה ההסתייגות הראשונה לסעיף 9 — אין להצביע על
סעיף זה, משום שהוא נמחק". ואכן, התקבלה ההסתייגות של
חבר הכנסת רובינשטיין, זאת אומרת שמוחקים את סעיף 17.

לסעיפים 18 עד 24 אין הסתייגויות. חברי הכנסת, מי בעד
סעיפים אלה, לפי הצעת הוועדה? זו הצבעה מס' 28.

ה צ ב ע ה

בעד סעיפים 18 — 24 — 31

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיפים 18 — 24 נתקבלו.

היו"ר נ' מסאלחה:

31 בעד, אין מתנגדים ואין נמנעים. אני קובע שסעיפים 18
עד 24, כהצעת הוועדה, התקבלו בקריאה שנייה.

אדוני יושב־ראש הוועדה, אנחנו מצביעים בקריאה
שלישית?

אוריאל לין (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
כן.

היו"ר נ' מסאלחה:

אני מבין שגם השר מסכים.

חברי הכנסת, מי בעד הצעת חוק בתי־המשפט (תיקון
מס' 15), התשנ"ב — 1992, בקריאה שלישית, עם ההסתייגויות
שהתקבלו? זו הצבעה מס' 29.

ה צ ב ע ה

בעד החוק — 33

נגד — אין

נמנעים — 1

חוק בתי־המשפט (תיקון מס' 15), התשנ"ב —

1992, נתקבל.

חברי הכנסת, לסעיף הזה יש גם הסתייגות של חבר הכנסת
שמעון שטרית. מי בעד ההסתייגות של חבר הכנסת שמעון
שטרית? זו הצבעה מס' 23.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של חבר הכנסת

ש' שטרית לסעיף 13 — 6

נגד — 16

נמנעים — 7

התיקון של חבר הכנסת ש' שטרית לסעיף 13
לא נתקבל.

היו"ר נ' מסאלחה:

שישה בעד, 16 נגד, שבעה נמנעים. אני קובע
שההסתייגות של חבר הכנסת שמעון שטרית לא התקבלה.

חברי הכנסת, מי בעד סעיף 13 לפי הצעת הוועדה ועם
ההסתייגות של שר המשפטים שנתקבלה? זו הצבעה מס' 24.

ה צ ב ע ה

בעד סעיף 13, כהצעת הוועדה

ועם התיקון שנתקבל — 29

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיף 13, כהצעת הוועדה ועם התיקון
שנתקבל, נתקבל.

היו"ר נ' מסאלחה:

29 בעד, אין מתנגדים ואין נמנעים. אני קובע שסעיף 13
התקבל.

חברי הכנסת, לסעיפים 14 עד 15 אין הסתייגויות. מי בעד
סעיפים אלה, לפי הצעת הוועדה? זו הצבעה מס' 25.

ה צ ב ע ה

בעד סעיפים 14 — 15 — 32

נגד — אין

נמנעים — אין

סעיפים 14 — 15 נתקבלו.

היו"ר נ' מסאלחה:

32 בעד, אין מתנגדים ואין נמנעים. אני קובע, שסעיפים
14 עד 15 התקבלו לפי הצעת הוועדה.

חברי הכנסת, לסעיף 16 יש הסתייגות של חבר הכנסת
שמעון שטרית. מי בעד? זו הצבעה מס' 26.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה של חבר הכנסת

ש' שטרית לסעיף 16 — 7

נגד — 17

נמנעים — 7

החוק אושרה בקריאה שלישית, עם ההסתייגויות שהתקבלו בקריאה השנייה.

היו"ר ג' מסאלחה: 33 בעד, אין מתנגדים, נמנע אחד. אני קובע, שהצעת

ט. שאלות ותשובות

של מד"א נחונים קרדיאליים שהתקבלו אצלה, ובכך היא מקילה על התורן לקבוע אם אכן מדובר בהתקף לב וכיוצא באלה תופעות. מבחינה זו, אכן יש כאן העברת מידע רפואי מהימן יותר.

אכן פרסומי "מוקד קשב לב" מדויקים במובן זה: היא נותנת שירות שאורח אחר לא היה מקבל — אילולא היה מנוי של "מוקד קשב לב" או של חברה דומה — במובן שב"מוקד קשב לב" ובמחשב שלה מצויים כל נתוניו הקרדיולוגיים של מנוי החברה, ופנייה שלו כרוכה בהעברה מיידית של מידע על תרשים אק"ג שבמוקד. כמובן, לא כל אורח נהנה משירות כזה במישרין.

5. אם כוונת חבר הכנסת הנכבד כשאלתו היא למספר ניידות טיפול נמרץ שבידי מגן-דוד-אדום העומדות לרשות הציבור, התשובה היא: מגן-דוד-אדום מפעיל כיום 19 מוקדי נט"ן בכל רחבי ישראל, על-פי קביעת ועדת נט"ן עליונה.

היו"ר ג' מסאלחה:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת דדי צוקר. בבקשה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני סגן השר, אני לא בטוח שהבנתי את כל דברי התשובה. לכן אשאל אולי שאלה כללית. מאחר שיש חשש שמנויי "מוקד קשב לב" הולכים שולל אחרי פרסומים, שכן מבטיחים להם קיצור התור במקרה של אירוע קרדיולוגי, אני רוצה לשאול אותך, אם תהיה מוכן — בלי שאנחנו יודעים מה תהיה הפסיקה — לתת לבדיקת היעץ המשפטי של משרד הבריאות את השאלה: האם בפרסומי החברה יש משום חשש הטעיה של מנויי החברה? את זה אני מבקש ממך לעשות. אני רוצה לדעת, האם תהיה מוכן לבקש מהיועץ המשפטי לבדוק זאת.

סגן שר הבריאות א' מזרחי:

אתן לך תשובה, כבוד חבר הכנסת צוקר. קודם כול, לפי הנתונים שיש לנו, אין הטעיה כזאת, ואני משתמש בכוונה במלה "הטעיה". אין דבר כזה. אם יש לך מוצגים שיוכיחו לנו שהדברים הם אכן כך, אני כהחלט מקבל, ואבדוק את זה אצל היועץ המשפטי.

4666. קבלת חולים בבתי-חולים לחולי נפש

חבר הכנסת ח' פורת שאל את שר הבריאות ביום ט' כשבט התשנ"ב (14 בינואר 1992):

בליל מוצאי-שבת, י"ד בטבת התשנ"ב, 21 בדצמבר 1991, הובא עליי חבריו בחור בודד חושב ירושלים, אשר לקה בהתקף נפשי, עקב אייליקחת חרופות, בשעה 02:00 לחדר מיון בבית-החולים "טלביה" לחולי נפש.

האתראי במקום טען, שאין ביכולתו לקבלו עקב כך שהבחור אינו נושא תעודת זהות. גם בבית-החולים "עזרת נשים" אמרו בטלפון, שרק מ-07:00 ניתן לקבלו, ובבית-החולים כפר-שאל לא היתה תשובה כלל.

כרצוני לשאול:

1. האם מידע זה נכון?

היו"ר ג' מסאלחה:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: שאלות ותשובות. אני מזמין את סגן שר הבריאות להשיב על שאלות של חברי הכנסת.

4591. חברת "מוקד קשב לב"

חבר הכנסת ד' צוקר שאל את שר הבריאות ביום כ"ד בטבת התשנ"ב (31 בדצמבר 1991):

נודע לי, כי לאחרונה החלה לפעול חברת "מוקד קשב לב" — מק"ל — המבטחת מנויים המצטרפים אליה ומבטיחה שירותים של ניידות טיפול נמרץ. ואולם, לחברה אין ניידות משלה, והיא מציעה אך ורק קיצור הקשר בין המנוי לבין מגן-דוד-אדום.

כרצוני לשאול:

1. האם לחברת מק"ל יש ניידות משלה, הנותנת שירות למנויים?

2. האם למנויי מק"ל יש עדיפות בקבלת שירותי נט"ן — ניידת טיפול נמרץ — של מד"א?

3. מה הוא סוג הקשר בין מק"ל לבין מד"א?

4. האם יש בהבטחות מק"ל לציבור משום הטעיה, או שפרסומיה מדויקים והיא נותנת שירות שאורח איננו מקבל אם אין הוא מנוי של מק"ל?

5. כמה ניידות לטיפול נמרץ עומדות היום לרשות הציבור?

סגן שר הבריאות א' מזרחי:

1. לא. אין ל"מוקד קשב לב" ניידות לטיפול נמרץ משלה.

2. לא. בהסכם בין מגן-דוד-אדום לבין "מוקד קשב לב" נקבע במפורש, כי למנויי החברה לא תהיה עדיפות כלשהי, וכי הזעקת אמבולנסים כמו גם ניידות טיפול נמרץ, להלן הנט"ן, תיעשה על-ידי מד"א, לפי סדר העדיפויות המקובל במד"א ועל-פי שיקולי תורן המוקד במד"א. בלי שתהא עדיפות כלשהי למנויי "מוקד קשב לב".

3. הקשר בין מד"א לבין "מוקד קשב לב" הוא קשר מסחרי, על-פי חוזה.

4. לא ברור לאילו פרסומים של "מוקד קשב לב" לציבור מתכוון חבר הכנסת הנכבד כשאלתו, ואף לא ברור באילו הבטחות של "מוקד קשב לב" מדובר.

אם הכוונה היא למצג של "קיצור הקשר בין המנוי לבין מגן-דוד-אדום", הרי שמבחינה פורמלית אין מצג זה נכון. מאידך גיסא, מבחינת "מוקד קשב לב", אין באמירה זו משום הטעיה, כפי שלא היתה באמירה זו משום הטעיה אילו באה מפי חברות אחרות העוסקות בקרדי-ביפר, כגון חברת שח"ח או "מוקד לב 1", אף שלאחרונות אין קשר עסקי עם מד"א. מהרי כאשר חברה מיומנת העוסקת בקרדי-ביפר מזעיקה אמבולנס או נט"ן של מד"א, היא מוסרת מייד לתורן המוקד

שלה בלבד הוא נציג משרד הבריאות, והיא מורכבת מנציגי המשרדים: בריאות, עבודה, איכות הסביבה, חקלאות, וכמשקף — נציג רשות שמורות הטבע. הוועדה דנה בשימוש בחומר להדברת נכרי שדה. הוועדה אינה מאשרת חומרים לשימוש. האישור נעשה על-ידי האגף להגנת הצומח של משרד החקלאות.

2-3. עד שנת 1989 היה מותר לשימוש חומר בשם סוריום פלואורצטמיד. הוא הוחלף באלומיניום פוספיד, שנמצא ככלתי יעיל למטרה, ולכן חוזרים כעת לתכשיר מהסוג הקודם. אין כיום חלופות מסחריות שיאפשרו לנו להימנע משימוש בחומר הנ"ל. מחקרים למציאת חומרים חלופיים נמשכים ללא הרף. בדיון שהתקיים הובעו כל החששות מהשימוש בחומר, אולם חברי הוועדה שוכנעו בהכרח לשימוש בחומר.

4. תנאי היישום והרישוי נקבעו על-ידי האגף להגנת הצומח של משרד החקלאות. נעשו סידורים מתאימים שהחומר יימכר רק לנושאי היתר מיוחד מהאגף להגנת הצומח לשימוש בתכשיר, ולאחר חתימה על התחייבות להשתמש בחומר רק בהתאם לתנאי הרישוי.

היו"ר נ' מסאלחה:

רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת עדנה סולודר.

עדנה סולודר (העבודה):

כבוד סגן השר, החומר סוריום פלואורצט נחשב לחומר מסוכן מאוד, ויכול להיות שהוא טוב להגנת הצומח, אבל הוא גרוע מאוד מבחינת הגנת בעלי החיים. אני רוצה לקרוא לך מכתב של פרופסור מנדלסון, שידוע לפחות לכל מי שעוסק בטבע. בארץ הזאת, מה שהוא כותב למנכ"ל רשות שמורות הטבע, ואתה הערת ששם היו שותפים, ואני יודעת מהם שהם התנגדו מאוד לרעל הזה: "העניין כה חמור, שאני מבקש ממך לפנות אל שר החקלאות ולבקש אותו שיבטל את החלטת הוועדה שאישרה את ההצעות, או לפחות לחייב את המדור לעופות ויונקים שבאגף להגנת הצומח להשתמש בחומר הזה בנוסח של 10/80 אך ורק לפי שיטת מיהול 9/1 שפותחה".

אני רוצה לומר לך, שהוא גם אומר שבכל העולם, בכל המדינות הנאורות, החומר הזה כבר לא בשימוש. או רק תחת הגבלות חמורות. לכן אני רוצה לשאול אותך, בגלל חומרת השימוש בחומר, האם אתה מוכן לבדוק ולערוב, שאכן החומר הזה יינתן רק בתנאים המחמירים של המיהול הנכון, ובמקרים מיוחדים, כיש פה סכנה לא רק לבעלי חיים על ארבע, אלא גם לבעלי חיים על שתיים, קרי — בני אדם?

סגן שר הבריאות א' מזרחי:

אני רוצה לחזור על התשובה שעניתי בקצרה. קודם כול, אני מקבל את הבקשה. אם יופנה אלי מכתב, אני אתייחס אליו ואביא אותו לדיון, ואולי גם למסקנות — אם כי מסופקני מאוד, לאחר התשובה שעניתי, שעד 1989 כן השתמשו בחומר הזה, והאישור נעשה על-ידי האגף להגנת הצומח של משרד החקלאות, כפי שאת הערת במכתב המופנה למשרד החקלאות, ולא אלינו. אבל, בכל זאת, אם נקבל אותו, נעורר את תשומת לבם ונבקש מהם תשובה מתאימה. אשמח לענות לך.

4762. חקירה משטרתית נגד מנהל

בית החולים "זיו" בצפת

חבר הכנסת מ' איתן שאל את שר הבריאות ביום כ"ד בשבט התשנ"ב (28 בינואר 1992):

2. האם קיימת תקנה, שלפיה לא ניתן לקבל לטיפול ראשוני ללא תעודת זהות?

3. אם לא — האם נרשם אירוע זה, והאם נבדקה תגובת האחראי במקום?

4. אם כן — האם אין עוול בתקנה זו?

5. האם יש בתי חולים לחולי נפש המיועדים למקרי חירום כגון אלו בירושלים ובכל הארץ בשעות הלילה, ומה הם?

תשובת סגן שר הבריאות א' מזרחי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. 3. א. (1) חדר המיון בבית החולים "טלביה" אינו מעסיק פקיד קבלה כלילה; (2) הפונים מתקבלים על-ידי אחות ורופא תורנים; (3) הרופא והאחות שללו את האירוע המתואר בתלונה.

ב. (1) מנהל האגף הפסיכיאטרי בבית החולים "עזרת נשים", ד"ר אורבך, הודיע כי לא התקבלה שיחת טלפון התואמת לתלונה, לא אצל האחיות התורנית ולא אצל הרופא התורן באותו לילה; (2) פקיד המשמרת שולל קיומה של פנייה כזו.

ג. מנהל בית החולים כפר-שאול, ד"ר בראל, מוסר שאצלם מועסק תורן, ולא היתה פנייה כזו בתאריך התלונה, גם לא טלפונית.

2. 4. התשובה היא שלילית.

5. א. בכל בית החולים פסיכיאטרי באזור ירושלים — "טלביה", "עזרת נשים", כפר-שאול — פועל חדר מיון 24 שעות, במשך שבעה ימים בשבוע; ב. ככלל, בבתי החולים הפסיכיאטריים הציבוריים בארץ קיימת תורנות כדוגמת זו הפועלת בירושלים; ג. בבתי חולים כלליים עם מחלקה פסיכיאטרית, יש תורנות של פסיכיאטר תורן במשך 24 שעות. העתק בעניין המקרה והאירוע יועבר לראשי היחידות, על מנת לחדר את עירונתם.

4688. שימוש בחומר הדברה שנאסר בעבר

חברת הכנסת ע' סולודר שאלה את שר הבריאות ביום ט' בשבט התשנ"ב (14 בינואר 1992):

הוועדה המקצועית לתכשירי הדברה מטעם שירותי בריאות הציבור שבמשרד הבריאות החליטה לחזור ולאשר את השימוש ברעל סוריום פלואורצטט, שהוא מסוכן ביותר לאדם ולחיות. השימוש ברעל זה נאסר מאז 1989 לאחר שגרם לפגיעות סביבתיות קשות ביותר. החומר, המיועד להדברת נכרים, אושר עתה על אף התנגדותן הנמרצת של רשויות הטבע ואיכות הסביבה.

ברצוני לשאול:

1. האם הנתונים נכונים?

2. אם כן — מה היא הסיבה לכך שאושרה החזרתו לשימוש של הרעל?

3. האם ומה הוא התחליף לרעל זה, שכרוב ארצות העולם כבר לא משתמשים בו?

4. מה הם התנאים שבהם אושרה ההחלטה?

סגן שר הבריאות א' מזרחי:

1. הנתונים אינם נכונים לגמרי. מדובר בוועדה בין-משרדית לעניין חומרי הדברה חקלאיים, אשר היושבי ראש

2. המשרד אישר וימשיך לאשר בואם של מומחים מחוץ-לארץ למתן טיפולים לאותם חולים אשר הוועדה לאישור נסיעות לחוץ-לארץ אישרה נסיעתם, ואשר מסיבות שונות, ובעיקר מצב המלחמה ביוגוסלביה, אינם יכולים לצאת לשם.

3. כאמור, משרדנו יפעל לאישור הזמנתו של המנתח ארצה. אין למשרד כל מקור למימון נסיעות לחוץ-לארץ לצורכי ריפוי.

4775. טיפולים פרא-רפואיים לילדים חריגים

חבר הכנסת י' צבן שאל את שר הבריאות ביום כ"ד בשבט התשנ"ב (28 בינואר 1992):

מפניו שהגיעו אלי מתברר, כי ילדים חריגים מקבלים טיפולים פרא-רפואיים שלא בהתאם לצורכיהם, ללא קריטריונים ברורים וללא פיקוח הולם.

גם מדוח מבקרת המדינה מס' 38, עמ' 309, עולה, כי "בנסיבות אלה יוצא שאין קריטריונים מחייבים מספר שעות הטיפולים — — — אין ביכולתו של המשרד לפקח עליהם פיקוח מקצועי של ממש — — —".

ברצוני לשאול:

1. מה הם הקריטריונים למתן טיפולים פרא-רפואיים לילדי החינוך המיוחד?

2. כמה תקנים הוקצו על-ידי משרדך לנושא?

3. באילו אמצעים עוקב משרדך אחרי צרכיו המשתנים של הילד החריג, והאם הוא מעדכן על-פיהם את השירותים שהוא מעניק?

4. מדוע הוקם בירושלים מרכז טיפולים פרא-רפואיים שנועד לילדים חריגים, אף שחוק החינוך המיוחד מחייב הענקת טיפולים בתוך בית-הספר והקהילה?

5. כיצד פועל משרדך להעמיק ולהגביר את הטיפול הפרא-רפואי המוענק לילדים חריגים?

תשובת סגן שר הבריאות א' מזרחי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

הנושא בתחום אחריות משרד החינוך.

לבקשת משרד החינוך, מונתה לאחרונה ועדה משותפת עם משרד הבריאות, לקביעת קריטריונים מחייבים.

היו"ר נ' מסאלחה:
תודה, אדוני סגן השר.

באמצעי התקשורת התפרסם לאחרונה, כי נגד מנהל בית-החולים על-שם זיו בצפת מתנהלת זה יותר משנה חקירה משטרתית, וכי לא מכבר הגישה פרקליטות מחוז הצפון כתבי אישום נגדו.

עוד נטען, כי בבית-החולים שוררת אווירה עכורה של איומים והתנכלויות.

ברצוני לשאול:

1. האם המידע נכון?

2. אם כן — מדוע אין משרד הבריאות משעה את המנהל מתפקידו, עד לסיומה של הפרשה?

תשובת סגן שר הבריאות א' מזרחי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. המידע נכון בחלקו. טרם הוגשו כתבי אישום בפרשה זו. מדובר בהמלצות של חוקרי המשטרה בשלב זה.

2. בדיקת הנושא על-ידי גורמי משרד הבריאות וממצאי ועדת חקירה מיוחדת שמונתה בעניין הביאו למסקנה, כי אין הצדקה לנקוט הליך השעיה כלפי מנהל בית-החולים.

4764. מניעת בואו של רופא מומחה מחוץ-לארץ

חבר הכנסת ע' פרץ שאל את שר הבריאות ביום כ"ד בשבט התשנ"ב (28 בינואר 1992):

לאחרונה נודע לציבור בישראל על כך שרופאים נויורוכירורגים ישראלים מונעים ביקורו של מומחה יוגוסלבי לניתוחי ראש, וכך נמנעת מחולים קשים מאוד האפשרות היחידה להציל את חייהם.

ברצוני לשאול:

1. מה הוא הנוהל לשילובם של רופאים מומחים מחוץ-לארץ בטיפולים בארץ?

2. מה היא עמדת משרדך במקרה המיוחד, כפי שנתפרסם במוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות" כ-3 בינואר 1992?

3. מה הוא גורלם של חולים, אשר בגלל מניעת בואו של המומחה ארצה נאלצו לעבור ניתוחים ביוגוסלביה, והאם אין דרך לממן ביצוע הניתוחים למרות היותם מבוססים בחברות ביטוח מיוחדות?

תשובת סגן שר הבריאות א' מזרחי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. משרד הבריאות פועל בהתאם לפקודת הרופאים בכל הקשור להזמנת מומחים מחוץ-לארץ.

י. הצעת חוק התפזרות הכנסת השתיים-עשרה, התשנ"ב — 1992 *

(קריאה ראשונה)

יהושע מצא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, צר לי שחבר הכנסת רמון לא פה, אבל בדיון הטרומי על הצעת החוק אמר חבר הכנסת רמון מעל במה זו אמירה, שלהערכתי לזעזע לב כל יהודי.

היו"ר נ' מסאלחה:

אנו עוברים להצעת חוק התפזרות הכנסת השתיים-עשרה, התשנ"ב — 1992, בקריאה ראשונה, של חברי הכנסת יהושע מצא, חיים רמון וקבוצת חברי הכנסת.

בבקשה, חבר הכנסת יהושע מצא, המציע.

אריה אליאב (העבודה):
זו הצגה שנייה? למה?

חיים רמון (העבודה):
אני אסביר, אני גם אחזור על זה.

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת אליאב, תן לו להגיד מה שהוא רוצה.

יהושע מצא (הליכוד):

חבר הכנסת לובה אליאב, הכנתי לי נאום ארוך, אני מתכוון לקצר אותו. אני לא מתכוון לנאום את כולו, האמן לי. אבל יש אמירה אחת שאני לא יכול לוותר עליה, ואני אומר לך, חבר הכנסת לובה אליאב, אני מתייחס אליך כאל אחד מחברי הכנסת ההגונים בבית הזה. האמן לי, יש לי אליך מלוא ההערכה, על פועלך הצינוני במדינה הזאת, ואני לא רוצה להאריך מעבר לזה, אבל, האמן לי, יש לי הערכה רבה אליך. אבל כאשר שמעתי את חבר הכנסת רמון כאן בוויכוח, בהתנצחות, הייתה התנצחות, אמרתי דברים שאני חושב ומאמין שצריך כן לומר אותם — —

אריה אליאב (העבודה):
גם כן קשים.

יהושע מצא (הליכוד):

אבל יש מרחק בין האמירות הקשות שלי לבין מה שאמר חבר הכנסת חיים רמון, ואני רוצה לצטט אותו. הוא אמר: אתם, הליכוד, הזקתם לעלייה יותר מסדאם חוסיין וה"סקאדים". הסתכלתי אל ספסלי המערך, איש לא קם מוועד מהמלים האלה. אני שואל אותך, לובה, אתה, בהגינותך, עם כל ההתנצחות בבית הזה, זאת אמירה שיכולה להיאמר כאן עליידי יהודי כלפי יהודי?

אריה אליאב (העבודה):
חבל שהוא איננו.

יהושע מצא (הליכוד):

הוא איננו פה. אני אומר לך, אני מצטט מהפרוטוקול.

אריה אליאב (העבודה):

אם הוא אמר את זה — לא היה צריך להגיד. יכול להיות שלא אמר.

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת לובה אליאב, הוא אמר.

יהושע מצא (הליכוד):

אמר משפט זה. אני הודעתי. אני חושב שכל חבר בבית הזה היה צריך להודיע. אם חיים רמון היה פה, חשבתי לקרוא לו לחזור בו. דיברתי על הוצאת דיבה, אני חושב שמוציאים דיבתה של הארץ רעה. אני חושב שכשפונים לארצות-הברית בדוח מלא על מה שבונים ביהודה ובשומרון, זה גובל במלשינות.

אריה אליאב (העבודה):

— — —

יהושע מצא (הליכוד):

אבל בין זה לבין אמירת אותו משפט, להשוות ולומר שאנחנו מוזיקים יותר מסדאם חוסיין וה"סקאדים" — זו כבר לא הוצאת דיבה, זו אמירה שטנית. מהאמירה השטנית ציפיתי לקרוא לו לחזור בו. הנה חיים רמון חזר לכאן, ואגיד בדרך אחת, לא אשלים את מלוא הנאום. אמרתי, יש לי כמה דפים, לא אומר את הנאום. התייחסתי רק לאמירה של חיים רמון, שאמר שאנחנו, הליכוד, הזקנו לעלייה יותר מאשר ה"סקאדים" וסדאם חוסיין. אמרתי, חיים רמון.

תסביר. אני קורא לך, חיים רמון, לחזור בך מאמירה כזאת. כשאני אמרתי את זה ללובה אליאב, הוא אמר לי: לו נאמרו דברים כאלה, צריך היה לחזור בו. אתה בוודאי צריך לעשות מה שיהודי, או ציוני גדול כמו לובה אליאב — שאומר שהוא היה מוכן לחזור בו. אני קורא לך לחזור בך, כי אחרת, אני באמירה הזאת רואה אמירה שטנית, שמקומה לא בבית הזה, ומעבר לכך אני לא רוצה להרחיב את הוויכוח, כי אמרתי את דברי לפני כן לגבי החוק הזה. נצא למערכת הבחירות הזאת ונאמר כל אחד את דברו. אבל צריכים הדברים להיאמר בהגינות, בטוהר, עד כמה שאפשר, לא בהשמצות אישיות ובוודאי לא בהוצאת דיבה מהסוג הזה, שזו לא הוצאת דיבה רעה על הארץ, לא הוצאת דיבה רעה על הממשלה, זו אמירה שטנית, שמקומה לא בבית הזה.

אדוני היושב-ראש, אני מודה לך. אני מסיר כל אותם דפים, נשאיר אותם למערכת הבחירות.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה רבה לחבר הכנסת יהושע מצא.

חברי הכנסת, אנחנו מתחילים בדיון בהצעת החוק. לכל נואם חמש דקות. ראשון הדוברים — חבר הכנסת חיים רמון, בבקשה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, היה רישום לקריאה ראשונה.

היו"ר נ' מסאלחה:

בבקשה, חבר הכנסת אורון.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

יש פה הצעת חוק שהוגשה על-ידי 12 חברי הכנסת של כל הסיעות. היא הפכה למלחמה בחירות בין שתי הסיעות הגדולות, לעיני הטלוויזיה; זה הכול. הכבוד היה מחייב להציג הצעה מוסכמת, להניח אותה באופן מכובד. אני לא יודע מה זה תרם לקהל הבוחרים, אבל זה כבר היה. התחיל כזה חבר הכנסת מצא, בתור ראש המפלגה הגדולה, ואז חיים רמון היה חייב לענות.

יש פה הצעת חוק בקריאה ראשונה, שהגיעה לכנסת עוד בבוקר. אני אומר את זה באחריות מלאה.

חיים רמון (העבודה):

לא יכול להיות, כי היא הודפסה עכשיו.

היו"ר נ' מסאלחה:

מה הבעיה?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

הצעת החוק היתה בידי בשעה 14:00, אני אומר זאת באחריות מלאה.

אדוני היושב-ראש, אני מוותר לחיים מראש על רשות הדיבור. אני לא מדבר עליו. אבל פה מחוקקים חוקים לפי סדר, נרשמים על-פי סדר לקריאה ראשונה. לפי מיטב ידיעתי, הראשונה שנרשמה היתה חברת הכנסת גאולה כהן, והשני היה נציג סיעת מפ"ם. אני לא מכין מה משתנה פה, מה מסתתר פה.

יהושע מצא (הליכוד):

אני רוצה להגן על כך שחבר הכנסת חיים רמון עומד על

לידיעת הציבור — כי אתם יודעים, כי אתם לא רוצים שהציבור, גם בארץ וגם בחוץ-לארץ, ידע את זה. אתם לא רוצים שידעו.

יהושע מצא (הליכוד):
למנוע מענקים, למנוע ערבויות.

היו"ר נ' מסאלחה:
חבר הכנסת מצא, ויתרת על הנאום שלך.

חיים רמון (העבודה):
חבר הכנסת מצא, דווקא הציבור, שאתם כאילו מייצגים אותו, השכונות כפי שתיארת, עיירות הפיתוח — שידעו שאתם לא שמים עליהם, שאתם מעדיפים את המתנחלים בסדרי גודל עליהם — — —

יהושע מצא (הליכוד):
— — —

חיים רמון (העבודה):
ולכן הפעילות הברוכה של חבר הכנסת אורון וחבר הכנסת צוקר, שהלוואי שהיית שותף לה, היא מביאה לידיעתם את הבטן הרכה של הפעילות שלכם. לכן זה מעורר את חמתכם. לכן זה משגע אתכם. ואתם חושבים שארצות-הברית, המעצמה האדירה הזאת, שיש לה כל לווייני הריגול שבעולם, זקוקה לשני חברי כנסת ישראלים שיספרו להם מה קורה בשטחים. כשיש להם פה צוות שגרירות אירי, שמסתובב שם כל היום, הם זקוקים באמת לחבר הכנסת צוקר ולחבר הכנסת אורון?

יהושע מצא (הליכוד):
זה הסרט של "60 דקות".

חיים רמון (העבודה):
עכשיו אני רוצה להסביר לך. תראו מה עשיתם. אני רוצה לדבר על העלייה. יושבת פה חברת הכנסת גאולה כהן, שהעניין הזה באמת חשוב לה, לא כמו ארץ-ישראל השלמה, אבל חשוב לה. מה קרה? סדאם חוסיין שיגר לפני שנה טילים אל מדינת ישראל. מדינת ישראל היתה בסכנה; בתקופה הזאת הגיעו יותר עולים מכפי שמגיעים היום. כלומר, הצלחנו להתגבר על האיום של סדאם חוסיין ושל ה"סקאדים".

יהושע מצא (הליכוד):
איזה שטויות.

חיים רמון (העבודה):
העולים לא נרתעו מה"סקאדים", לא נרתעו מסדאם חוסיין. אמרו: נבוא לפה, נחיה פה על אף כל הסכנות. ואילו עכשיו יש פחות עולים. והסיבה המרכזית היא, שאתם נכשלתם כישלון חרוץ בקליטתם.

אלי דיין (העבודה):
הרסו את העלייה.

יהושע מצא (הליכוד):
הסיבה לכך היא, שאתם משמיצים יום בפי העולים.

חיים רמון (העבודה):
חבר הכנסת מצא, אני ציטטתי ואני אחזור. יושב שר, לא סתם שר אלא סגן ראש הממשלה, לא סתם סגן ראש הממשלה, אלא ממקורביו המקורבים לראש הממשלה — משה נסים, והוא מודיע — לא חס וחלילה אני — שבחקציק 1992 לא נוסף שקל אחד לתעסוקה. שקל אחד לא הוספתם לתעסוקה, ואתם קולטים עלייה? ואם לא תהיה תעסוקה לעולים הם לא יבואו. טילים לא יפחידו אותם.

הדוכן. הסיכום הזה שהוגש עליידי שני המציעים הוא בקריאה שנייה.

היו"ר נ' מסאלחה:
קריאה ראשונה, לא שנייה.

יהושע מצא (הליכוד):
כיוון שלא יכולים שניים להציג את החוק, סיכמנו אצל יושב-ראש הכנסת, עם מזכירות הכנסת, שאני אומר דברים במשך כמה דקות, וחבר הכנסת חיים רמון ימשיך ויאמר כאותו מספר דקות את דבריו שלו לנושא הזה. אם כן, למה ההתרגזות?

חיים רמון (העבודה):
לשם מה הוויכוח הזה?

היו"ר נ' מסאלחה:
התשובה של חבר הכנסת מצא נכונה, לדעתי יש לי רשימה מודפסת, ואכן היא על דעת יושב-ראש הכנסת. כשישבת שאני מנהל אני אף פעם לא מסכים להחליף נושאם, סיעה גדולה או קטנה. אם שמת לב, חבר הכנסת מצא דיבר שתיים-שלוש דקות על ההערה של חבר הכנסת חיים רמון ויותר על נאום גדול. אילולא התערבו, חבר הכנסת רמון כבר היה גומר. אני מבקש לקבל את זה ברוח טובה. בבקשה, חבר הכנסת חיים רמון, ואחריו — חברת הכנסת גאולה כהן.

חיים רמון (העבודה):
אדוני היושב-ראש, אני מתפלא על חבר הכנסת אורון, אני מתפלא גם על הקריאה הטרונית. אנחנו נמצאים בתחילתה של מערכת בחירות, ונרמה לי גם, שכל הנאומים שלך לא בדיוק נאומים שמדברים אך נרק באופן ענייני, אלא פונים לקהל הבוחרים, וזה לגיטימי. אני לא מבין למה אתה מתרגז היום ויוצא מגדרך.

יש פה שני אנשים אשר הסכימו, פחות או יותר, על החוק, כל אחד מציע, לא צריך להתרגז. אני בטוח שאתה תעלה לכאן ותנאם נאומים, נאומי בחירות מצוינים. שמעתי שאתם התאחדתם ואתה תעשה את מלאכתך, ואיש לא יתרגז. זה לגיטימי — — —

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
— — —

חיים רמון (העבודה):
— — — ואני מברך אתכם. אני לא רציתי לברך, כדי שאיש לא יפרש את זה לא נכון. אני רוצה להגיד לחבר הכנסת מצא — אני בהחלט מציע שמערכת הבחירות תהיה עניינית ולגיטימית, ולא תרד ברמתה. אבל מה אתה עשית פה לפני שעה-שעה וחצי? במה האשמת אותנו? — לא פחות ולא יותר, כמה אנחנו עסוקים? בהוצאת דיבת הארץ הזאת רעה בחוץ-לארץ, או כלשון שר הבינוי והשיכון: מלשינים. ואני אף פעם לא הבנתי את ההלשנה הזאת. הרי אתם גאים במעשים האלה. אתם חושבים שהם מעשים שתורמים לביטחון המדינה. אתם הייתם צריכים להעניק פרס לחבר הכנסת צוקר ולחבר הכנסת אורון על כך שהם מביאים לידיעת הציבור בארץ ובחוץ-לארץ את המעשים הגדולים שאתם עושים למען ביטחון המדינה. למה אתם מתביישים בהם?

יהושע מצא (הליכוד):
אנחנו לא מתביישים.

חיים רמון (העבודה):
מכיוון שאנחנו חושבים — ולכן אנחנו מביאים את זה

היום, שחזית השמאל הולכת ביחד בנושא העיקרי, בצדק מבחינתה. כך היינו צריכים ללכת לבחירות האלה, ולצערך זה לא כך.

התקווה שיש לי היא שהעולים החדשים, שאני מברכת אותם לא רק על בואם, אלא גם על כך שאף הם ישתתפו בהכרעה בבחירות האלה, כפעם הראשונה בחייהם, וכפעם הראשונה בחייהם הם יכולים לגרום לכך שקללת התיקון בין השמאל לבין הימין תבוטל, ואולי תשונה. יש להם הכוח לעשות זאת, ואני מקווה כמובן שהם יעשו זאת באותו כיוון שישמור על ארץ-ישראל שאלה הם באו.

מוחמד נפאע (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
גם למחנה השמאל את מתכוונת?

גאולה כהן (התחיה):

ועכשיו אני רוצה להתייחס לנושא שקראתי לו תפילה. יש לי תפילה אחת, אבל התפילה שלי כבר היום היא חסרת כל משמעות. רציתי להתפלל לכך, שהשמאל לא ייקח טרמפ פוליטי על העולים, ובצורה דמגוגית יסית אותם בתעמולת הסתה, שאכן ההתיישבות ביהודה ובשומרון באה על חשבון קליטת העולים. עוד לפני שפתחנו בבחירות האלה, כבר שמענו כאן, מעל הבמה, את חבר הכנסת חיים רמון הולך בדיוק בדרך הזאת. אין לי ספק שזו תהיה המערכה היום, על נפשו של כל עולה ועולה; תהיה הסתה מכוונת, מבישה ושקרית מתחילתה ועד סופה, ודמגוגית, כמו ששמענו כנאום הקודם של חבר הכנסת חיים רמון לגבי הנושא הזה. לדבריו כל העוני, כל האבטלה, כל המצוקה בקליטת העולים באו בעטייהם של הכספים המושקעים ביהודה ובשומרון, כמו שיכולתי להגיד, שבגלל קופת-חולים יש נכים בארץ הזאת, שבגלל "כור" יש אלמנות ויתומים בארץ הזאת, כמו שהייתי אומרת שבשנות המערך, כשהוא היה בשלטון, לא היה כפיכול עוני לא היו אבטלה, לא מצוקה, לא כלום, אבל הרי גם לא היו התיישבויות, הרי לא השקעתם כמעט פרוטה אחת ביהודה ובשומרון. הרי ב-1977, כשהליכוד עלה לשלטון, היו רק כ-5,000 מתיישבים בכל יהודה, שומרון, הגולן ועזה. לאן הלך כל הכסף שלא השקעתם שם? לאן הלך כל הכסף הזה?

חיים רמון (העבודה):

תבדקי אם היה שוויון. היתה החלטה הכי שוויונית בתולדות המדינה.

גאולה כהן (התחיה):

שקר, שקר גם, אבל זה לא יעזור לכם כלום.

אלי דיין (העבודה):

יש מיליון עניים.

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת אלי דיין, תנו לחברת הכנסת גאולה כהן לסיים.

חברת הכנסת גאולה כהן, אני מבקש ממך לסיים.

גאולה כהן (התחיה):

לא יעזור לכם כלום, הרי סוף-כל-סוף עולי ברית-המועצות באו לארץ הזאת, גם אם הם לא באו כחלוצים, כמו העלייה בשנות ה-70, הם יודעים שהם באו לארץ-ישראל. זאת העלייה הציונית הכי אמיתית, לפי התפילה או התקווה הקלסית של הרצל. לעלייה זאת הוא התכוון, לעליית מצוקה, כשהוא קרא לעלייה ציונית, וזאת עליית מצוקה.

ככל שתסיתו אותם, ככל שתזנו אותם, ככל שתעשו

סדאם חוסיין לא מפתיר אותם, המדיניות הכושלת שלכם, שבה אתם משקיעים הכול בשטחים, היא זו שתשאיר אותם במוסקבה, בלנינגרד ובאודסה, והם לא יבואו לכאן. כך נחמין את ההזדמנות ההיסטורית החד-פעמית להביא אותם, כי אתם מעדיפים את ארץ-ישראל השלמה, את ג'באליה ובלאטה, על פני העלייה מברית-המועצות. אתם מעדיפים לקלוט מיליון מפליטי עזה מאשר לקלוט את יהודי ברית-המועצות.

כך אמרתי, שמבחינה זו אתם הזקתם ומוזיקים לעלייה, ומפחידים את העולים יותר מאשר סדאם חוסיין וה"סקאדים".

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה רבה.

יהושע מצא (הליכוד):

אוי לה למפלגת העבודה, אם תלמידים כמון גדלים בה.

היו"ר נ' מסאלחה:

חבר הכנסת יהושע מצא, הגשתם הצעת חוק משותפת.

יהושע מצא (הליכוד):

אין לנו הסכמה על הדרך, הסכמנו על התפוזות הכנסת, לא על הדרך.

חיים רמון (העבודה):

הסכמנו רק על תאריך, וגם על זה בקושי.

היו"ר נ' מסאלחה:

רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן. אחריה — לחבר הכנסת יגאל הורביץ. אם הוא לא יהיה באולם — לחבר הכנסת חיים אורון.

גאולה כהן (התחיה):

לפני שאתייחס לדברים של חבר הכנסת חיים רמון, אני רוצה לומר, שסיעת התחיה גאה בתרומה שלה לכפיית הממשלה לקיים בחירות מוקדמות. אנחנו סבורים שכאשר עומד הנושא של גורל ארץ-ישראל ועתידה, צריך ללכת אל העם, צריך לקבל הכרעה, וכל יום שאנחנו מקדימים את הבחירות, אנחנו מחבלים ומשבשים תהליך שנקרא תהליך שלום, שאם הוא יימשך, הוא ישבש את קיומה של מדינת ישראל. לכן, יש חשיבות גדולה להקדמת הבחירות האלה.

הצטרפנו לממשלה כדי שהיא תשמור על ארץ-ישראל. ואכן, בהתיישבות הגדולה שעשתה הממשלה הזאת, היא הלכה בדרך שיכולה לשמור על ארץ-ישראל ולמנוע הקמת מדינה פלשתינית, כי ההתנחלויות הן מכשול בפני הקמת מדינה פלשתינית, ומדינה פלשתינית מקדמת מלחמה, ולכן ההתנחלויות מקדמות שלום.

פרשנו מהממשלה גם כדי לשמור על ארץ-ישראל, כשהממשלה הזאת העלתה מהמגירה על שולחן הדיונים את תוכנית האוטונומיה, שיכולנו לחיות אתה כל זמן שהיתה במגירה, אבל לא יכולנו להמשיך לחיות אתה כשעמדה על שולחן הדיונים. גם האוטונומיה, אם היא תקודם, תקדם מדינה פלשתינית.

לגבי הבחירות הקרובות, יש לי ארבע נקודות: יש לי אכזבה אחת, יש לי תקווה אחת, יש לי תפילה אחת ויש לי אמונה אחת.

האכזבה היא מכך, שברגע כזה הייתי מעדיפה — דבר שכבר לא יקרה — שילכו לבחירות האלה שני מחנות: אחד — המחנה שמוכן לווייתורים או למדינה פלשתינית; והמחנה השני — מחנה ארץ-ישראל השלמה, ולא לעשות כפי שנעשה

היו"ר נ' מסאלחה:

חברת הכנסת גאולה כהן, את מדברת בדיוק עשר דקות, אני מבקש ממך לסיים במשפט אחד.

גאולה כהן (התחיה):

אני כבר מסיימת.

אני יודעת את המחדלים, לא כולם היו סובייקטיביים, חלק מהם נבעו גם ממצוקות אובייקטיביות, אבל היו כאלה שאפשר היה לתקן אותם. אני לא יודעת אם אתם הייתם מתקנים אותם, אבל הליכוד היה חייב לתקן אותם.

אני יודעת את המחדלים, אבל כל יהודי ברנסיה יודע גם מה פירוש הדבר להלשין לגוי. הוא יודע מה הפירוש של: להוציא את דיבת הארץ. בעניין הזה אתם פועלים כבמורג. חבל גם עליכם. כושה וחפרה שהגענו למצב, שאתה תגיד שארץ-ישראל זה בלאטה, זאת ג'באליה. וזהי ארץ-ישראל. כל ארץ-ישראל היתה קודם בלאטה וג'באליה, לפני שהציגונות באה הגנה. כל ארץ-ישראל היתה בלאטה, כל ארץ-ישראל היתה ג'באליה. כל ארץ-ישראל, אבל אתה גאלת אותה. פתאום רמת-גן זה משהו, פתאום פתח-תקוה זה ארץ-ישראל. אבל, חברון, זה לא ארץ-ישראל. שילה, זה לא ארץ-ישראל. זה בלאטה, זה ג'באליה.

חבל שאתה עושה את זה, אבל טוב שכל העונש הזה יוחזר אל חיקכם. אין לי ספק, זאת אמונתי, שכבחירות האלה המחנה של נאמני ארץ-ישראל, המחנה הלאומי, יגדל פי כמה. אני רק מקווה, שבתוך המחנה הזה יגדל גם כוחה של התחיה, כדי שהיא תחזק את הצד של הנאמנות לארץ-ישראל בממשלה שרוצה בארץ-ישראל, אבל מניחה על השולחן תוכנית שתסכן אותה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל הורביץ — איננו נוכח. רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים אורון, ואחריו — לחברת הכנסת עדנה סולודר.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני לא רוצה לחזור לוויכוח שהיה קודם לכן. אני חושב שחוק שחתומות עליו כל סיעות הבית היה ראוי שיוצג כפשוטו, ולא ייהפך לבמה שבה מקדשות חמש דקות טלוויזיה לשתי המפלגות הגדולות.

עדנה סולודר (העבודה):

אין טלוויזיה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

היתה. כך ממשיך הדיון.

חברת הכנסת גאולה כהן דיברה קודם על תקוות. אני רק יכול לקוות, אדוני היושב-ראש, שמערכת הבחירות שמתחילה בזה לא תהיה מאופיינת רק על-ידי ויכוח בין שתי המפלגות הגדולות. המגרש צפוף יותר. אני חושב שכדין הוא צפוף יותר. מופיעים עליו גורמים נוספים. אתמול הצטרפה גם מפלגת ליוזמה משותפת עם סיעות ר"צ ושינוי, לכוון בבחירות הללו גוש, שאני מקווה שמשקלו יגדל בכנסת הבאה.

אני חושב שנוסף על האסון הגדול של התיק, יש אסון, אומנם קטן יותר, אבל גם הוא קיים. לכאורה מתנהל הוויכוח רק בין שתי המפלגות הגדולות.

חבר הכנסת צוקר, אתה מפרע לי.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

קצת הרחבנו את הדיבור על כך.

הסתה דמגוגית, לא יעזור לכם. גם אני מכירה קצת את העולים, הם חשובים לי לא פחות מארץ-ישראל השלימה. חבר הכנסת חיים רמון, אמרת שהם חשובים לי אבל קצת פחות מארץ-ישראל — זה לא נכון: זה בדיוק הצד השני של המטבע. בדיוק כמו שאני לא מוותרת על שעל אדמה אחד, אני לא מוותרת על יהודי אחד. שני הדברים בשבילי הם באותו סדר של חשיבות. אני מכירה אותם, ואתם משלים את עצמכם. אתם גם תנסו "לעבוד" עליהם, אבל אתם משלים את עצמכם. העולים החדשים האלה יודעים מה זו מולדת. הם יודעים מהו גודל של מולדת, הם יודעים גם מה זה ביטחון, והם אלה שיכריעו בחיקוק הזה. אני מאמינה בכל לבי, שפעם אחת הם יבטלו את הקללה של התיק הזה, מפני שבאים פה לא סתם 400,000 אזרחים. אני יודעת שהתיק הזה הוא לא תיקו אמיתי, מפני שבציבור היהודי כמובן התיקו הוא קיים, יש יותר למחנה הימין ופחות למחנה השמאל, אבל בתיקו הדמוקרטי, האזרחי, שבו יש עוד 10 או 8 מנדטים לערביי ישראל, שזה מגיע להם, זה כמובן יוצר כביכול את התיק, אבל בעם היהודי אין תיקו, ולא בציבור היהודי בארץ-ישראל. 200,000 העולים שכאו הגנה ייתנו את משקלם לצד הזה של היהדות, לצד הזה של הצינונות. אין לי ספק בעניין הזה.

ככל שתלכלכו את ההתיישבות, אתם מלכלכים את עצמכם. ככל שתוציאו את דיבת הארץ רעה — וזו הוצאת דיבת הארץ רעה, מה זה פתאום כל ה"חוכמולוגיה" הזאת? אתם צריכים להיות שמחים, הלא אתם צריכים להתגאות בזה — אתה יודע מה, חבר הכנסת רמון? היינו צריכים להתגאות בזה אילולא הייתם כאלה, אילולא היו בתוך מדינת ישראל כאלה שרצים על הגבעות ועל ההרים כדי לחפש ולבלוש אחרי כל בית קטן, עוד שקל אחד שהושקע שם. חבר הכנסת רמון, אתה אומר שאתה לא עושה את זה; בסדר. למה אתה לא עושה זאת, אם זה כל כך חשוב? אבל אני שמחה שאתה לא עושה זאת.

חיים רמון (העבודה):

עושים את זה אחרים טוב יותר, שלא יהיו אייבהנות.

גאולה כהן (התחיה):

עושים את זה אחרים, ואתם הולכים אליהם. חבר הכנסת רמון, הכוונה שלכם היא להלשין. כולם רואים את מה שאנחנו עושים, איש לא בונה במחתרת, אבל אנחנו מוקיעים את הסיניגוריה הזאת על האויב, את הקטיגוריה הזאת על ארץ-ישראל, גם אם אתם מתנגדים לה, גם אם אתם חושבים שלמען השלום צריך לעשות נסיגה.

חיים רמון (העבודה):

אנחנו לא רוצים 2 מיליוני פלשתינים פה.

גאולה כהן (התחיה):

גם אם אתם אומרים שצריכים לוותר, אני יכולה להבין את זה, מותר לכם. זכותכם לבוא ולומר: בואו ניסוג מיהודה ומשומרון, זה שלנו, זה היה שלנו, אבל עכשיו יש מציאות כזאת, צריך לוותר; הייתי מכבדת את דעתכם, הייתי לוחמת נגדה. אבל, אתם כהחלט הולכים אל הגויים ומלשינים על כל התיישבות חדשה שם בכוונה שהם יעצרו אותה, בכוונה שהם ימנעו אותה. הלא הכוונה פה חשובה, לא הצילומים של הלוויין.

לכן, גם יהודי רוסיה, חבר הכנסת רמון, מבינים את הכוונה הזאת. הלא הם מוקיעים אותה, הם יגידו: נכון, חבל שאין לנו כסף, ואתה יודע מה? אני חושבת שהיו הרבה מחדלים בממשלה הזאת בקשר לקליטה. אני יודעת זאת אולי יותר ממך.

או ברוסית: למה אני צריך להיות תקוע בכפר-הירוק, ואת הכביש בנו שם?

אני יודע שכל מי שיציג את הנתונים הללו בפני הציבור — היות שאי-אפשר לסתור אותם לגופם, עוד לא סתור נתון אחד שלנו — יגידו לו: שקרנים, מלשינים, רמאים, כל הכינויים האפשריים. וזאת סחורה, שלעזרי הרב, אצל חלק מהציבור עדיין עובדת לסוחר: גם פחות ופחות. לכן הנתונים יהיו יותר ויותר גבוהים, וכאשר המלה "מלשין" שוב אינה מספיקה, מוסיפים את המלה "בוגד". כשהיא לא מספיקה, אומרים: "משתף פעולה". וכשמלה זאת לא מספיקה, אומרים: אנחנו כבר לא יודעים אם אתה יודית או ערבי. אדוני היושב-ראש, אתה יודע שאין לי שום בעיה בשאלת זהותי הלאומית. אני אומר זאת מתוך כבוד לזהותך הלאומית. אבל מי שאומר את זה מתכוון לדבר אחר.

לכן, ככל שהבחירות יוקדמו — מוטב. אנחנו לא תמכנו בבחירות מהר ככל האפשר. אמרנו: ניתן לממשלה הזו למצות את תהליך השלום גם במסלול המפותל שהיא מתקדמת בו. אבל אם היא לא יודעים — מייד בחירות. ניתן לממשלה הזאת להסתכן בכספיה עד כמה שתסתכן בהם. אבל אם תהליך השלום נעצר, נלך אל העם ונציג בפניו את העובדות.

אני מאמין שיש סיכוי שהתיק יישר. אני מאמין שאולי עולי ברית-המועצות ו-350,000 הצעירים שמצביעים בפעם הראשונה, וערביי ישראל — אלה מבינים, שיש אפשרות לשכור את התיק ויש סיכוי אמיתי, אולי בפעם הראשונה — ואני לא יודע מתי היא תחזור, ואם היא תחזור — לתחילתו של תהליך, שהפך להיות תנאי הכרחי לפתרון בעיית האבטלה, לפתרון בעיית העוני ולפתרון בעיית העדר השוויון לערביי ישראל והמצוקות ההולכות וגדלות שהתעצמו לשיעורים שלא ידענו כמותם מאז שנות ה-50. כל זאת כאשר הממשלה המופקרת הזאת שולטת בארץ.

הי"ר נ' מסאלחה:

תודה רבה. רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר, ואחריה — לחבר הכנסת משה שחל.

עדנה סולודר (העבודה):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, 45 חברי כנסת הצביעו פה-אחד בקריאה הטורמית בעד הצעת חוק התפוזות הכנסת. זו אחת הפעמים הנדירות שהכנסת הזאת התאחדה, אומנם רק כשליש מחבריה, אבל אני מניחה שאלו היו כאן כל חברי הכנסת, ההצבעה היתה דומה.

הי"ר נ' מסאלחה:

אני זוכר שגם על ההצעה לסדר-היום שהעלת אתמול התאחדה הכנסת.

עדנה סולודר (העבודה):

נכון, אבל אני מדברת על מה שקרה היום בנושא שהוא פוליטי, שבדרך כלל אנחנו מגיעים אליו משום שלא יכולנו להגיע לתמימות דעים. הכנסת הזאת נאלצת לקצר את ימיה משום שאי-אפשר להגיע להסכמה בבית הזה, ואנחנו נאלצים ללכת שוב אל העם. מתוך גיטא, בגלל תעודת עניות המעידה על כישלון: מאידך גיטא, אולי מעודף אחריות, כי יש גבול שאליו ניתן לדרדר את הארץ הזאת.

לכן אנחנו מוצאים את עצמנו כבר בעת הגשת הצעת החוק הזאת, ובשכנועות האלה, בתוך מלחמת בחירות, וכאשר יש מלחמת בחירות, אל ייתמם חבר הכנסת מצא בשל ביטויים

חיים רמון (העבודה):
חבר הכנסת אורון, אם מה שהוא אמר לי קובע, יש שתי מפלגות — — —

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

התוצאה של העובדה הזאת היא, שהוויכוח לא יתנהל רק בין שתי המפלגות הגדולות, אלא יתברר לציבור שמוצגות לפניו אלטרנטיבות נוספות, והבחירה שתעמוד בפניו אולי תהיה קצת יותר מסובכת.

הבחירות, שאנחנו נמצאים כבר בעיצומן, דומות אולי יותר מכל בחירות אחרות כאן עכשיו. אני מבין מאוד את הזעם משאל-עם, אבל אולי הבחירות האלה הן הקרובות ביותר למשאל-עם מכפי שהיה. השאלה מחודרת מאוד וברורה מאוד. עוצמת הוויכוח שהתעורר כאן קודם לכן רק מדגימה אותה. אני חושש שמערכת הבחירות תתאפיין בכך במהלך החודשים הקרובים. אני מקווה שלא רק בכך.

חבר הכנסת מצא כבר איננו פה עכשיו, וחברת הכנסת גאולה כהן כבר איננה כאן עכשיו. אני מבין מאוד את הזעם הגדול שלהם על מי שמציג וממשיך להציג כל פעם, וכל פעם יותר, את העובדות שמהן הם רוצים לכרוח. חברת הכנסת גאולה כהן היתה אחראית, בתפקידה כסגן שר, ליחידת עולי אתיופיה. ידה לא רעדה כאשר היא חתמה על הסכם שהקטין לחצי את מספר יחידות הדיור לעולים מאתיופיה. מי שקרא בעיתונים מה היה אתמול בבית-המלון בטבריה יכול להבין שזה, בין השאר, תוצאה של העובדה שלא בונים בנייה תקציבית לעולי אתיופיה. לא בונים להם בנייה תקציבית, משום שלקחו את התקציבים לישטחים. בדברים אלה לפחות הופיע משרד האוצר. כל אחד יודע ששר האוצר הוא לא בדיוק רדי צוקר, וסגנו הוא לא בדיוק חיים אורון.

הי"ר נ' מסאלחה:

יש לכם סיכוי לכך בעתיד.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

הם לקחו את הכספים הללו, כפי שהם לקחו את הכספים שהיו מיועדים לבניית הוסטלים לקשישים.

מה מספר חברי הכנסת, יהושע מצא? האם אנחנו הולכים לבחירות לסנט האמריקני? האם אנחנו הולכים לבחירות לקונגרס האמריקני? גם הילד הקטן שלי יודע להגיד "הוא אמר למורה", כאשר אין לו מה להגיד לגופו של עניין. מה זה "הוא אמר למורה"?

אני כבר רגיל שבארץ הזאת מותר לעשות הכול. מותר לעקוף את כל חוקי התקציב, לרמות את הממשלה, לרמות את השרים, לעשות הסכם בין חברת הכנסת גאולה כהן לבין השר מודעי, שלא יודע בדיוק איפה, עם השר שרון, שהוא שר בכיר, בשביל לרמות את הממשלה. כל זה מותר. רק דבר אחד אסור — אסור לספר את זה לציבור, כי הדוד הגדול ידע.

מה שפחדים מפניו זה שהציבור ידע. חובתנו הבסיסית היא להגיד ולחזור ולהגיד לציבור, עד שהוא יבין. אני מבין שהוא מתחיל להבין, ולכן הזעם הוא כל כך גדול. כאשר תקועים בצומת בכפר-שמריה, מתחילים להבין שהצומת הזה בעצם נבנה עכשיו בקילומטר ה-30 של כביש חוצה-שומרון. מישהו אומר לאחר בערבית או ברוסית: למה אני צריך להיות תקוע בפקק שעה? וכשתקועים בפקק בכפר-הירוק, ויודעים שהפקק הזה קשור איכשהו בכביש עוקף-חברון או בכביש עוקף-ג'באליה או עוקף אני לא יודע מה, אומרים בערבית

הימין הלאומנית הקיצונית ביותר שהיתה בתולדות מדינת ישראל.

רבותי חברי הכנסת, יוכל נאמן וגנדי הם שמיר נטו. הם שמיר בלי העטיפה ששמיר עוטף את דבריו. הם למעשה אומרים ומבצעים את מה שחושב בלבו שמיר, שידע במשך תקופת כהונתו לבלום כל דבר טוב.

כהיותנו בממשלת האחדות, ואני יכול להעיד עדות של אדם שהיה שותף גם בהרכבה וגם בנוכחות, נוכחתי שלא היה ראש ממשלה פסיבי יותר מיצחק שמיר, שכל מה שמעניין אותו זה לבוא ולומר שהוא הצליח להעביר עוד יום אחד בלי לעשות דבר.

רבותי חברי הכנסת, הבחירות הקרובות לא יהיו רק בין מפלגות. למעשה יצטרף העם לבחור בין יעדים. הוא יצטרך לקבוע לאן חלך מדינת ישראל בבחירות האלה, לאיזה כיוון, ויבחר בין שתי תפיסות עולם: בין תפיסת עולם האומרת, כי צריך להתייחס למה שקורה מסביב בצורה הריאלית והמציאותית לזמננו, תפיסת עולם שאפיינה את תנועת העבודה הציונית מאז קיומו של היישוב היהודי בארץ-ישראל ועד ימינו, ראייה מציאותית ומפוכחת; לבין תפיסה רביזיוניסטית, שהתאפיינה במלל ובססמה, כאשר הדבר המרכזי שאפיין אותה זה ניתוקה מן המציאות.

ואכן, שמיר הוא אולי הסמל של ההתנתקות מן המציאות. לא אשכח, כאשר הוא נלחץ פעם להשיב תשובה על השאלה: מדוע אומרת ישראל שלא תהיה שום פשרה ביהודה, בשומרון ובקצה? תשובתו היתה אופיינית, מעמיקה מאוד; הוא אמר: ככה. למעשה אין לשמיר תשובה אחת שתהיה מציאותית — לפי מה שקורה ומתרחש סביבו.

תקופת כהונתה של הממשלה הזאת, ממשלת שמיר, משאירה בסיומה ציונות חרוכה, מורל ירוד בעם, עולים מבחים, מובטלים ללא תקווה, ומשטר פוליטי של חלוקת שלל ו"תפוס ככל יכולתך", כאשר אחד המאפיינים נעלם אף הוא. אני זוכר שמנחם בגין אמר פעם באחד הנאומים האופוזיציוניים שלו, שהדבר החמור שיכול לקרות לממשלה זה שהיא מאבדת את הכבוד שלה. ממשלת שמיר איבדה את הכבוד שלה מזמן, אבל בשנה הזאת היא איבדה דבר נוסף: את רגש הבושה. כל מי שראה את המראות ושמע את הקולות בעת אישור תקציב המדינה בשנה הזאת יכול רק להעיד כי הבושה נעלמה לחלוטין.

אני תמה היכן כל אותם חברי כנסת מן הליכוד, יפ"ה, הנפש, המרימים עיניהם לשמים ומבקרים את מה שהם קוראים נפילת הממשלה במרס 1990, שדיברו גבוהה גבוהה והם היו כאן למכשיר במבצע בלי בושה את כל אותם חטאים, כל אותן פגיעות במשטר מתוקן, בלי להניד עפעף, ובלבד להחזיק בשלטון.

אדוני היושב-ראש, אני חטאתי במשפט די קשה, ואני חוזר עליו גם כאן. לעתים מתגנב חשד ללבי, שאותו ליכוד שמרבר על הדר, שהוא כבר לא מכיר ולא יודע אותו, הדר של המנהיג ז'בוטינסקי, שאינו מאפיין אף לא פעולה אחת מפעולותיה של הממשלה הזאת, המתימרת להיות היושרת שלו — אני חטאתי באמירה, כי לעתים מתגנב ללבי ספק, אם תהיה תוצאת בחירות שתקבע כי הליכוד הפסיד, האם ימסור הליכוד את השלטון בצורה מסודרת, תקינה, כפי שאנחנו מסרנו את השלטון ב־1977? אומר לכם, חברי הכנסת, יש חשש כבר בלבי אם הדבר הזה ייעשה, כי אנשים אלה נשבעו

כאלה ואחרים, כי יש דינמיקה למאבק בחירות. כאשר אומרים: אתם היוותם, אתם הלשנתם, אתם הסתתם, ואתם ואתם, וה"אתם" הזה הוא כוללני, אז בשעת רתחה נאמרים גם דברים, שאולי לא צריכים היו להיאמר. אבל איך אומרים בבחירות? — "הכול עובר חביבי", והיצרים משתלחים.

אני רוצה לומר לחברת הכנסת גאולה כהן, שנכון שאנחנו הולכים להכרעה על גורלה של הארץ הזאת. אני בין אלה החושבים שזכותנו על כל הארץ, ואני לא יחידה. אני חושבת שכל חברי מפלגתי חושבים כי זכותנו על כל הארץ, וכל מקום בה יקר לנו. ההכרעה היא בין מדיניות שפויה, שרוצה להשיג את האפשרי, לבין משאת נפש, שאי-אפשר להשיג אותה. מה לעשות, העם צריך לבחור בין הטוב האפשרי לבין הטוב מאוד, שאי-אפשר להשיגו. לכן אנחנו מגיעים להכרעה.

אני מקווה שהפעם תהיה הכרעה, מפני שאחרת אנחנו נשתלח פה איש ברעהו במשך שבועות וחודשים, ובסוף אנחנו עלולים, או עשויים, תלוי בתוצאות, אולי לשבת זה עם זה, וכדאי לזכור גם את הדברים האלה כאשר הולכים למערכת בחירות.

כבר אמרתי שאני חוששת מתקופה, שבה מצד אחד — "הכול עובר חביבי", ולעתים מקבלים חוקים שהם חוקי בחירות במובן הטהור, שמקומם אולי לא יכירם בספר החוקים של מדינת ישראל; ומצד שני, יש ביטויים שמקומם לא יכירם, לא רק בכנסת ישראל אלא גם ברחוב הישראלי.

לסיום, אני רוצה לומר לכולנו, שכאשר אנחנו רצים, כדאי שנזכור שאנחנו לא רצים רק לתפוס כיסא ולממש קריירה אישית פוליטית כפרימרים, כשביעיות או כעשריות, אלא אנחנו רצים כדי להיבחר בשביל לשאת בעול ובאחריות. וכשאני מסתכלת לפעמים ממקומי, שנמצא בצד, נדמה לי שאת העניין הזה, שבאים לכנסת בשביל לשאת באחריות לגורלו של העם ולגורלה של המדינה — אנחנו שוכחים לעתים מזומנות בכית הזה.

אני רוצה לאחל לכולנו, כאשר אנחנו מצביעים היום על הצעת החוק שתפזר את הכנסת לפני המועד, שנזכור שאם הולכים לבחירות, כדאי שהתוצאות שלהן תהיינה תוצאות שתבאנה למציאות כזאת, שתהיה כנסת שתוכל גם להחליט החלטות נבונות, ותוכל גם למלא את ימיה, תודה רבה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת משה שחל, ואחריו — לחבר הכנסת אליקים העזני. אם הוא לא יהיה — רשות הדיבור תימסר לחבר הכנסת אלי דיין.

משה שחל (העבודה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אולי הנוכחות בבית הזה היא הסימפטום המצביע לאן הגענו בתקופת שלטונה של הממשלה הזאת. ממשלתו של שמיר לידתה היתה בחטא, וסופה — ביזיון. היא לא הצליחה, ולו יום אחד מימי כהונתה, לעודד את העם ואת הציבור לאותם אתגרים שאנו עומדים בפניהם.

על כן, אדוני היושב-ראש, אני אישית הייתי בדעה, כי מוטב שהעם יגלה את פרצופה האמיתי של הממשלה עד תום; מוטב שהוא יתפכח מהאשליה של ססמאות, ממי שקוראים לעצמם "המחנה הלאומי", כאשר במציאות ובפעול זה חטא להשתמש בשם הזה, שמנמנו וכוונתו לחלק ולפלג את העם, כאילו יש כאלה שהם לאומיים, וכאילו יש כאלה שהם אנטי-לאומיים, בו בזמן שהיו צריכים לכנות את עצמם ממשלת

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה. חברי הכנסת, בתחילת הישיבה אמרתי שמסגרת הדיבור היא של חמש דקות. אני חוזר ומבקש שתקפידו על כך.

רשות הדיבור לחבר הכנסת אליקים העזני — איננו. חבר הכנסת אלי דיין, ואחריו — חבר הכנסת צירלי ביטון.

אלי דיין (העבודה):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, אני חושב שאנחנו נוהגים נכון כשאנחנו מקדימים את הבחירות, וחבל שאנחנו לא מקדימים אותן עוד יותר. כי אנחנו רואים באיזה מצב אנחנו נמצאים היום: ממשלה שאינה מתפקדת בכל התחומים.

אני רוצה להביא לכם דוגמה קונקרטית: חוק המשכנתאות. לאחר שנאבקנו עליו חודשים רבים וחוקקנו אותו בכנסת הזאת, הוא הוקפא על-ידי הממשלה לכמה חודשים, ותוקפו שוב חודש, על-פי החלטות הכנסת, החל ב-1 בינואר. עד היום — אנחנו כבר נמצאים בחודש פברואר — זוגות צעירים שהתחייבו לרכוש דירות, עולים וזכאים אחרים אינם יכולים לקבל את המשכנתה.

דבר נוסף, ההלוואות לדירור. הממשלה רוצה להשתמש בהן כמכשיר עיקרי. אין מדובר בהלוואות קטנות, אלא בהלוואות בשיעור של 50,000 שקל. כאשר מתוכנן מענק של 40,000 שקל — יותר ממה שמעניקים בחוק המשכנתאות, עם כל ההישג שהשגנו של 80% הצמדה ו-4% ריבית — ואיפה הממשלה הולכת לקבוע זאת? ביישובים ביהודה ובשומרון, ביישובים בחבל'עזה, ובמקומות אחרים ייתנו פחות ופחות מענק. לפחות יגידו את הדבר הזה באופן ברור, ולא יטשטשו ולא יגידו: אנחנו מגינים על תושבי השכונות, על תושבי ערי הפיתוח. הנה, כשמגיעה המשכנתה — עוקפים את חוק המשכנתאות ומציעים הטבות שיגיעו למיליארדים של שקלים כדי לשוב ולממש את המדיניות של העדפת תושבי השטחים; ואגב, הם במצב סוציאל-אקונומי גבוה הרבה יותר מאשר תושבי השכונות או תושבי ערי הפיתוח.

וזהי ממשלה שאינה מתפקדת, וגם את חוק ההלוואות לדירור היא לא מצליחה להעביר. הנה, תאמולו הניחו את החוק ומשכו אותו. מדוע? — כי המפלגות החרדיות רוצות עוד 72 מיליון שקל משכנתאות לקבוצה מצומצמת מאוד. איפה? ברכס שעפאט. 7 מיליון שקל לשיקום שכונות, שבשבילן הקמנו פה לובי חברתי מכל הסיעות והועלו הסתייגויות בוועדת הכספים — אין. שקל אחד ליצירת מקומות תעסוקה. בתקציב 1992 — אין. יש אבטלה שהיקפה מגיע היום ל-220,000 איש; שלא לדבר על נתוני העוני. אגב, רבותי חברי הכנסת, הנתונים לגבי העוני, כפי שביצרתם אותם השבוע, הם כבר לא 530,000 איש מתחת לקו העוני, אלא הם כבר הגיעו ל-630,000 איש, לשנת 1991.

הממשלה הזאת אינה מתפקדת. יש לה סדר עדיפויות לאומי מעוות. ובטיפשותה היא אפילו לא מוצאת את הדרך לקבל את הערבויות, ובכך להשקיע בקליטת העלייה וביצירת מקומות תעסוקה. שנה היא מכובזת על העניין הזה, ואינה מתקדמת במאומה. לכן, יפה עושה היום הכנסת שהיא מחוקקת חוק להתפוזות הכנסת.

חבל רק שהבחירות לא מתקיימות בראשית מאי. אולי יהיה קשה למערכת להתארגן. משום מה, בארץ, ארגון מנגנון הבחירות דורש חודשים. צריך אפילו לשחרר את הכנסת לפגרה מוקדמת כדי לאפשר לוועדת הבחירות לתפוס חדרים. באיו

בכל מה שניתן להישבע בו, כי הם תפסו את השלטון והם אינם מוכנים לוותר עליו. לכן, הם יהיו מוכנים לעשות כל מעשה ולקיים כל דבר, ובלבד שהם יהיו שרים וחברי ממשלה.

על אף ממשלת שמיר, ועל אף הרקע המתיש שהיא משאירה, קרו שני אירועים חשובים ביותר בתקופתנו, שהם, לדעתי, הניצחון המכריע של הציונות. האחד, נכונות ערבית להכיר במדינת ישראל כמדינה במזרח התיכון; והדבר השני, עלייה מסיבית מברית-המועצות, מאתיופיה וממקומות אחרים.

שני האירועים האלה כוזבו. האחד כבר מבוזבז — העלייה נעצרה, היא פחתה כ-50%. במקום 20,000 עולים בחודש — הגענו ל-10,000 עולים בחודש, והעלייה יורדת לשפל בחודש הזה — — —

אברהם שוחט (העבודה):

6,000 בינואר.

משה שחל (העבודה):

אני יודע — 6,000 עולים בינואר. אני יודע שעולים אלה רוצים לבוא, אבל הממשלה עושה כל דבר כדי לצמצם או למנוע את בואם אליו.

הדבר השני. אותו תהליך שלום. שניתן להפוך אותו למנוף אדיר מבחינתה של מדינת ישראל, מנוף אדיר, לדעתי, שיכול לתת למזרח התיכון ממד חדש, הוא לצערי הרב — ושוב אותו חשד המתגנב ללבי — הפך להיות ויהפוך גם בבחירות לפוטו שלום לצילומים, כדי לבוא ולומר: הנה, מה אחס רוצים, אנחנו מקיימים את המהלכים.

אבל ממשלה, שבעת ובעונה אחת עם תהליך השלום מקיימת התנחלויות, אומרת שאין סיכוי להגיע לשלום. מי שאומר אוטונומיה, ועושה הכול כדי לסכן אותה — איננו מתכוון באמת ובתמים להגיע להסדר, או שהוא לחלוטין מנותק מן המציאות. רבותי, לא יועיל כלום, כל הסדר שלום יהיה חייב להתבסס על פשרה. בלי פשרה לא יהיה שלום. ההתנחלויות, חרץ מהפגיעה שהן פוגעות בסדרי העדיפויות הלאומיים, משמעותן סתימת הגולל על האפשרות שיהיה שלום.

אחרון אחרון, אי-אפשר לסלוח לממשלה הזאת את מה שהיא עשתה לכנסת. היא הרסה את המוסד הזה עד היסוד. די לראות את הכיסאות הריקים. אין שום נושא שעולה על סדר-היום שמביא את הממשלה לצאת מאדישותה ומהזלזול שהיא מפגינה כלפי הבית הזה. אין שום עניין שהקואליציה מתעניינת בו מלבד חלוקת כספים. אין שום נושא שמביא את חברי הליכוד לשבת כאן כדי לכבד את הכנסת בנוכחותם מלבד דבר אחד: הצורך לשמור על המבנה הקואליציוני. זה הדבר היחיד שמביא אותם אל הבית הזה.

מכל הסיבות האלו, מן הדין שהממשלה הזאת, שמזמן הפסיקה למשול, תגמור את ימיה מהר ככל האפשר. אני רק רוצה להאמין ולקוות, כי כל אלה המתנגדים לה יעשו את הכול כדי להביא את העם בישראל לאותו תהליך של התפכחות שיוריד אותה מן השלטון.

חברי הכנסת, אופוזיציה איננה מנצחת. ממשלה מפסידה שלטון. ממשלת שמיר מזמן ראויה שתצא מן המסגרת השלטונית, לפני שהיא תחסל גם את מה שנותר.

על כן אני תומך בהצעת החוק, אם כי — אם ללכת להקדמת הבחירות — מוטב היה וצריך היה לקיים אותן בתאריך מוקדם יותר.

אדוני היושב-ראש, צר לי ועצוב לי לראות איך מפלגת העבודה הזדנבה אחרי הליכוד והסכימה למערכת בחירות ארוכה. הזמן הזה, חברי הכנסת ממפלגת העבודה, יפעל לרעתכם. הזמן הזה ינוצל לכלכלת בחירות, לשטיפת המוח של האזרחים, לחבלה בסיכויי השלום. והקורבנות, כמו תמיד, יהיו שוב הישראלי הפשוט, השכיר קשה-היום או האדם שנזרק מן העבודה והפך להיות מובטל, אדם שמתקשה לשלם את המשכנתה, ערב שסכנת מאסר מרחפת מעל ראשו, אדם שמתקשה לתת ארוחה חמה לילדים שלה, ילדים שאינם יכולים ללמוד בגלל הקור העז בכיתות, רבע מיליון ילדים, שחיים מתחת לקו העוני, 100,000 ילדים. שאין להם ביטוח רפואי; בקיצור, כל הדפוקים של החברה הישראלית, וכל אלה שיגלו לאחר מערכת הבחירות שהם הולכים ומתדרדרים והופכים לדפוקים חדשים.

לכל אלה, מחנה גדול של בני העשירונים התחתונים, אני קורא שלא להאמין לשתי המפלגות הגדולות, שתי אלו, כל אחת לחדוד ושתייהן יחד, הן שני הצדדים של אותו מטבע. בלשון "הגשש החיזור", חברי הכנסת, קוראים לזה "ישראליות".

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת צ'רלי ביטון. אני קורא לחבר הכנסת עוזי ברעם. אחריו — חבר הכנסת גרשון שפט, ואם הוא לא יהיה — חבר הכנסת יוסי ביילין.

עוזי ברעם (העבודה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, קשה להגזים בערך של בחירות מוקדמות. בעצם, העניין של בחירות מוקדמות הפך אצלנו כמעט נורמה. ב-1977, ב-1981 וב-1984 התקיימו בחירות מוקדמות, ורק ב-1988, כאשר היתה ממשלה אחת לאומית, מקור אל קיר, היה לה כוח פוליטי לגמור את כל תקופת כהונתה.

לכן, העובדה שמתקיימות בחירות ארבעה או חמישה חודשים לפני מועדן, זו בלבד עדיין אינה הוכחה להיטלונה של הממשלה. הכישלון של הממשלה היה אחיד ולא היה משתנה גם אילו היו הבחירות מתקיימות בנובמבר. אבל, לפי דעתי, העובדה שהקדימו אותן רק נותנת דומיננטיות וכוללות רבה יותר לנושא הכישלון.

נכון, אנחנו עומדים היום ומתווכחים כאן, די בינינו, על דברים שיובחרו לעם כולו בעוד חודשים לא-רבים. אבל יש כמה דברים שחובה לומר לחבר כנסת, שהוא ותנועתו הולכים להתייצב לפני הבחור. בעצם, מפלגה פוליטית במדינה הזאת צריכה לבנות את המדיניות שלה על מסר ברור, פונקציונלי לצורכי המדינה, בנושא המדיני-הביטחוני, ועל מסר ברור בנושא החברתי-הכלכלי. מה שקורה לממשלת הליכוד הפעם הוא, שהיא משעבדת את השיקולים הכלכליים-החברתיים של העם, ובמיוחד של העלייה החדשה, לשיקול המדיני-הביטחוני. השיקול המדיני-הביטחוני הוא, שאין דבר קודם לקדושת הארץ, אין דבר קודם לעובדה שארץ-ישראל תהיה כולה בשלטון יהודי. בינתיים ננהל משא-ומתן, בינתיים נדבר עם מדינות רבות בעולם, אבל בעצם אנחנו חותרים לכך שארץ-ישראל כולה תהיה תחת ריבונותה של ממשלת ישראל.

הדבר הזה עומד בניגוד לאינטרסים האמיתיים של מדינת ישראל. האינטרס הראשון: להיות מדינה בעלת רוב יהודי, שמכלכלת את מעשיה מבחינת ראיית קיומה של המדינה לטווח ארוך. אבל קיומה של מדינת ישראל לטווח ארוך, כאשר התמוטטה הסימטריה בין המעצמות במזרח התיכון, חייבת להיות מושחתת רק על השגת שלום. אני אעז ואומר היום, שאין

מדינה דמוקרטית היינו שומעים היום, בעידן המודרני, דבר כזה, שבמקום לשחרר את הכנסת באפריל, משחררים אותה ב-15 במרס, כדי לאפשר לוועדת הבחירות לתפוס את החדרים הקטנים של חברי הכנסת, שהם משתמשים בהם שניים-שניים, כמו בתיכת-נח? זה אבסורד. בימים אלה, כשהממשלה מבכות מיליארדים, טוב חעשה אם היא תמצא חדרים מתאימים לוועדת הבחירות המרכזית, ושהכנסת לפחות תמשיך לתפקד כמשך כל הזמן הקבוע לה, ולא תצא לפגרה מוקדמת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת אלי דיין. אני קורא לחבר הכנסת צ'רלי ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת עוזי ברעם.

צ'רלי ביטון (הפנתרים השחורים):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ב-16 באוקטובר 1991, לפני שלושה חודשים וחצי, הגשתי הצעת חוק לפיזור הכנסת. הצעת החוק נדחתה ברוב גדול, שניים נמנעו, ורק ארבעה תמכו בהעברת הצעת החוק לדיון מוקדם בוועדה. באותו דיון, חברי הכנסת, אמרתי, ואני מצטט מתוך הפרוטוקול: "יש דעה מושרשת, כאילו אין אפשרות לקיים בחירות בתוך פרק זמן של שבועות אחדים. אינני מבין על מה מתבססת הדעה הזאת. לפי דעתי, יש אפשרות מעשית לקיים מערכת בחירות קצרה, כפי שהכר מתבצע בהרבה מדינות מתוקנות בעולם. ניתן לקיים בחירות אפילו בתוך שבועיים-שלושה שבועות".

אין לי ברירה אלא לחזור על אותם דברים שאמרתי באותו דיון, מכיוון שהדברים נשארו נכונים ובעלי תוקף, כאז כן עתה. ואני מצטט: "יש לי הסבר לכך שמתעקשים לקיים מערכת בחירות ארוכה גם כאשר מקדימים את הבחירות, לפני המועד הרגיל. הסיבה איננה לוגיסטית, טכנית או פורמלית. הרי לא ייתכן, שמדינה המחזיקה כורים גרעיניים, המייצרת מטוסים, לא יכולה לארגן בחירות בתוך שבועיים. הסיבה היא, חברי הכנסת, האפשרות לנהל כלכלת בחירות. אתם זוכרים בוודאי את התקופה של ארידור. אם תהיה מערכת בחירות קצרה מאוד, לא תספיק הממשלה לשחד את העם בהטבות, בכיטול גזירות ובשפיכת כספים. כדי לעשות זאת הממשלה זקוקה לכמה חודשים. צריך כמה חודשים גם להשכיח מהציבור את הכישלונות, המחדלים, האבטלה, המחסור בדירה, וגם לשטוף את המוח של העם".

אדוני היושב-ראש, בחודש אוקטובר בחרה הממשלה שלא להשיב על הצעת החוק הזאת. עכשיו שחבר שנהגה בחוכמה, שמיר רצה כנראה לשמור בידיו את כל האופציות. אבל היא הטילה על חבר הכנסת חיים קורפו לעלות לדוכן ולהציע להוריד את ההצעה. חבר הכנסת שבח וייס, שניהל את הישיבה ההיא, הזמין את חבר הכנסת קורפו לדוכן, ובאותה הזדמנות הוא גם הציג אותו, ובצדק רב, כמומחה בעל ניסיון בענייני בחירות. אני מציע עכשיו לחברי הכנסת לשים לב לדברים שאמר חבר הכנסת המומחה קורפו לפני שלושה חודשים וחצי.

ראשית, קורפו הודה שאפשר לקצר את מערכת הבחירות ל-45 ימים. הוא אמר: "המערכת המהירה ביותר והמוקצרת ביותר תארך 45 ימים לפחות". שנית, קורפו הודה בכך שאפשר לנצל את הבחירות כדי לפגוע בסיכויי השלום. הוא אמר: "אם נלך עכשיו למערכת בחירות, הקץ למשא-ומתן, הקץ למגעים, הקץ לניסיון להגיע לאיזה פתרון שהוא". ועוד אמר חבר הכנסת קורפו באותו דיון, שהבחירות היום פירושו "ניסיון לחבל במשא-ומתן המתקיים ובסיכויי להגיע למשא-ומתן עם מדינות ערב".

מאוחדת כריבונות ישראל, על פירוד מלא ועל הסדרי ביטחון, רק ממשלה כזאת תוכל לזכות באמון העם, רק ממשלה כזאת תוכל לפתור פרק חדש בחייה של ישראל, לשים קץ לחרם הערבי, לצמצם את האנטיפאדה ולהשקיע משאבים לא בקרונים, בלב אוכלוסייה פלשתינית, צפופה, אלא בקליטת עלייה, בחינוך וברוחה.

העם הזה ראוי לשינוי. מוטב היה שהשינוי יתרחש מוקדם יותר, אך יוני עדיף על נובמבר, ולכן אתמוך בהצעת חוק זאת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת ביילין.

אני קורא לחבר הכנסת שמעון שטרית — היו פה איזה הזוזה, ולכן אני קורא לך עכשיו — אחריו — חברת הכנסת שולמית אלוני. אם היא לא תהיה — אברהם בורג, אחריו — אברהם פורז, אחריו — עבד-אלוהב דראושה, אחריו — אמנון רובינשטיין, ואחריו — תמר גוז'נסקי. נעצור כאן.

שמעון שטרית (העבודה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ביום שבו סוף-סוף דנו ואישרנו את חוק התקציב ל-1992, באיחור של כמה ימים בגלל התרגילים של ההפסקות, שחזרו ונשנו עד שהסדרו ביניהן סיעות הקואליציה ושילמו את כל המחירים שצריך לשלם, באותו יום הבנתי בצורה ברורה, גלויה, בהירה, שהממשלה הזאת כילתה את ימיה. באותו יום הבנתי, שממשלה שהגישה לנו סדרי עדיפויות מעוותים עד כדי כך, שבפסיקים של הטעויות והתריגות שלה וההבטחות שלה והמכירות שלה, בפסיקים — לא בנקודות הגדולות, לא בסכומים הגדולים — אפשר היה לפתור את כל הבעיות החברתיות של מדינת ישראל; 1.5 מיליארד שקלים — חריגה של אריאל שרון במשרד השיכון — אפשר היה להחזיר את קצבאות הילד הראשון והשני, להחזיר את 230,000 השעות לחינוך, להחזיר את הסובסידיה המקוצצת לתחבורה הציבורית, להנהיג את חינוך החובה לגילאי שלוש-ארבע, שבוטל, להנהיג יום חינוך ארוך. כל זה, ועוד לא הגענו למיליארד ו-200,000: כל זה, כל הדברים שאמרתי, ואחר כך עוד מקציעים בשיקום שכונות 10 מיליוני שקל מסכנים, ומקציעים בחינוך המיוחד ולא אוכפים את החוק שהובטח — עוד 30 מיליון שקל. כל הסכומים האלה נכנסים לחריגה.

ומה בדבר אותה התחייבות של שר האוצר, שיושב בכיסא הזה בפניה, ששרבט "גאולה יקירתי", אני מתחייב להיענות לכל התביעות שהוגשו לי כדי להעביר את רוע הגזירה? איזה רוע גזירה? רוע הגזירה, שיוטל איסור על תשלום כספים ייחודיים. כדי להעביר את רוע הגזירה האיומה הזאת, נתנו למעשה למתנחלים בשטחים שניים-שלישים מכל תקציב הבנייה הציבורית של מדינת ישראל, דהיינו 5,000 יחידות דיור מתוך 7,500. זה לא איזה מין תשלום שולי, משני, שמדי פעם נתנו — כאן 5 מיליונים ושם 10 מיליונים, אלא זה ממש עיוות בסיסי של כל סדרי העדיפויות.

ואחר כך בא חבר הכנסת מצא ואומר, שאנחנו מוציאים את דיבתם רעה. אנחנו מוציאים את דיבתם רעה? הם הכתימו את הדמוקרטיה עליידי כך שהציגו אותה עירום ועריה. אין בכך שום תבונה, שום הצדקה, לא מוסרית, לא חברתית. כך מחלקים את כספי הציבור בתקציב? זוהי החלוקה הנכונה של כספי הציבור?

ובאותה נשימה הם גם פוגעים פגיעה חמורה במרקם הדמוקרטי. יש דברים שלא כתובים בשום חוק, אפילו לא

למדינת ישראל אפשרות של קיום לטווח ארוך בלי השגת שלום. אין לה אפשרות להיות קיימת תוך קונפליקט לטווח ארוך. ולכן, כאשר אנחנו הולכים לבחירות הפעם הזאת, לא נלך על תהליך שלום בלתי מבוקר ובלתי מנוצל, אלא נלך על השאלה, האם מדינת ישראל יכולה, בתנאים סבירים, להשיג שלום.

אשר לבעיה העיקרית: מאז היוותי חבר כנסת, חייתי את נושא העלייה והקליטה. התמזל מזלה של ישראל, ואנחנו עומדים בתקופה של עלייה רבתי. לכישלון של הקליטה יש גם היבטים אוביקטיביים, ולא בכול אשמה הממשלה. אבל הממשלה אשמה בכך שהיא לא משעבדת את השיקולים הדמוגיים בנושא ההתנחלויות או בנושא השטחים לקליטת העלייה, שזה צו עליון של כל המדינה.

אם אנחנו הולכים לבחירות ונעמיד בפני הבוחר את המסר המדינאי-הביטחוני, שפירושו שהשגת שלום היא היעד האסטרטגי החשוב ביותר של ישראל, ואת המסר הכלכלי-החברתי — יתר שוויון, אבל קליטת עלייה כפרימט עליון של מדינת ישראל, לדעתי אם נעמיד נכון את הבעיות האלה, כי אז בעוד שנה תעמוד כאן ממשלה אחרת, ותהיה מופקדת על פתרון בעיותיה האמיתיות של מדינת ישראל.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת עוזי ברעם.

אני קורא לחבר הכנסת גרשון שפט, שאיננו. חבר הכנסת יוסף ביילין — בבקשה, אחריו — חבר הכנסת דוד צוקר, ואם הוא לא יהיה — חברת הכנסת שולמית אלוני, ואם היא לא תהיה — חבר הכנסת אברהם בורג.

יוסף ביילין (העבודה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, ההחלטה של הליכוד להציע את הקדמת הבחירות מוכיחה שוב, כי לינקולן לא טעה כאשר אמר, שאי-אפשר לזכוב לכולם כל הזמן. ממשלת שמיר אומרת לעולם כי היא נתונה בעיצומו של תהליך שלום. לפלשתינים היא מבטיחה אוטונומיה מרחיקת-לכת. לשותפותיה בקואליציה הבטיחה כי אין שום דבר חדש והכול בעצם דיבורים. כל תקוות של הליכוד היתה, שהכוזבים הללו יתגלו רק אחרי נובמבר 1992, ושהוא יגיע לבחירות עם ממשלת רוב, עם משא-ומתן מדיני מתמשך ועם ערבויות אמריקניות כשיעור של 10 מיליארדי דולר, אבל החלום הזה נקטע.

הימין לא הסכים להאמין שאפשר להיפגש עם הפלשתינים כל כך הרבה שעות ולא לומר "אוטונומיה". הסורים נבהלו מן המסל של יוסי בן-אהרן, והחליטו להישאר בבית, ועמם הלבנונים. הפלשתינים, אשר כל מה שקיבלו מישראל לאחר המעבר מהספה אל השולחן היה לוח זמנים בלתי פורמלי, החליטו לשבור את הכלים במוסקבה. ממשלת הליכוד נותרה בלי רוב, עם תהליך מדיני שבו אין לה בעצם מה להציע, כאשר שותפי התהליך נוטשים אותו, ועם תנאים לא-פשוטים מבחינתה לקבלת ערבויות, או אפילו חלק מהן.

המועד המוצע לנו היום לבחירות מאוחר מאוד, אך אין ספק שהוא עדיף על פני בחירות כמועדן, משום שכל יום שבו ניתן לקצר את כהונת הממשלה הזאת הוא יום מבורך. רק ממשלה שלא תמכור כוברים לא לעם ישראל ולא לעולם, ממשלה שתקפיא לחלוטין את ההתנחלויות בשטחים ואת עיבוקן, שתציע לפלשתינים אוטונומיה על שטח ותהיה מוכנה לוותר על רוב השטחים המוחזקים ולעמוד על ירושלים

בשורה טובה לעם ישראל, לציבור הישראלי כולו. ממשלה זו, מן הראוי היה שתרד ותעזוב את הכהונה שלה זה כבר.

ממשלת שמיר החימרה לשלוט בשטחים הכבושים ובאותו זמן להבטיח לעם, להבטיח למדינת ישראל שלום וביטחון. המסר של הממשלה הזאת מן ההתחלה היה, שכל העניין נוגע רק למידת העקשנות של הממשלה לגבי השליטה בשטחים; שכרגע שהיא תשלט בשטחים, בסופו של דבר העם הפלשתיני ויתר העמים הערבים ישלימו עם השליטה הזאת ויקבלו את התנאים של הממשלה להסדר, הווי אומר — השלמה עם הכיבוש הישראלי.

מעצם מהותה של מדיניות זו היה ברור, שהממשלה בראשותו של שמיר לא יכולה בשום פנים ואופן להביא לפתרון, לכן אנחנו דרים גם היום לכך שכאשר הממשלה נאלצה להגיע לשולחן המשאומות, היא בעצם עוסקת כל הזמן רק בנושא אחד, רק בהכשלת אותו משאומות. היא נוקטת מדיניות של סחבת, מדיניות של ויכוח על אופי הנציגות הפלשתינית, על הרכב המשלחות, וניסיון להציג נושאים שיקוממו את הצד השני, וכל זה בסופו של דבר מוביל לפי תוכניתה למכוי סתום.

מערכת הבחירות לכנסת הבאה תתרום, ואולי בצורה חדה יותר, סביב הנושא של הפתרון המדיני וכיצד ניתן לממש אותו. אבל הבחירות האלו יהיו גם בחירות, שבהן השאלות החברתיות יתפסו מקום מרכזי ביותר. צריך לומר שממשלת שמיר הוסיפה חטא על פשע כאשר במקביל למדיניות הרסנית בשטחים, מדיניות התנחלות, מדיניות כיבוש, מדיניות דיוכי ושלילת זכויות אזרח וזכויות אדם בשטחים, במקביל לכך היא יצרה בתוך ישראל מדינה של פערים חברתיים שלא היו כמותם; מדינה שבה מערכת שירותי הרווחה קורסת, שבה זכויות העובדים נרמסות; מדינה שבה הכנסת הזאת, בלחץ הממשלה ובקולות הקואליציה, קיבלה שורה של חוקים הפוגעים בזכויות המבוטחים בכיסוי הלאומי, בזכויות הילדים, במערכת החינוך, במערכת הבריאות, חוקים שפוגעים בחופש מאבק האיגוד המקצועי, חוקים שפוגעים בדברים הבסיסיים ביותר של זכויות האזרח.

לכן, הכנסת הזאת, בקואליציה הקיימת בה היום, שאין לה רוב, מן הראוי שתלך ותתמודד מחדש על דעת הקהל, כדי ליצור חלופה, וברצוני לומר כמה מלים על החלופה. ודאי שצריך לעשות הכול כדי שהליכוד ירד ויפול מן השלטון. אבל כדי שהליכוד יפסיד את השלטון, נחוץ שהמחנה העומד מולו, המחנה היריב לו, המחנה האלטרנטיבי, יציג מדיניות אלטרנטיבית.

אם מפלגת העבודה, שהיא הכוח המרכזי במחנה העומד ביריבות לליכוד, תחזור על השיגאה הרטגית של מערכת הבחירות הקודמת ותנסה להתמודד עם הליכוד במגרש שלו, ותנסה להיראות אפילו קיצונית יותר מן הליכוד, "לאומית" יותר מן הליכוד, סיפוחיסטית יותר מהליכוד; אם היא תעלה נושאים שהם בחוקת רמיסה של כבוד האזרחים הערבים במדינת ישראל, וכן הלאה וכן הלאה; אם מפלגת העבודה תעשה כך, היא תכשיל את עצמה והיא תכשיל את כל האופוזיציה.

לכן, יש למפלגת העבודה אחריות מיוחדת במערכת הבחירות הקרובה — להציג בפני הציבור לא רק הרכב אנושי אחר, לא רק מנהיגים אחרים, שזה כבר חשוב כשלעצמו, אלא קודם כול מדיניות אלטרנטיבית, מדיניות שלום, מדיניות המבוססת על העיקרון של הכרה הדדית, של דו-קיום בין שני

כתובים בשום חוקה, אבל שלטון דמוקרטי איננו עושה אותם. לא מתמרגים בכל מיני הפסקות אי-סופיות וגוררים את כל הפרלמנט בצורה מבזה, נותנים לו לחכות ימים על ימים, ואחר כך פתאום ממהרים וכותבים בזמן הדיונים על התקציב. ואחר זה הם פתאום לא ממהרים, הם עורכים הצבעה שמית, שם-שם, גם כשאומרים להם שאנחנו מסכימים ואין טעם לעשות זאת, הם בכל זאת מצביעים שם-שם. הם למעשה ביזו את הדמוקרטיה, גם בדרך חלוקת המשאבים בכלי הקונסטיטוציוני של חלוקת סדרי העדיפויות, שהוא התקציב, וגם בשיטות של ממשלת טריקים פרלמנטריים.

מה לא נאמר כבר על הצהרתו המפורסמת של יצחק שמיר, ראש הממשלה שלזכותו או לגנותו נזקף למעשה התואר של הנערד הגדול ביותר בתוך הפרלמנט? אפילו בתקופת מלחמת-המפרץ, עד שלא צעקנו וצעקנו, הוא לא בא לדווח. הוא לא צריך את הפרלמנט. מתי הוא מגיע? — כשצריך את הראש שלו, כשצריך כך וכך קולות להשיג את הדברים שהקואליציה רוצה בהם, אז מביאים אותו. הוא אפילו לא יודע איך להצביע. משה נסים תמיד נוהג להסביר לו איך להצביע. כמה פעמים הוא כבר הצביע הפוך. על שאליות הוא לא בא לענות; או רוני מילוא, או עכשיו דוד מגן עונים במקומו. כנראה התחלפו התפקידים.

לכן, גם בתחום שלטון החוק איבד הליכוד את אמון הציבור; גם בתחום המינהל התקין, התריגות שלו גרמו לכך שיאבד את אמון הציבור; בתחומי החברה והכלכלה, שאותן הוא הרס בלא ניד עפעף, בקליטת העולים שנכשלה, וכמובן גם בשל הכישלון בנושא מדיניות החוץ והביטחון.

ממשלה אחרת, שבאמת רוצה שלום, שבאמת רוצה פשרה טריטוריאלית אמיתית, ריאלית, פתרון אמיתי לסכסוך, כבר היתה מתקדמת, הערכויות כבר היו מגיעות, גיוס ההון שלנו בחוץ-לארץ היה מתקדם, פתרון בעיות ההשקעות והתעסוקה היה מתקדם עם יצירת אווירה חיובית יותר. אבל אצלנו מצפים מבית-הספר בסוריה שישים קופסה של קרן-הקיימת. כך מצפה הליכוד. שואלים אותם: מה יש במפות שלכם? כאילו זה חשוב.

על כל אלה, על כל הפשעים והחטאים האלה, טוב שאנחנו קובעים עכשיו את הקדמת הבחירות ל-23 ביוני. זה גם קרוב לתאריך שאנחנו, חבר הכנסת מיכאל איתן ואנוכי, הצענו לפני למעלה מחודש בהצעת חוק פרטית. אני שמח שהיה לנו חלק ביצירת אווירה ציבורית, כל אחד מנימוקיו, והגענו עד לכאן, כדי שאפשר יהיה להחליף את השלטון הזה ולתת לעם תקווה; לתת לעם ממשל תקין; לתת לעם צדק חברתי; לתת לעם תקציב שיהיה מאוזן, הגיוני, סביר, מוסרי ותקין. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חבר הכנסת אברהם בורג — איננו; חבר הכנסת אברהם פורז — איננו; חבר הכנסת עבר-אלוהב בראושה — איננו; חבר הכנסת אמנון רובינשטיין — איננו; חבר הכנסת דוד צוקר — איננו. חברת הכנסת תמר גוז'נסקי, בבקשה.

אברהם שוחט (העבודה):

ולאחר מכן?

היו"ר מ' וירשובסקי:

לאחר מכן יש לי תחושה שיגיע תורן, חבר הכנסת שוחט.

תמר גוז'נסקי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, הבשורה שתצא הערב, כך אני מניחה, מן הבית הזה, על הקדמת הבחירות לכנסת, היא

מציאות מדכאת, עצובה, מרגיזה, שחורה, הרסנית בתחומים השונים, ובמיוחד בנושא השלום, שלומה של מדינת ישראל ושלומה של העם בישראל, יחד עם שלומה של העם הפלשתיני ומדינתו, שקום תקום, שלום עם כלל העולם הערבי שבתוכו נמצאת מדינת ישראל.

כאשר אנו נמצאים לא רק במצב כזה של חוסר מעש, אלא גם של הרס עצמי אכזרי, אין מנוס אלא ללכת אל העם. הממשלה הקיימת הוכיחה לכל כרדעת שאין לה עתיד, שהיא איננה מסוגלת להוביל את העם אל חוף מבטחים. ממשלה זו חייבת להסתלק, והעם הוא שצריך להכריע במי הוא נותן אמון.

לכן, טוב שיש קונסנסוס בנושא הקדמת הבחירות, כי בקלפי הצעת האי-אמון במה שקיים היום תהיה יותר אמינה, יותר מהימנה, העם יאמר את המלה האחרונה בבחירות הבאות, ואנחנו מקווים שהעם יאמר "כן" לממשלת שלום ורווחה, ו"לא" לממשלת מלחמות ואכזבה. תודה, אדוני היושב-ראש.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, חבר הכנסת בייגה שוחט ביקש לדבר לפני בקצרה.

היו"ר נ' מסאלחה:

רשות הדיבור לחבר הכנסת בייגה שוחט, ואחריו — לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי. בבקשה.

אברהם שוחט (העבודה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני אכן אקצר בדברי. אקצר בדברי מעצם העובדה שלא אמנה את כל הסיבות שבגינן היתה צריכה הממשלה ליפול והיינו צריכים להכריז על בחירות מוקדמות. כל אחד מהמבחנים שהממשלה היתה צריכה לעמוד בהם, היא לא עמדה בו — היא לא עמדה במבחן השלום, היא לא עמדה במבחן העלייה, היא לא עמדה במבחן התעסוקה, היא לא עמדה במבחן העזרה לתושבים, היא לא עמדה במבחן מרכזי ביותר של ניהול תקין של ממשלה.

בממשלה זו, אשר הוקמה ביוני 1990, היינו עדים לחזיונות שאני מניח שהם היו לראשונה בכנסת: אי-העברת תקציב במועד, הצבעה של חברי כנסת מתוך הקואליציה נגד התקציב, אלא אם כן יקבלו דברים כאלה ואחרים. כששאלתי חברי כנסת ותיקים ומנוסים ממני, הם אמרו שהיו הרכה מאוד תקדימים בתהליך עבודתה של הממשלה הזאת, אבל לצערי הרב כולם שליליים. ולכן טוב שהממשלה הזאת חולפת מן העולם, וטוב שהכנסת כולה התאחדה, לרבות מפלגות הקואליציה, ויחד מציעים הצעת חוק לפיזור הכנסת וקביעת מועד חדש לבחירות.

עניי כולנו נשואות ל-23 ביוני, וב-23 ביוני אנחנו כחברי הכנסת, אנחנו כאנשים פוליטיים, צריכים לראות ולצפות — האם אכן האזרח במדינת ישראל יודע לחבר בין כישלון בעלייה, בין כישלון בתעסוקה, בין הליכה בדרך חתחתים בדרך השלום, בין מינהל לא תקין לבין דרך הצבעתו לכנסת. לא תמיד הדברים האלה מתרגמים למשוואה אמיתית ונכונה, ולא תמיד מתגשמות הציפיות של אנשים אשר ראו את דרך עבודתה של הממשלה.

אני מקווה שתהיה תבונה לאזרחי מדינת ישראל להעניש את מפלגות הקואליציה, להעניש את מרכיבי הממשלה ולתת לעם ישראל כנסת אחרת, המורכבת בצורה אחרת, אשר תבחר בממשלה שתתמודד עם הבעיות העיקריות שלנו. עם השלום

עמים שכל צד מכיר בזכויות הצד השני, של הידברות עם הצד השני ונציגו, של הפסקת ההתנחלויות, של ביטול סיפוחים — רק מדיניות כזאת תוכל להציב בפני הציבור אלטרנטיבה אמיתית.

ולסיים, לא מדובר רק בהצגת מדיניות כדי לצאת ידי חובה. אני מאמינה שבציבור הישראלי היום יש עייפות גדולה מאוד ממדיניות ההתנחלות, ממדיניות הליכוד, יש עייפות גדולה מאוד מהאכזבה, מהמצוקה, מהעוני. כשל כוח הסכל, ואם יוכלו מפלגת העבודה והכוחות הנוספים באופוזיציה להציג יחד, כל אחד בשפתו, כל אחד בתשדיריו שלו, בתעמולה שלו, אבל להציג יחד מדיניות אלטרנטיבית כזאת, נוכל לבוא לכנסת הבאה עם הרכב אחר, שיכתיב גם ממשלה אחרת. תודה.

היו"ר נ' מסאלחה:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת האשם מחאמיד, ואחריו — לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

האשם מחאמיד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הסופרים, ראשית כול, אני חייב להביע את ההודעות שלי מהמחזה שזכיתי לראות היום — וכפי הנראה, גם עם ישראל ראה אותו דרך הטלוויזיה — כאשר עלו כאן על הבמה להביא את הצעת החוק לפיזור הכנסת. מה שראיתי זה בעצם תחילת מערכת הבחירות מעל דוכן הכנסת, כאשר ההצעה היא בשם כל סיעות הכת, ובמיוחד מדובר בתחילת מערכת הבחירות של המפלגות הגדולות. התחיל בכך חבר הכנסת יהושע עצא, ללא מתן כבוד מינימלי לתחומים על הצעת החוק לפיזור הכנסת. אפילו בימיה האחרונים של הכנסת הזאת משתדלים שלא להשאיר לה קצת כבוד, והשאלה היא איזה רושם זה משאיר על הציבור הישראלי, אדוני היושב-ראש.

היום אני משוכנע יותר מאי-פעם, שיש צורך דחוף בבחירות מוקדמות, והדבר נכון לגבי ממשלה זו וכל ממשלה עתידית — ויעמוד בראשה מי שיעמוד — שלא תביא שלום, וכל עוד אין מצב ברור ואין תוכנית ברורה ואין אלטרנטיבה שלטונית, ואין הכוונה להחליף איש זה או אחר, אלא לאלטרנטיבה בנושאים של השלום והשוויון, השלום עם העם הפלשתיני על בסיס של שטחים תמורת שלום, ולא מלחמה מתמדת: שוויון לאוכלוסייה הערבית בתקציבים לרשויות המקומיות, תעיוש, בתעסוקה למאות אלפי מובטלים בישראל ועשרות אלפי מובטלים ערבים, בהתייחסות נורמלית בסיסית לאוכלוסייה הערבית, שהיא חלק ממדינת ישראל, ללא נישול ערבים מאדמותיהם, כפי שעושה השר שרון בתוכנית שכעת-הכוכבים, שבאמצעותה הוא מנסה למחוק את ה"קו הירוק".

אדוני היושב-ראש, זה יום חשוב בתולדות מדינת ישראל, יום שבו המדינה והעם ניצבים על פרשת דרכים, בפני הכרעות חשובות שלא היו כמותן מאז קום המדינה, ובתחומים השונים והמסועפים הקשורים לחינוך, המשברים רבים בתחומי התעסוקה, האכזבה, העוני, הרעב — אנשים נוכרים בפחי אשפה, חיי הפרט בסכנה, המשכר בתחום המוסר הפוליטי, שחיתויות, העתיד של כולנו עומד בסכנה, וחשוב מכול, פרצופה של המדינה.

פיזור הכנסת, אדוני היושב-ראש, הינו צעד לא רק הכרחי, אלא גם חיוני, משום שאנחנו ניצבים בפני ממשלה המכשילה כל תהליך לשלום, הקדמת הבחירות אינה לוקסוס, אינה מתנה, אלא היא כורח המציאות שהממשלה הזו הביאה עלינו.

היושע מצא (הליכוד):
חבר הכנסת וירשובסקי, יש פגרה שצריכה להיות בצמוד למועד הזה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני כולל את הפגרה. הפגרה היא בדרך כלל לא יותר מארבעה שבועות.

היו"ר נ' מסאלחה:
הפעם היא 40 יום.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני חושב ש-40 יום זה פרק זמן יפה מאוד, אבל אני חושב שאפשר לצמצם, ואפשר היה להגיע לחיסכון גדול כדי לעבור. אפילו כוועדה האחת שאני חולק עם חבר הכנסת מצא, ידוע לי כמה דברים מונחים שם ואפשר עוד לעבור עליהם.

אדוני היושב-ראש, אני שמח שמקדימים את הבחירות, אני חושב שאפשר היה להקדים אותן עוד, אבל יש מגבלות, והיום מצאו תאריך. עד התאריך הזה — א. עוד נעבוד; ב. נארגן את הבחירות כך שהן יהיו לכבוד לחברה הישראלית, שלפחות הכנסת הזאת תגמור בכבוד יותר משהיה לה בשנות חייה. שנמשכו זמן רב מדי.

היו"ר נ' מסאלחה:
תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מוחמד נפאע.

מוחמד נפאע (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מקווה שתהיה מערכת בחירות עניינית, על רמה מקובלת, בלי שוחד, בלי זיופים, בלי סימון פתקי הצבעה ובלי שלילת זכות בחירה מרבים, אפילו אחרי הגשת ערעורים, במיוחד בקרב הבוחרים הצעירים הערבים. בלי גלי מעצרים נגד פעילים, במיוחד שלנו, רק כדי להפחיד, רק כדי להחליש, בלי פרובוקציה של המשטרה בכל אספה כמעט, כפי שהיה לאחרונה בכפר סח'נין, שהמשטרה בקור, בגשם, עבדה קשה. היא היתה מוכרחה להישאר שם עד הסוף, ואפילו כשעברנו לביתו של ראש המועצה, היא עברה אתנו, כאילו מתארגנים נגד המדינה. מי שמסכן את המדינה ואת הדו-קיום זה הימין הקיצוני, הפרובוקטיבי בהתנחלויות, ואלה שמאחוריהן, על כסיס ימני מסריח, מערכת הבחירות צריכה להיות בוודא בלי איזמים, ואזהרות כלפי האוכלוסייה הערבית — אם תעז ותצביע אחרת. היינו עדים לכל הדברים האלה בכל מערכות הבחירות שהיו.

תמכתי ואני תומך בהקדמת הבחירות, כי אין לי אמן בממשלה הזאת. לכן גם הגשנו לא אחת הצעות אי-אמון בממשלה. אתמון בהקדמת הבחירות בתקווה שהעם יממש את זכותו ואת חובתו בהשתתפות בהצבעה, בתקווה שיבחר בממשלה אחרת, אחראית יותר לנושא השלום האמיתי, ולא כמו ממשלה זו, שמדברת על שלום ועושה את ההיפך, ובתקווה שלא יחמון בנאמני ההתנכרות לזכות הזולת, לזכות העם הערבי הפלשתיני. לא על-ידי התנחלויות אפשר להגיע לשלום, ולא על-ידי הפניית משאבים רציניים לחיזוק הכיבוש. בדרך זו אי-אפשר להגיע לשלום, אפילו משהו יתפולל 24 שעות ביממה.

ממשלה זו הרחיקה לכת במזימותיה נגד השלום, והיא גם הביעה נכונות כלפי לחץ הימין היותר-קיצוני. מדיניות זו תביא לשפיכות דמים, לגירוש, למעצרים ולעוצר. תמכתי בהקדמת הבחירות בתקווה שהעם יבחר ממשלה שתהיה אחראית לביצוע האבטלה, האוכלת בכשר החי של העם, של יהודים ושל ערבים; כמובן, למאבק נגד האבטלה, הפוגעת בפרנסה,

עם שכנינו ועם קליטת העלייה והפיתוח הכלכלי והחברתי. תודה רבה.

היו"ר נ' מסאלחה:
תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת מוחמד נפאע.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנחנו מדברים היום על חוק פיזור הכנסת, ואם אני צריך לקחת לדוגמה את שני נאומי הפתיחה ששמעתי בתחילת הדיון היום, בקריאה הטרונית שהתקיימה לפני כמה שעות, את מירת העוינות והארסיות שהיתה בדברים, הן בדבריו של חבר הכנסת מצא והן בדבריו של חבר הכנסת חיים רמון, אני חרד לאיזו מערכת בחירות אנחנו נקלעים.

הרי הבחירות נחשבות לאיזו פסגה של הדמוקרטיה בהתגשמותה. אני מקווה שהן לא ילכו במסע השמצות הדדי וכוללני, בארסיות ובשנאת אדם. אני לא מדבר על שנאת ישראל, אני מדבר על שנאת אדם, כי בסופו של דבר, למחרת יום הבחירות אנחנו נצטרך לחיות זה עם זה בחד, ואני מקווה ומתפלל, שאנחנו כולנו נדע לשמור על המסגרות הסבירות והאנושיות, תוך מאבק חריף. הפעם הבחירות תהיינה חריפות לא רק מבחינת הביטוי החיצוני אלא מבחינת ההתנגשות האידאולוגית החריפה, שתכריע במידה רבה בדבר אורחות חיייה של מדינת ישראל.

אני גם מקווה, אדוני היושב-ראש, שלפני הבחירות אנחנו עוד נשב בוועדות השונות ונתכן כמה דברים בחוקי הבחירות. הייתי מצמצם את הפרסום בעיתונות ובטלוויזיה, מכל הצדדים, מגביל את זה, מפני שאני כבר יכול לתאר לי את המלל המורפס, המושמע, המצויר והמתחולק על חשבון הציבור, דבר שרק יטמט, יעמיך את השנאה, ולא יביא לידי הסברה אמיתית של הבעיות. אם אפשר להגיע לכך שהחקיקה תצמצם את מועדי השידור ואת הפרסומים שהיו בעיתונים, אתמון בכך בשתי ידיים, כי אני חושב שאנחנו מבזבזים יותר מדי. הייתי בארצות אחרות, הייתי ביום בחירות בעיר גדולה בגרמניה, וזה היה אפס קצהו של מה שמשתולל כאן בראש חצות.

אני חושב שהרעיון שהשמיע חיים רמון, שהשכתון יבוטל, הוא רעיון טוב, ואני מקווה שהוא השמיע אותו כרעיון ענייני ולא כגימיק, כפי שעכשיו נוהגים לומר. אני אומר זאת כאיש מפלגה לא-גדולה, גדולה יותר ממה שהיתה אבל היא עדיין קטנה, ואין לה רכב ואין לה מוסדות והיא יכולה להיפגע מאותם דברים שחבר הכנסת מצא חרד מהם. אני לא חרד, ואני חושב שאנחנו צריכים לדאוג לכך, שהכובנות הישראלית על חשבון הציבור, כביכול למען הדמוקרטיה, תיפסק ולא תתקיים.

אדוני היושב-ראש, אני חושב שאנחנו חייבים לדאוג גם לדרך נוסף, שמעתי אתמול שהכוונה היא — ושמעתי קודם לכן שאחד מחברי הכנסת הזכיר זאת — שרוצים להפסיק את עבודתה של הכנסת כ-17 במרס 1992, כלומר, בערך בעוד שישה שבועות. אני חושב שאם עם ישראל הולך לבחירות כ-23 ביוני, הכנסת לא צריכה לסגור את עסקיה כ-17 במרס. יש עוד די חודשים לפני הבחירות, אפשר עוד לעבוד, אפשר עוד לגמור הרבה חקיקה, אפשר עוד להסדיר דברים רבים שהתחלנו בהם ותכננו לגמור אותם. כדאי לעשות את המאמץ, לא להשתולל כל כך בראש חצות ולעשות את מערכת הבחירות באמצעות עבודה פרלמנטרית שעבורה משלמים לנו, ומשלמים לא רע.

אביא דוגמה נוספת שלא התייחסתי אליה — האוניברסיטאות בישראל. בכל מה שקשור למחקר ופיתוח, לחידוש הציווד באוניברסיטאות, יש פגיעה בגלל תקציב המדינה בגלל הכוזבנות הגדולה. עלינו להחליט להקצות את הכספים לאותם דברים חשובים. אם אכן נעשה כך, נעשה נכון לטובת כולנו. תודה רבה.

היור"מ וירשובסקי:

תודה רבה לחבר הכנסת גולדמן. אחרון המשתתפים בדיון. חבר הכנסת נואף מסאלחה.

נואף מסאלחה (העבודה):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, לא רק שקלקלנו לחבר הכנסת מצא את הערב, אלא הוא חיבב גם לשבת כאן ולשמע אותנו. לכן אני רוצה לדבר בעדינות, אני לא אצחק. חברי הכנסת אינם נוכחים.

למה נרשמתי להשתתף בדיון? אומנם הממשלה מושלת על-פי החוק, אף שאין לה רוב. אומנם הממשלה תהיה ממשלת מעבר, והיא יכולה ללעוג לנו ולומר: אנחנו שולטים. אנחנו מושלים ואתם צועקים. אבל לפחות מבחינה היסטורית, זה לדעתי הספד לכנסת השתיים-עשרה, הספד לאווירה, הספד בוודאי גם לממשלה.

מה לא נאמר כאן נגד הממשלה? כל מחדל נזכר. עומדת כאן חברת הכנסת גאולה כהן ומאשימה חברי כנסת יהודים כמלשינים, כמשתפי פעולה. למה? כי הם מגלים שיש התנחלויות בשטחים, שהן גם מפריעות לתהליך השלום והן גם מפריעות לקבלת הערבויות, לקבלת הכסף האמריקני. שאנחנו כל כך זקוקים לו בשביל כלכלת המדינה וקליטת העלייה.

במה לא נכשלה הממשלה? אני רוצה לדבר על הנושא הערבי. למשל. הממשלה הרגילה אותנו, חברי הכנסת, ואת העם למצב כשף יש חבר כנסת אחד או שניים בקואליציה, אתה יכול לסחוט כסף. אין מוסר. אין שוויוניות. הרי ברגע שאין חוקה במדינת ישראל נוהגים כפי שרוצים.

מה השיגה האוכלוסייה הערבית? הליכוד אומנם קיבל 13,000 קולות מהמגזר הערבי והדרוזי, אבל זה לא מעניין אותו. שום חבר כנסת ערבי כאן לא תמך בממשלה. הנושא הערבי לא היה בו שום שוויון. ראשי המועצות הערביות שבתו, אז באו לקראתם — לדעתי, בגלל העובדה שזו שנת בחירות.

אני חושב שהממשלה הזאת לא שירתה את העם. במה מתפארים? היתה מתקפה של סדאם חוסיין על כוויית, באו אמריקנים וחיסלו את האיום העירקי, וכמעט חיסלו את הצבא העירקי. זה היה מזל לראש הממשלה, אבל זו לא היתה חוכמה של הממשלה.

נפל המשטר הקומוניסטי ואז היהודים, מתוך מצוקה, ואולי לא מתוך ציונות, באו למדינת ישראל. ומה הם מצאו? האם הממשלה היתה ערוכה? חברי, שדיברו כאן לפני, הזכירו זאת, שום דבר. תעסוקה? — יש היום אבטלה של כ-250,000 אנשים. כל התחזיות אומרות, שבארבע-חמש השנים הבאות, עם קליטת העלייה ההמונית, עם משוחררי צה"ל, עם בוגרי האוניברסיטאות יהודים וערבים, ואלה הנכנסים למעגל העבודה, יש לדאוג ל-700,000 — 750,000 מקומות עבודה, בתעשייה, בייצור, במינהל וכו'.

איך אנחנו ערוכים לדברים אלה? חברי דיברו — ואני לא רוצה להרחיק את הדיבור את הנושא הזה — שהגיעו רק 6,000 עולים. אזרחי המדינה חדלו להאמין לממשלה. ומה

הפוגעת בכבוד, הפוגעת בכלל החברה הישראלית. בתקופת ממשלה זו הגענו למדרים מסוכנים ביותר מבחינת שיעור האבטלה, אי-הבנת הנקרא, מבחינת האחרים של אלה החיים מתחת לקו העוני ומבחינת הסכומים המוזרמים להתנחלויות. לכן אני מקבל בחיוב את ההצעה לפיזור הכנסת, בתקווה שתגיע לשלטון ממשלה שתממש באמת את השוויון לאוכלוסייה הערבית, אזרחי מדינת ישראל, בתחומים השונים.

הערה אחרונה, אדוני היושב ראש. מועד הבחירות לכנסת השלוש-עשרה חל כאמצע בחינות הכגרות והבחניות באוניברסיטאות. דבר אשר שולל מהסטודנטים ומהשמינים טים, שמונים למעלה מ-100,000 צעירים ובני נוער, את מימוש זכותם וחובתם להיות מעורבים במערכה הפוליטית החשובה הזו. הלוואי שתהיה אפשרות שמשד החינוך והתרבות יתערב כדי לקבוע מועד שני לבחירות, נוסף על המועד הקיים.

היור"מ וירשובסקי:

תודה. אני קורא לחבר הכנסת מיכה גולדמן. אחריו — אחרון המשתתפים בדיון, חבר הכנסת נואף מסאלחה.

מיכה גולדמן (העבודה):

אדוני היושב ראש, רבותי חברי הכנסת, אנחנו היום מאשרים את החוק על דעת שתי המפלגות הגדולות, חוק שבא לפזר את הכנסת לקראת הבחירות ב-23 ביוני.

אני, כחבר מפלגת העבודה, רואה בפיזור הכנסת חודשים מספר לפני המועד שנקבע דבר נכון. אני הייתי מפזר את הכנסת לא רק בחודש יוני אלא כבר כתחילת חודש אפריל. בכל יום נוסף שעובר, הממשלה הנוכחית ממשיכה במחדליה, מחדלים בקליטת העלייה, בטיפול בזוגות הצעירים, בהתייחסות למשפחת האדמה ולמשק החקלאי. התעשייה בנסיגה כתוצאה מהעדר מדיניות קבועה המבטיחה יצוא. ההחלטה על חשיפה באה לפגוע בתעשיות המתמודדות על קיומן יום-יום. יש ייבוא כלתי מוגבל מאירופה וממזרח הרחוק. אשר פוגע קודם כול בשכבות חלשות המתמודדות על השכר, שכר המינימום. הוא הדין לגבי תעשיות המזון, הטקסטיל ותעשיות העץ, הנפגעות כתוצאה מהיבוא המציף את השוק הישראלי, בלי ליצור מגן לאותן תעשיות שנותנות את עיקר התעסוקה בתעשייה עתירת עבודה. גדל מספר המוכטלים בערי התיכון, בשכונות. ביישובים העירוניים, ביישובים הכפריים. שם אנחנו יכולים למצוא את עיקר העובדים בתעשיות שהזכרתי.

אוסף על כך את הטיפול במשכנתאות. יש היום חוסר-ודאות, אנשים רצים יום-יום לבנקים כדי לחתום על משכנתאות וחוזרים כלעומת שבא. ואני יכול להביא דוגמאות נוספות על מנת להציג את חוסר המנהיגות, את חוסר השליטה, את הממשלה השלומיאלית הזאת, אשר מראה כיצד אפשר לתפקד בקואליציה שעומדת על 59 חברי כנסת. עם כל יום שעובר, יש נזקים בממדים שקשה לתאר.

אדוני היושב ראש, לסיום דברי אני מבקש להציע. עם פיזור הכנסת נצמצם את הכוזבנות של המפלגות הגדולות. עליהן לשמש דוגמה למפלגות הקטנות, עלינו לצאת למסע בחירות אחראי. כל מפלגה תציג את המצע שלה. כל מפלגה תוכל להצביע על המחדל של המפלגה השנייה וכל מפלגה תציג את הטוב שבה. אבל עלינו לצמצם את מסע הפרסום בכלי התקשורת מ-21 יום ל-14 יום. כל ההוצאות על מערכת הבחירות בסופו של דבר באות מהכיס הציבורי, והן מונעות אפשרות לחזק אותם גורמים חשובים שהזכרתי.

החוקה, חוק ומשפט. להכנה לקריאה שנייה ושלישית. נא להצביע.

ה צ ב ע

ב	הצעה להעביר את הצעת
ה	החוק לוועדה
22	— נגד
א	— נמנעים
א	—
ה	הצעה להעביר את הצעת חוק התפוזות
ה	הכנסת השתיים-עשרה, התשנ"ב—1992,
ל	לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ברוב של 22, ללא התנגדות וללא הימנעות, הועברה הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט. להכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

חברי הכנסת, אני מבין שהוועדה תתכנס בקרוב, ובתוך זמן קצר הצעת החוק תחזור אלינו. בינתיים ממשיכים בסדר-היום. נא להירגע.

יא. הצעת חוק עבודת נשים (תיקון מס' 12), התשנ"ב—1992 * (קריאה ראשונה)

לעומת זאת, כאשר מדובר בנשים עובדות היוצאות לחופשת לידה, נחוץ היה לקבל חוק מיוחד, שבו נקבע שנשים יקבלו בתקופת חופשת הלידה את המשך זכויות הפנסיה שלהן, והמעבידים ימשיכו לשלם לקרנות הפנסיה. החוק הזה, כידוע, התקבל בשנה שעברה.

החוק המוצע לפניכם בא להשלים את החוק הקודם בזה שהוא מציע, שלא רק לקרנות הפנסיה ישלמו המעבידים, אלא גם לקרנות השתלמות באותם מקומות עבודה שבהם יש הסדר של קרן השתלמות.

מאחר שקרן השתלמות היא היום תופעה נפוצה במגזר הציבורי ובמוסדות פיננסיים וכו', היא הפכה היום בריעבד חלק מהתנאים הסוציאליים. באופן מעשי מדובר בחישוב כללי, שבמדינת ישראל יש מדי שנה כערך 20,000 נשים עובדות שיוולדות, וחלק מהנשים האלה הן בתוך הסדר קרנות השתלמות. ברור שמדובר בכך שהמעביד ישלם את חלקו — בדרך כלל 7.5%, והאשה העובדת את חלקה — בדרך כלל 2.5%. לפי ההערכה, מדובר בדרך כלל בסכום צנוע של 200 — 225 שקלים לחופשת לידה, אבל הסכום הצנוע הזה, אין שום סיבה בעולם שהמעביד ישאיר אותו בכיסו, שהרי לו היתה האשה ממשיכה לעבוד, הוא חייב היה לשלם את זה. לכן, העיקרון המונח ביסוד החוק הזה הוא עקרון השוויון.

חברי הכנסת, לטענה הכלכלית — השופט גבריאלי בך, בדיון שעסק באפליית נשים עובדות, דחה את הטענה המושמעת לתעם קרובות, הטענה של טובת המשק. השופט גבריאלי בך, בדיון בבג"ץ, קבע את העיקרון. הוא אמר: קשה להבין מדוע יש להקריב דווקא את ציבור הנשים למען המטרה הזאת של טובת המשק. ולכן הוא דחה אז את הניסיונות להצדיק את אפליית הנשים לרעה בתחום גיל היציאה לפנסיה.

באשר ל-538,000 עניים, שנה אחרי שנה, כבר שלוש-ארבע שנים רצופות ואפילו יותר? האם לא עדיף לפתור את בעיית העניים מאשר להוציא על התנחלויות?

מי אומר שהתנחלות קובעת עובדה? אגב, שלוש שנים וחצי אני בכנסת, וכל פעם אני שומע על 1.5 מיליון ערבים, כאילו הערבים הפסיקו להתרבות שם. להערכתי, יש שם כ-1.75 מיליון ערבים. נניח שיהיו שם 80,000 או 100,000 מתנחלים. האם זה יקבע ריבונות אחרי תהליך של משא-ומתן? בשום פנים ואופן לא.

לכן רציתי שההערות האלה יירשמו. אדוני היושב-ראש, נכון שהיה עדיף שממשלה שמושלת בשוויוניות תמשיך את הקדנציה שלה עד הסוף, אבל עדיף שממשלה נכשלת כזאת, המתפארת כאילו הצליחה — שימיה וגם ימי הכנסת שתמכה בה יהיו קצרים. לכן אני תומך בהצעת החוק. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברי הכנסת, גמרנו את הדיון. אנחנו ניגשים להצבעה. נא לשבת במקומות. אתן כמה שניות להתיישב. הצלול היה בעתו.

חברי הכנסת, ההצבעה היא על העברת הצעת חוק התפוזות הכנסת השתיים-עשרה, התשנ"ב—1992, לוועדת

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לנושא הבא בסדר-היום: הצעת חוק עבודת נשים (תיקון מס' 12), התשנ"ב—1992, בקריאה ראשונה, של חברי הכנסת תמר גוז'נסקי, אלי דיין, רן כהן, יאיר צבן וישראל קיסר. את הצעת החוק מביאה חברת הכנסת תמר גוז'נסקי. בבקשה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מי מדבר אחריה?

היו"ר מ' וירשובסקי:

יש רשימה לא-קטנה, אבל אני חושב שבעזרת הנסיבות היא תהיה קצרה.

תמר גוז'נסקי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מתכבדת להציג בקריאה ראשונה את הצעת חוק עבודת נשים (תיקון מס' 12), התשנ"ב—1992. הצעת החוק הזאת הוגשה לכנסת על-ידי חברי הכנסת אלי דיין, רן כהן, יאיר צבן, ישראל קיסר ואנוכי.

בדיון שהיה בוועדת העבודה והרווחה הועלו הערות הנוגעות לא למהות החוק אלא רק לצד התועלת-העסקי שבו. לגבי מהות החוק, איש לא ערער על העיקרון הטמון ביסודו. העיקרון הטמון ביסודו הוא, שנשים עובדות זכאיות בחוק לאותן זכויות שיש לגברים. וההשוואה נעשית במקרה הזה בין נשים היוצאות לחופשת לידה לבין גברים המשרתים במילואים.

כידוע, לפי החוק במדינת ישראל, תגמולי מילואים דינם כדין שכן, ולכן מחובי המעביד לשלם את כל העלויות הסוציאליות של השכר בגין אותם חודשים שהחייל משרת במילואים.

כחשבו לקחת את התקופה של כל השנה שבה העובדת לוקחת חופשה בגין הלידה. צריך להיות מובן מאליו, שכל התקופה של שנה, תקופת היעדרותה מן העבודה, תובא כחשבון לצורך הזכאות שלה לקרן ההשתלמות. כי מדובר בזכות המוקנית לה על-פי חוק, יכול להיות שגם היא תרצה להפריש את חלקה לקרן ההשתלמות, וכך תוכל לשמור לעצמה את רציפות הזכות בקרן ההשתלמות. צריך לתת את הדעת על כך. הייתי נותנת בלב שלם את הזכות הזאת לנשים.

אדוני היושב-ראש, ייתכן שיש נקודות נוספות שצריך להעלות. עדיין לא מצינו את כל הנקודות שבהן נשים מופלות לרעה לעומת הגברים. גם הממשלה גילתה הכנה בנושא זה, הן לגבי התיקון הקודם, כאשר היה מדובר בזכות לפנסיה, והן לגבי התיקון הנוכחי, הנוגע לנושא של קרן ההשתלמות.

אני תומכת בהעברת הצעת החוק לוועדה. אני מברכת את המציעים. אני מקווה שההצעה שאני מציעה אכן תתקבל בוועדת העבודה והרווחה. זה יכול לתקן עוול נוסף. כאן מדובר בתקופה ארוכה יותר שבה האשה נמצאת מחוץ לעבודה. הזכות הזאת צריכה להיות מוקנית לה, כי החופשה ניתנת לה על-פי זכות שנקבעה לה בחוק.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה רבה לחברת הכנסת שושנה ארבל-אלמולינו. חבר הכנסת רן כהן איננו נוכח; גם חבר הכנסת רענן כהן איננו נוכח; חברת הכנסת שולמית אלוני איננה נוכחת. חברת הכנסת עדנה סולודר, בבקשה. את אחרונת המשתתפים בדיון זה.

קרר דבר מעניין. בדיון הזה השתתפו רק נשים.

עדנה סולודר (העבודה):

זה סימפטומטי.

היו"ר מ' וירשובסקי:

רק לפני כשבוע-שבועיים היה חוק שנגע לנשים. בדיון על החוק השתתפו כמה גברים ואשה אחת; כך שזה לא סימפטומטי.

עדנה סולודר (העבודה):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מקווה שזה לא סימפטומטי, אבל אולי זה סימפטומטי לנושא הקודם שבו התקיים הדיון, שראשם של חברי הכנסת כבר לא בכנסת אלא במירון לכנסת.

מובן שגם אני מברכת על הצעת החוק הזאת. החוק הזה משתלב יפה ביום האשה, יום האם. הוא עוסק באמהות פרופר. הוא עוסק בנושא של אשה היוצאת לחופשת לידה. אני מברכת, אם כן, פעמיים — גם על העיתוי. אינני יודעת אם זה מקרי או מכוון. אבל, מוטב כך. תהיה זו התרומה של הכנסת ליום האם, שהיא דנה בחוק שעושה צדק עם האם שיוצאת לחופשת לידה.

אנחנו נוהגים כיום האשה לדבר גבוהה-גבוהה על השוואת הזכויות של נשים. בפועל אנחנו עדיין נאבקים בנושא זה.

זה עתה נכנס חבר הכנסת דדי צוקר לאולם. יש לנו עכשיו מאבק משותף על השוואת זכויות הנשים לזכויות הגברים בחוקי מס הכנסה. אני מקווה שנצליח להעביר תיקון עוד בכנסת הזאת. השבוע זה ידיון בוועדת הכספים. זה יוכן לקריאה ראשונה.

יש לנו חוקים שעושים מהפכות גדולות, ויש לנו חוקים שמתקנים עיוותים צעד אחר צעד, שבסופו של דבר מצטרפים

הקביעה הזאת נוגעת גם לחוק שלפנינו, שכן גם פה אי-אפשר להסתתר מאחורי נימוקים כלכליים כדי לנסות להצדיק את האפליה של האשה לרעה.

החוק הזה, כאשר הוא יתקבל, יתרום תרומה נוספת למערכה החשובה מאוד על שוויון מעמד האשה, ובמיוחד שוויון מעמד האשה העובדת. לכן אני קוראת לחברי הכנסת לתמוך בו. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ואת רוצה להעביר אותו לוועדת העבודה והרווחה.

תמר גוז'נסקי (החזית הדמוקרטית לשלום ושוויון):
לוועדת העבודה והרווחה, להכנתו לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

היו"ר מ' וירשובסקי:

בסדר. תודה, חברת הכנסת תמר גוז'נסקי.

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לדיון. הדיון הוא אישי, במסגרת של שלוש דקות, והרשימה סגורה. מי שאיננו, יאבד את זכותו לדבר.

אני מתחיל לקרוא: חבר הכנסת חיים אורון — איננו; חבר הכנסת אברהם פורז — איננו; חבר הכנסת אמנון רובינשטיין — איננו; חבר הכנסת מיכה גולדמן — איננו; חבר הכנסת גד יעקבי — איננו; חברת הכנסת נאוה ארז — איננה; חבר הכנסת עמיר פרץ — איננו; חבר הכנסת חגי מירום — איננו; חבר הכנסת גדליה גל — איננו; חבר הכנסת דוד ליבאי — איננו; חבר הכנסת צ'רלי ביטון — איננו; חבר הכנסת משה שחל — איננו; חבר הכנסת אברהם בורג — איננו; חבר הכנסת אברהם שוחט — איננו; חבר הכנסת אריה אליאב — איננו. תודה לאל, חברת הכנסת שושנה ארבל-אלמולינו, שאת מופיעה ברשימה. בבקשה.

שושנה ארבל-אלמולינו (העבודה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראשית ברצוני לברך את המציעים, ואת חברת הכנסת תמר גוז'נסקי במיוחד, על היוזמה המבורכת הזאת.

אני חושבת שהצעת החוק הזאת באה להוסיף נדבך במבחינת הקניית זכויות לנשים, זכויות שעד כה נשללו מהן. יכול להיות שזה מתוך חוסר מחשבה מספקת לנושא הזה, או מתוך חוסר ידיעה, ואני רוצה לקוות שלא במתכוון הדבר הזה לא נעשה.

אנחנו יודעים שחוק עבודת נשים הקנה לנשים יולדות זכות לחופשת לידה. חופשת הלידה מתחלקת למעשה לשניים: יש חופשת לידה שהיא בתשלום, והיא לתקופה של שלושה חודשים, עם תשלום של 75% מהשכר שקיבלה העובדת לפני הלידה; ויש חופשה ללא תשלום, כאשר החוק מקנה לה זכות לצאת לחופשת לידה ללא תשלום לתקופה של שנה, ועם שובה לעבודה היא אכן מקבלת את כל זכויותיה בחזרה, ואפילו את מקום העבודה שבו היא עבדה לפני הלידה.

לגבי חופשת הלידה שבה היא מקבלת תשלום מהביטוח הלאומי בשיעור 75% משכרה, מובן מאילו שחלקו של המעביד צריך להיות מופרש, וצריכה להישמר הזכות הזאת לקרן ההשתלמות. עליתי לדבר בקשר לחופשת לידה שהיא לא בתשלום. לאחר לידה למעשה נשללת מנשים רבות, אמהות לילדים, הזכות הזאת לתקופה של שנה. כך יש להן למעשה פחות זכויות מאשר אילו המשיכו לעבוד. אנחנו, המוחקק, וחברי ועדת העבודה והרווחה, נצטרך לחשוב, אם לא בא

— הצעת חוק עבודת נשים (תיקון מס' 12): הצעת חוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות) —

הצעת חוק עבודת נשים (תיקון מס' 12), התשנ"ב — 1992, לוועדת העבודה והרווחה לשם הכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. זו הצבעה מס' 31.

ה צ ב ע

כעד ההצעה להעביר את הצעת	
החוק לוועדה	— 12
נגד	— אין
נמנעים	— אין
ההצעה להעביר את הצעת חוק עבודת נשים	
(תיקון מס' 12), התשנ"ב — 1992, לוועדת	
העבודה והרווחה נתקבלה.	

היו"ר מ' וירשובסקי:

הצעת חוק עבודת נשים (תיקון מס' 12), התשנ"ב — 1992, הועברה לוועדת העבודה והרווחה לשם הכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. אני מצטרף לברכות למציעים, במיוחד לגברת תמר גוז'נסקי.

יב. הצעת חוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), התשנ"ב — 1992 *

(קריאה ראשונה)

בחוק ניירות ערך, שם יכולה להתאגד קבוצה של מחזיקי מניות ולתבוע קבוצתית. אותו רעיון יוחל גם על תחום דיני הסביבה. הרעיון שאוב מהניסיון האמריקני, שמסר לאזרחים חלק גדול מתפקידי הפיקוח, לא במקום הממשלה אלא נוסף על הממשלה. זה אפשר להם לתבוע מניעה או החזרת המצב לקדמותו, למצב שהיה לפני הזיהום.

כל אחד מן הסעדים משיג יעד אחר. צו מניעה מונע המשך זיהום בעתיד. צו לתיקון מעות מחייב סילוק תוצאות הזיהום בעבר, במידת האפשר, וכן מאפשר הטלת הוצאות התיקון על המזהם.

הכוונה היא שקבוצות של אזרחים תתארגנה, הן כעמותות על בסיס גיאוגרפי, בעיקר על בסיס גיאוגרפי, מאחר שהם נפגעו מזהם כלשהו, והן תוכלנה לתבוע כתביעה אזרחית את המזהם. שיטת האכיפה הזאת, כפי שאמרת, הונהגה בהצלחה רבה בארצות-הברית. הדוגמה הבולטת ביותר היא מקרה בופאל. האפשרות היחידה של קבוצה גדולה מתושבי בופאל לתבוע, לא כיחידים, שהם כמובן חלשים מול החברה המזהמת, אלא כקולקטיב, שלקח את עורך-הדין הטוב ביותר וכו', היתה עליידי אותו חוק. הידוע כ"קלאס אקשן".

זהו הרעיון. אני מודה לך, אדוני היושב-ראש, ואני מצפה לתמיכת הכנסת בהעברת המשך הדיון לוועדה. אני רוצה להדגיש שיש עוד פרטים רבים — ואני מדגיש את המלה "רבים" — הטעונים תיקון. בהסכמה עם יושב-ראש הוועדה ובעידודו של יושב-ראש הוועדה, חבר הכנסת אוריאל לין, החלטנו שאת התיקונים הרבים, המהותיים אולי, שעדיין יש כאן, נעשה בזמן הכנת החוק לקריאה שנייה ושלישית. אני מודה לך, אדוני היושב-ראש.

יחד. בסוף הדרך אולי יהיה מהפך בכיוון של שוויון אמיתי של האשה והגבר.

אני מחשיבה גם את הצעדים הקטנים. התיקונים בדרך כלל לא באים בבת-אחת. גדולתה של ההצעה דווקא בכך שהיא ראתה פן קטן שיש לו משמעות גדולה. עליידי פן ועוד פן, עליידי תיקון עיוות כזה ועיוות אחר, אני מקווה שנביא, בסופו של דבר, כפי שאמרתי, לשוויון מלא.

אני בהחלט מברכת על הצעת התיקון. אני חושבת שהיא צודקת ומוצקת. אני מקווה שתהיה לה חמיכה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחברת הכנסת עדנה סולודר.

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. חברי הכנסת, הואיל ויש קונסנסוס כללי על הצעת החוק, לא אמתין שתי דקות. ניגש מייד להצבעה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כבר עברו ארבע דקות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא עברו. תן לי למנות את הדקות.

חברי הכנסת, נא להצביע. אנחנו מדברים על העברת

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, הנושא האחרון, לפני ההצבעה על התפוזות הכנסת, הנושא הסטנדרטי האחרון היום: הצעת חוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות), התשנ"ב — 1992, קריאה ראשונה. בבקשה, חבר הכנסת דוד צוקר.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר מ' וירשובסקי:

זה היה צריך להיכלל בנאום שלך על הצעת חוק התפוזות הכנסת.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
הוא אמר את זה בקריאת ביניים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

בסדר. בבקשה, חבר הכנסת צוקר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אנמק את הצעת החוק במשך דקה, כדי להותיר זמן לדיונים חשובים יותר. אסביר את מטרת החוק. מטרת החוק היא פשוטה: הגברת אכיפת דיני איכות הסביבה בארץ בשלושה סוגי זיהום: לא בכל הזיהומים אלא בשלושה: זיהום אוויר, זיהום מים, לרבות מי ים, וזיהום עליידי פסולת מוצקה. זאת, בעצם עליידי הוספת נדבך אזרחי למנגנון האכיפה הציבורי הקיים עד עכשיו.

במלים אחרות: הכוונה היא לכך, שנוסף על הסמכויות של הממשלה למניעת זיהומים ולפיצוי בגין זיהומים, תהיה סמכות לקבוצות אזרחים, עליידי תובענות קבוצתיות. חבר הכנסת שחל, תובענות אזרחיות מופיעות היום בחוק הישראלי רק

חוק מורכב, אי־אפשר לעשות זאת בלי לומר כמה מלים. אומנם התרגלנו להעביר לפעמים חוקים בלי להתייחס אליהם, אבל אני חושבת שלחוק הזה יש חשיבות גדולה, מה גם שליוויית קצת את הורתו ולידתו של החוק. החוק היה חוק מורכב מאוד דווקא משום שהוא בא לתת מעמד לאזרחים, ולא רק לגופים ציבוריים, לתת לאזרח אפשרות להיות שותף בקידום איכות הסביבה.

אין זה סוד, ויש מי שאומר שנושא איכות הסביבה הולך וכושב לו מקום כאחד הנושאים החשובים בעולם, והעולם מתעניין בו. העניין אינו רק עניין של "ירוקים" למיניהם, אלא לנושא הזה יש השלכות הרבה מעבר ל"ירוקות" כזו או אחרת. יש לו השלכות על כל מיני תהליכים שמתרחשים.

גם בארץ הולך הנושא הזה וכושב לעצמו מקום לא רק בחקיקה, אלא גם, הייתי אומרת — גם בחקיקה שיש בה אלמנט חינוכי. אני רוצה להזכיר לכם את הנושא של נאמני הניקיון. נאמני הניקיון אינם רק אנשים המופקדים על שמירת ניקיון בדרך של התנדבות, אלא תוך כדי התנדבות ותוך כדי האצלת האפשרויות הם יכולים גם להיות בבחינת פקחים ולמלא אפילו תפקידים שבעבר היו מוטלים על שוטרים.

יש בעניין הזה גם ערך חינוכי גדול מאוד, ועוד ועוד אנשים מתחנכים לשמירה על איכות הסביבה. אם היינו מצליחים לפעמים למנוע פגיעות באיכות החיים שלנו, היינו מונעים הרבה תקלות שקורות אחר כך עקב העדר איכות סביבה.

לא אכנס לפרטי החוק, אבל אומר שהחוק הוא מורכב מאוד, ויש בו הרבה מאוד פרטים, וזה אולי הדבר שעמד לו למכשול מההתחלה. הדבר החשוב שיש בו, והזכיר זאת גם חבר הכנסת דדי צוקר, זה מתן הסמכות והאפשרות לאזרח גם ליום וגם להיות שותף לתהליכים, ועל־ידי זה לקדם, יחד עם הרשויות המפקדות על העניין, את נושא איכות הסביבה. ואני מברכת על כך את חבר הכנסת דדי צוקר.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה לחברת הכנסת עדנה סולודר. האחרונה המשתתפת בדיון הזה היא חברת הכנסת שושנה ארבל־אלמזלינו. בבקשה.

אני רואה כאן את יושב־ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, ואני מבין שהניסוח נגמר, ועכשיו מדפיסים את זה.

שושנה ארבל־אלמזלינו (העבודה):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אין ספק שיש לברך על יוזמות חקיקה שבאות להגן על איכות הסביבה ובאות להגן על האזרחים מפני מפגעים קיימים. יש להצטרף על כך שאף שיש חוקים ויש חקנות, הגורמים המזהמים לא ממלאים אחריהם. ובשטח הזה יש הזנחה משועת שגורמת נזקים חמורים לבריאות הציבור, לפעמים גם למים וגם לאוויר שאנחנו נושמים.

בועדת הכלכלה אישרנו לא מזמן תקנות למניעת זיהום מים. התקנות האלה באות להטיל קנסות כבדים בהחלט על הגורמים המזהמים, אפילו תהא זו רשות מקומית שאינה מקפידה ואינה ממלאת אחר כל ההנחיות וההוראות. העמדת את הקנס על 200,000 שקל, שזה סכום בהחלט משמעותי, ועשינו זאת מתוך כוונה להרתיע. בזיהום מקורות המים יש סכנה גדולה לבריאות האוכלוסייה, במיוחד כשמדובר בזיהום באמצעות חומרים רעילים המחלחלים למקורות המים ומוזהמים אותם.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לדיון. הדיון הוא אישי, במסגרת שלוש רקות. הרשימה סגורה. מי שלא יהיה בזמן שאקרא בשמו, לא יוכל לדבר.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
כולנו ויתרנו, אדוני היושב־ראש.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת אורון, אתה כבר ויתרת?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
כולם ויתרו.

עדנה סולודר (העבודה):

אני לא מוותרת.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אין לכם בעצם מה למהר כל כך. בדרך כלל מי שמוותר, מבורך בעיני. אבל המצב עכשיו הוא כזה, שהחוק להתפזרות הכנסת עדיין נמצא בהכנה, ולכן יש לנו זמן, שהרי לא ננעל את הישיבה לפני שנצביע עליו.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אנחנו מוכנים להצביע עליו גם בהיעדרו.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת רן כהן, לקראת סוף הקדנציה של הכנסת השתיים־עשרה אתה מגלה תחכום פרלמנטרי בלתי רגיל.

חבר הכנסת חיים אורון, אתה מוותר?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
כן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

טוב, חבר הכנסת רובינשטיין: חבר הכנסת פורז: חבר הכנסת ביטון: חבר הכנסת ליבאי: חבר הכנסת שחל, אתה מבקש לדבר?

משה שחל (העבודה):

אני מוותר.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת גדליה גל: חבר הכנסת חגי מירוס: עכשיו אני רשום כאן, ואני מודיע לכם שגם אני מוותר.

נואף מסאלחה (העבודה):

אם אתה רוצה שאחליף אותך, אני מוכן לעשות זאת ברצון.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת מיכה גולדמן: חבר הכנסת אברהם בורג: חבר הכנסת רענן כהן: חבר הכנסת עמיר פרץ: חבר הכנסת אברהם שוחט. חברת הכנסת עדנה סולודר, בבקשה. אחריה — חברת הכנסת שושנה ארבל־אלמזלינו.

עדנה סולודר (העבודה):

אני לא מוותרת. מדוע אוותר?

היו"ר מ' וירשובסקי:

במקרה זה, רבותי, אפילו לא נחסך זמן, כי ממילא אנחנו צריכים לחכות. בבקשה, חברת הכנסת עדנה סולודר.

עדנה סולודר (העבודה):

חברי הכנסת, כבוד היושב־ראש, אני לא רוצה לוותר, כי אני חושבת שכאשר מעבירים חוק כמו זה שלפנינו, שהוא

— הצעת חוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות): מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת: הצעת חוק התפוזרות הכנסת השתיים-עשרה —

ומברכת את המציע. אני מציעה להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברי הכנסת, תם הדיון בחוק הזה. אני מבין שחבר הכנסת צוקר לא רוצה לדבר. ניגש להצבעה. אנחנו מצביעים על הצעת חוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות). התשנ"ב — 1992. בקריאה ראשונה. החוק יועבר לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת. זו הצבעה מס' 32.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לוועדה — 15

נגד — אין

נמנעים — אין

ההצעה להעביר את הצעת חוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות). התשנ"ב — 1992, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נחקבלה.

צחי הנגבי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אתה מוכן לצרף את קולי בעד?

היו"ר מ' וירשובסקי:

כן, נצרף את קולי. ברוב של 16, ללא התנגדות וללא הימנעות, הועברה הצעתו של חבר הכנסת צוקר — הצעת חוק למניעת מפגעים סביבתיים (תביעות אזרחיות). התשנ"ב — 1992, לוועדת החוקה, חוק ומשפט, להכנה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

אני חושבת שבהצעת החוק המוגשת היום, חבר הכנסת צוקר, יש משום חינוך של האזרח להיות כלב השמירה שיקפיד על מילוי החוקים והתקנות הקיימים, ובמידה שאין מקיימים אותם, תהא לו הזכות לתבוע את הגורמים המזהמים. בין שהוא עושה זאת כיחיד ובין שהוא עושה זאת במסגרת קבוצה של אנשים.

לא כתוב בהצעת החוק איך זה יהיה, מה יהיה, מה שיעור הקנסות שיוטלו על המזהמים ומה העונשים שיוטלו עליהם. או שאולי יהיו כפופים לחוקים אחרים. אני לא נכנסת לפרטים שבהצעת החוק הזו, אבל חזקה שהדבר ייעשה. פה כלולים גורמים שונים, שהתיאום ביניהם צריך להיות חיובי מאוד והוא מחויב המציאות, כי לא אחת זרוע אחת לא יודעת מה עושה הזרוע השנייה. ואין שיתוף פעולה ביניהן בהתמודדות עם המפגעים הקיימים, על-מנת להדביר אותם ולמנוע אותם.

אני רוצה לציין בהערכה ולשבח את חבר הכנסת משה שחל, שכאשר היה שר האנרגיה הוא הביא הצעה לגבי הקמת מפעל בחיפה. היה מדובר במפעל שהיה בו גורם מזהם, אלא שהוא התחייב לנקוט את כל האמצעים הדרושים כדי למנוע את הזיהום, גם כאשר האמצעים האלה עלו בכסף רב. ואת אשר הבטיח הוא אכן קיים, ומחילה נמנע זיהום נוסף של האוויר, נוסף על הזיהום שכבר קיים בה בשל המפעלים הקיימים באזור חיפה. הגורם לא אחת נזק לבריאות הילדים והאזרחים, דבר שחשוב ביותר למנוע אותו.

אני מציעה שאחרי שהחוק יאושר בקריאה ראשונה ויועבר לוועדה להכנתו לקריאה שנייה ושלישית, תבדוק הוועדה דברים מספר בחוק. אני לא יודעת עד כמה היה המשרד לאיכות הסביבה שותף לנושא הזה — — —

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כאופן מלא.

שושנה ארבל-אלמוזלוגי (העבודה):

בסדר גמור. יש חיוב בהצעת החוק, ואני תומכת בה

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר מ' וירשובסקי:

הודעה לסגן מזכיר הכנסת.

סגן מזכיר הכנסת ד' לב:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחה עתה על שולחן הכנסת הצעת חוק התפוזרות הכנסת השתיים-עשרה, התשנ"ב — 1992, שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. חברי הכנסת, אני חושב שאנחנו קובעים שיא

תקדים, ש-15 שניות אחרי הודעת סגן מזכיר הכנסת, אנחנו ניגשים לדון באותו חוק שהוא הודיע עליו.

יהושע מצא (הליכוד):

זאת זכותך הגדולה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

כן, זכותי הגדולה וגאוותי הגדולה, שתהיה גם הצבעה על החוק הזה בקריאה השלישית.

יד. הצעת חוק התפוזרות הכנסת השתיים-עשרה, התשנ"ב — 1992 *

(קריאה שנייה לקריאה שלישית)

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

תקצר בבקשה.

אוריאל לין (יור"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לנושא האחרון בסדר-היום.

רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, חבר

הכנסת אוריאל לין. בבקשה.

* "דברי הכנסת", חוברת זו, עמ' 2769; נספחות.

חוכרת י"ח, ישיבה ש"פ, ל' כשבט התשנ"ב (4 בפברואר 1992)
— הצעת חוק התפוזרות הכנסת השתים-עשרה —

היו"ר מ' וירשובסקי:
ברוב של 20, בהימנעות של אחד, ללא תמיכה בעד
— נדחתה הסתייגותו של חבר הכנסת צ'רלי ביטון.

חברי הכנסת, אנחנו מצביעים עכשיו על סעיף 2, כנוסח
הוועדה. זו הצבעה מס' 35.

ה צ ב ע ה	
בעד סעיף 2, כהצעת הוועדה	20 —
נגד	— אין
נמנעים	— אין
סעיף 2, כהצעת הוועדה, נתקבל.	

היו"ר מ' וירשובסקי:
ברוב של 20, ללא התנגדות וללא הימנעות, אושר סעיף 2
לחוק.
לסעיף 3 אין הסתייגויות. נא להצביע. זו הצבעה מס' 36.

ה צ ב ע ה	
בעד סעיף 3	21 —
נגד	— אין
נמנעים	— אין
סעיף 3 נתקבל.	

היו"ר מ' וירשובסקי:
ברוב של 21, ללא התנגדות וללא הימנעות, אושר סעיף 3.
החוק אושר בקריאה שנייה.
חברי הכנסת, אנחנו מגיעים לרגע ההיסטורי — אנחנו
מצביעים בקריאה שלישית על התפוזרות הכנסת השתים-עשרה.
בהתאם לחוק. נא להצביע. זו הצבעה מס' 37.

ה צ ב ע ה	
בעד החוק	22 —
נגד	— אין
נמנעים	— אין
חוק התפוזרות הכנסת השתים-עשרה, התשנ"ב — 1992, נתקבל.	

היו"ר מ' וירשובסקי:
חברי הכנסת, ברוב של 22, ללא התנגדות וללא הימנעות,
נתקבל החוק להתפוזרות הכנסת השתים-עשרה בקריאה
שלישית, והוא חוק המדינה.
חברי הכנסת, אני נועל את הישיבה.
הישיבה הבאה תתקיים מחר בשעה 11:00. ישיבה זו
נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 21:37.

לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את הצעת חוק התפוזרות
הכנסת השתים-עשרה, התשנ"ב — 1992. זו הצעת חוק
שבמקורה היא הצעת חוק פרטית של קבוצת חברי כנסת.

אני מוכרח לומר, שהוכן לי נאום כתוב. שיימשך בערך
רבע שעה, אבל בגלל בקשת החברים אני אקצר.

החוק קובע באופן ברור, שהכנסת השתים-עשרה מתפזרת
לפני גמר תקופת כהונתה, שתאריך הבחירות יהיה ביום ג', כ"ב
בסיוון התשנ"ב, 23 ביוני 1992.

יש הסתייגות אחת של חבר הכנסת צ'רלי ביטון, המציע
שמועד הבחירות יוקדם ל-17 במרס 1992.

אני חושב שהמצב הפוליטי שהשתרר, הנושאים
הפוליטיים העומדים על סדר-היום הלאומי והעובדה
שהממשלה הנוכחית אינה נהנית מאמון רוב חברי הכנסת —
מחייבים את העברת החוק. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה על החוק
בקריאה שנייה. אני אמתין דקה, אבל אני חושב שהבעיה של
הצלצול היא לא בעיה, אני חושב שאנחנו יכולים לגשת
להצבעה.

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה.
לסעיף 1 אין הסתייגויות. אני מעמיד להצבעה את סעיף 1
לחוק התפוזרות הכנסת השתים-עשרה. מי בעד?
חברי הכנסת, אנחנו נתחיל מחדש. מי בעד קבלת סעיף 1,
כנוסח הוועדה? נא להצביע. זו הצבעה מס' 33.

ה צ ב ע ה	
בעד סעיף 1	20 —
נגד	— אין
נמנעים	— אין
סעיף 1 נתקבל.	

היו"ר מ' וירשובסקי:
ברוב של 20, ללא התנגדות וללא הימנעות, אושר סעיף 1.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
איפה עוד 100 חברי הכנסת, שלא באו לפזר את עצמם?

היו"ר מ' וירשובסקי:
חברי הכנסת, אני ספרתי אלפיים — עשרים ושני אפסים.
חברי הכנסת, לסעיף 2 יש הסתייגות של חבר הכנסת צ'רלי
ביטון. מכיוון שהוא איננו, ניגש להצבעה. מי בעד ההסתייגות
של חבר הכנסת ביטון? זו הצבעה מס' 34.

ה צ ב ע ה	
בעד התיקון של חבר הכנסת צ' ביטון לסעיף 2	— אין
נגד	20 —
נמנעים	1 —
התיקון של חבר הכנסת צ' ביטון לסעיף 2 לא נתקבל.	